

evelâhir

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

OCAK | ŞUBAT
2021 | SAYI 2

İki aylık Kültür-Sanat ve Şehir Dergisi

Şiir - Şebir - Maraş

8 Başlıkta:
GÖKSUN

Kahramanmaraş'ta Bir Sanat: **OYMACILIK**

Güzeli Kurtarmak:
12 Şubat Destanı

Mustafa Armağan:
Medine ve Maraş Kardeştir

Söyleşi:
Ökkeş Maraşlıoğlu

Bir Hat Hocası
Marâşî

Abdullah Harmancı ile
Maraş'ta Bir Gün

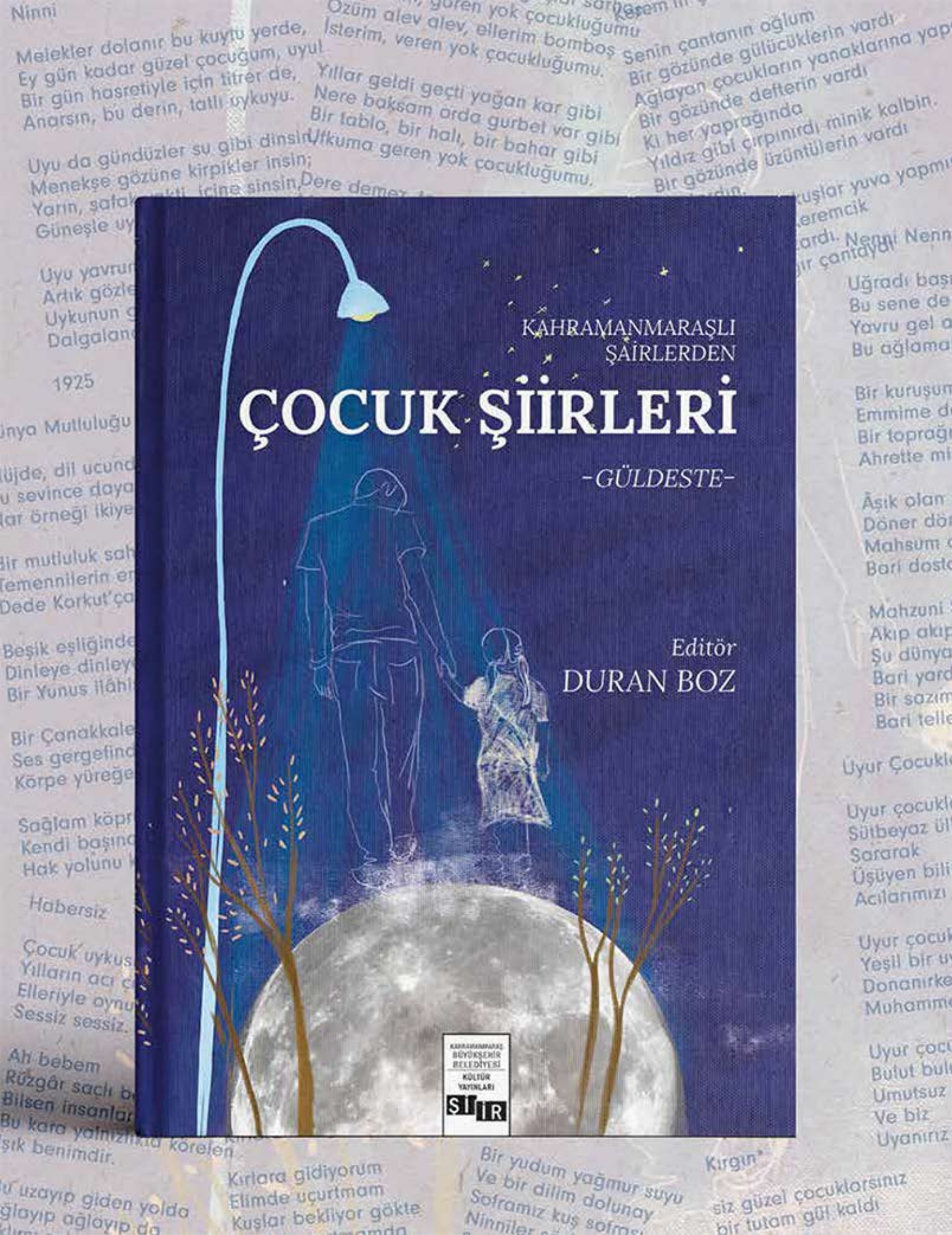
KAHRAMANMARAŞLI
ŞAİRLERDEN

ÇOCUK ŞİİRLERİ

-GÜLDESTE-

Editör
DURAN BOZ

KAHRAMANMARAŞ
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ
KÜLTÜR
YATIRIMLARI
ŞİİR

Türk Edebiyatının HAMLESİ Devam Ediyor...

yitiksöz

SANAT, EDEBİYAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Sayı:2 Aralık 2020-Ocak 2021

Mehmet Narlı ile
Söyleşi
CENGİZHAN KONUŞ

Sessizlik ve Gizemin
Mekân: Bahçe
HAYRETTİN ORHANOĞLU

Güzel Üzüntü
MUSTAFA KÖNEÇOĞLU

Sanat, Edebiyat ve Düşünce Dergisi *Yitiksöz*
Okurlarıyla Buluşmaya devam ediyor....

 @yitiksoz

 @yitiksozdergisi

Maraşlıların istiklal ve istikbal uğruna neleri göze alabileceğini bundan 100 yıl önce bütün dünya görmüştür. Maraşlıların kahramanlığı, düşman için korku, dost içinse, kalp ferahlığıdır. Sütçü İmam'ın işgalci kuvvetlere sığıdığı ilk kurşun, yalnızca Maraş Kurtuluş Savaşı'nın değil, Milli Mücadele'nin de ilk azmi, ilk kıvılcımıdır. Her yıl, bu mübarek günü, hep birlikte anıyor, yaşıyor, birlik ve beraberliğimizi kuvvetlendiriyoruz. Bu yıl 12 Şubat Kurtuluş Bayramımıza Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın teşrifleri de, bizleri ayrıca sevindirdi, onurlandırdı. Bayram öncesinde başlayan 100. Yıl Etkinliklerimiz, bayram sonrasında da devam etti.

Her yıl yapmayı planladığımız, Uluslararası Kahramanmaraş Şiir ve Edebiyat Günleri'nin ilkini Kasım 2020'de gerçekleştirdik. Bir hafta boyunca yurtiçi ve yurtdışından yüzlerce şair ve yazarı misafir ettiğimiz Şiir ve Edebiyat Günlerimizde Kahramanmaraş âdeti edebiyatla nefes alıp verdi. Yüzlerce program düzenledik: "Yazar Okur Buluşmaları", "Yazı Atölyeleri", konferanslar, paneller, "Edebiyat Yarışmaları", "Şiir Dinletileri", konserler, ödül törenleri... Etkinlik programına bütün ilçelerimizi dâhil ettik. İlçelerimizde şair ve yazarlara gösterilen yoğun ilgi, edebiyat söz konusu olunca, Kahramanmaraş sınırlarının tamamının edebiyat sevdalılarıyla dolup taşığının ispatıydı.

Heyecanımızı kaybetmedik! İnşallah 2021'deki Kurtuluş Bayramı etkinliklerimiz bu yıldan daha canlı ve renkli olacak. Yine inşallah 2021'de düzenleyeceğimiz Şiir ve Edebiyat Günleri bu yıldan daha zengin, kalabalık, canlı ve coşkulu geçecek. Daha başka nice programlarda görüşmek üzere...

Hayrettin GÜNGÖR
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı

KAHRAMANMARAŞ
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
KÜLTÜR-SANAT VE ŞEHİR DERGİSİ

Ocak-Şubat 2021
Sayı: 2
Yerel Süreli

Büyükşehir Belediyesi Adına
İmtiyaz Sahibi
Hayrettin Güngör

Yazı İşleri Müdürü
Duran Doğan

Yayın Danışmanı
Yusuf Genç

Yayın Koordinatörü
Rıdvan Tulum

Editörler
Ömer Yalçınova
Salih Koca

Tasarım ve Uygulama
Pınar Arın

Kapak Tasarım
Pınar Arın

Son Okuma
Betül Durdu

ISSN: 2718-0662

Baskı
Kültür Sanat Basım Evi

Baskı Adresi
Kültür Sanat Basım Evi
Maltepe, ZB7-ZB11 2. Matbaacılar Sitesi,
Litros Yolu Sk, 34010
Zeytinburnu/İstanbul

Sertifika No
44153

Sosyal Medya
instagram - twitter - facebook
@evelahirdergisi

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi
İsmetpaşa Mahallesi Azerbaycan Bulvarı,
No: 25
Dulkadiroğlu/Kahramanmaraş

İÇİNDE

Sunuş

06

Bir Hat Ustası Hayreddin Marâşî

ALİ KOÇ

10/Torosların En Görkemli
Yapısı: Meyremçil Kalesi

CELİL ÇINKIR

14

Bosna'da Bir Maraş Köyü: Miroşeviç

İSMAİL GÖKTÜRK

18

Ahşap Oymacılığı: Sabırda Ustalaşmak

20/Söyleşi:
Ökkeş Maraşlıoğlu
ÖMER FARUK GÜNAY

24/Kahramanmaraş
Ahşap Sanatı
GÜLTEN KURT

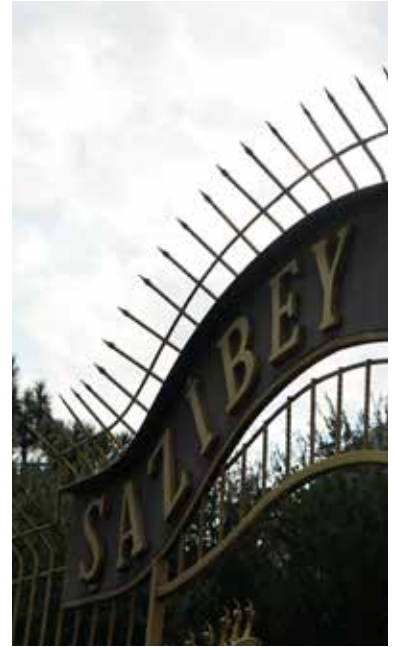
28/Söyleşi:
Cavit Polat
ÖMER YALÇINOVA

32

Maraş'ta Bir An

YASİN MORTAŞ

34/Gövşen Dedem
YILDIZ RAMAZANOĞLU

38

Sultanlar ve Makamlar

İBRAHİM KANADIKIRIK

48/Maraş'ta Bir Gün
ABDULLAH HARMANCI

EKİLER

50

**Söyleşi:
Ali Yurtgezen**

SİBEL KÖK

54

**Lezzetin
Mekânı**

İLKNUR AVCI

60

**12 Şubat
Destanı**

62/Söyleşi:
Mustafa Armağan

SAMET TINAS

66/Kahramanmaraş
Kurtuluş Savaşı

PROF. DR. İLYAS GÖKHAN

80

**Çamdan Sakız
Akıyor**

MEHMET AYCI

82/Pulsuz Mektuplar

HÜSEYİN YORULMAZ
MUSTAFA AYDOĞAN

86

**Rasim
Özdenören ve
Çok Seslilik**

ŞAKİR KURTULMUŞ

94

**Kültür Sanat
Etkinlik**

Yılın Edebiyat Olayı

Rekor Başvuru

İkinci Yazıları'nın
Tıpkıbasımı

TÜRK HAT SANATINI DEĞİŞTİREN BİR USTA:

Hayreddin Maraşî

ALİ KOÇ*

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Öğr. Gör.

Hayreddin Maraşî, hat sanatçısı. Ayrıca kendisi Osmanlı hat sanatı geleneğine çok önemli yenilikler getiren, Hattat Şeyh Hamdullah'ın hocasıdır. Hattat Maraşî'nin kayıp eseri 2020'de Dallas Sanat Müzesi'nde ortaya çıktı. Yoğun ilgiyle karşılanan Hattat Maraşî'nin el yazması Kur'an-ı Kerim'i, şahsına yönelik merak da uyandırdı.

'Eseri Bilinmeyen' Sanatçı-Hoca; Hayreddin Maraşî

Türk Hat sanatı tarihinde hocalığı ile bilinen hat sanatçısı, Hayreddin Maraşî Maraş'ta doğmuştur. Var olan bilgilere göre Dulkadir Beylerinden Sadaka Bey (1395-1399) veya Nasreddin Mehmet Bey (1399-1442) dönemlerinde, 1390 ile 1400'lü yıllar arasında doğmuş olmalıdır.

Babası bazı kaynaklarda, Hasan Bin Ali, bazı kaynaklarda Hatip olarak geçmektedir. Doğumundan gençlik yıllarına kadar Maraş'ta yaşadığı anlaşılan Hayreddin Maraşî'nin bu süreci, Dulkadir Beylerinden Nasreddin Mehmet

Bey (1399-1442) dönemine rastlar. Osmanlı Devleti padişahlarından Yıldırım Bayezid'in Nasreddin Mehmet Bey'i Dulkadirli Beyliği'nin başına geçirmesi ile tarihte Dulkadirli-Osmanlı ilişkileri başlar. Yıldırım Bayezid'in oğlu I. Mehmed'i (Çelebi Mehmet, 1413-1421) Nasreddin Mehmet Bey'in kızı Emine Hatun ile 1413 yılında evlendirmesiyle dostluk münasebetleri, akrabalık bağlarına yükseltilmiş olur.

Sonraki yıllarda Dulkadirli Beyliği ile Osmanlı Devleti arasında akrabalık boyutuna çıkan bu yaklaşımlar, Hayreddin Maraşî'nin Maraş'tan Osmanlı'nın şehzade yetiştirdiği kent olan Amasya'ya gitmesine ya da gönderilmesine

vesile olacaktır. Burada Hayreddin Maraşî'nin Maraş'tan Amasya'ya gidişini, kişisel bir tercih olarak değil de, iyi anlaşılan iki iktidarın (Dulkadirli-Osmanlı) kendi aralarında yaşanan sanatsal ve kültürel ilişkilerinin, sonucu şeklinde algılamak daha gerçekçi bir yaklaşımdır.

Hayreddin Maraşî eğitim görmek amacıyla Maraş'tan Amasya'ya Dulkadir Beylerinden Nasreddin Mehmet Bey döneminde -tahmini olarak 1420'li yıllarda- gönderilmiştir. Osmanlılar açısından Hayreddin Maraşî'nin Amasya'ya gönderilme zamanı, ya Çelebi Mehmet'in hükümdarlığının son yılına (1421), ya da II. Murad'ın (Hüküm sürdüğü yıllar: 1421-1451) padişah olma-

sının başlangıcına (1421) tekabül etmektedir. Hayreddin Maraşî için, Osmanlılarda şehzade yetiştirilen kent Amasya'nın eğitim görülecek yer olarak tercih edilme sebepleri arasında, bu şehrin o dönem Anadolu'sunda en iyi ilim, sanat ve kültür kurumlarını bünyesinde barındırıyor olması yatmaktadır.

Eğitim için 1420'li yıllarda Amasya'ya gelen Hayreddin Maraşî, bu şehzade yetiştiren Osmanlı kentinde geniş bir hat sanatı çevresi ile karşılaşmıştır. Hayreddin Maraşî hat sanatında eğitimini tamamlamış, diplomalı bir hattat olarak Amasya'da divan kâtipliği ve hat sanatı hocalığı yapmıştır. Osmanlı padişahı II. Murat'ın oğullarından

biri olan Şehzade Alaeddin Ali 1442 ile 1443 yılları arasında kısa bir süre Amasya Valiliği yapmıştır. Hayreddin Maraşî ise bu dönemde Şehzade Alâeddin Ali'nin Divan Kâtibi olarak görev yapmıştır.

II. Murat'ın padişahlığı sırasında çıkan saltanat kavgası uğruna, Amasya Valisi olan Şehzade Alâeddin Ali'nin 1443 yılının 6. ayında öldürülmesi sonrasında Hayreddin Maraşî'nin divan kâtipliği görevi de sona ermiştir. Maraş'tan Amasya'ya geliş zamanına ve buradaki eğitim sürecine bakıldığında, Hayreddin Maraşî'nin bu divan kâtipliği işini 40'lı yaşlarda yaptığı anlaşılmaktadır. Hattat Hayreddin Maraşî 1443'ten 1471

yılındaki ölümüne kadar hat sanatı hocalığı yapmıştır. Hayreddin Maraşî'nin hat hocalığı yaptığı son döneminde Osmanlı padişahı olarak Fatih Sultan Mehmet (Hüküm sürdüğü yıllar; 1451-1481) bulunmaktadır.

Amasya'da yaklaşık olarak 30 yıl hat sanatı eğitimi veren Hayreddin Maraşî'nin en önemli öğrencisi, Osmanlı hat sanatı geleneğine çok önemli yenilikler getiren, kendisi yazı yazarken, Osmanlı padişahı II. Bayezid'in divitini (hokka) tuttuğu Hattat Şeyh Hamdullah (1429-1519)'tır.

Hayreddin Maraşî Amasya'da böyle bir ortama geldikten sonra, kendi öğrencileri ve özellikle en

önemli öğrencisi Şeyh Hamdullah'ın yetiştirdiği hattatlarla; hat, sadece yazı olmaktan çıkarılmış ve akabinde "sanat hâline" dönüşmesi sağlanmıştır. Bu yüzden sonraki yıllarda, "Kur'an Mekke'de indi, Kahire'de okundu ve İstanbul'da yazıldı" sözü söylenmeye başlamıştır.

Uzun yıllar Amasya'da yaşayan ve öğrenci yetiştiren Hayreddin Maraşî'nin sanat bağlamında kendi akraba çevresini de etkilediği gö-

rülmektedir. Buna göre Hayreddin Maraşî'nin, yaş olarak kendisinden küçük olduğu anlaşılın müzehhip (tezhip sanatçısı) bir kardeşi ile hattat bir oğlu vardır.

Hattat Hayreddin Maraşî Amasya'da yetişen hattatlar arasında, bazı kaynaklara göre Anadolu'nun yedi büyük üstadı (Esatize-i Rum) arasında gösterilmektedir. Bunların içerisinde yer alan Hayreddin Maraşî ve Celaleddin Amasi kendi

etraflarında okul oluşturarak hattatlar yetiştirmişlerdir.

Bu iki hat üstadı etrafında toplanan hattatlar Osmanlı Hat Ekolünün doğuşunda çok önemli rol oynadılar. Celaleddin Amasi'nin kendine ait çok özel bir anlayışı vardı, ancak Hayreddin Maraşî'nin okulundan yetişen Hattat Şeyh Hamdullah ve onun öğrencileri Türk Hat sanatının hakim gücü oldular.

Hayreddin Maraşî iyi bir hat hocasıdır, ancak öğrencisi Şeyh Hamdullah ise kendi alanında adeta, Rönesans Döneminin dahi ressamı Leonardo da Vinci (1452-1519) konumundadır.

'Eseri Bilinmeyen' Hayreddin Maraşî'den 'Eseri Bilinen' Hayreddin Maraşî'ye

Son dönemlerde Hayreddin Maraşî'nin 'eseri bilinmeyen' sanatçı durumu, Türk sanat tarihçilerinin dikkatini çekmiş ve tarihçi Murat Bardakçı'nın ısrarlı çalışmaları sonuç vermiştir. Murat Bardakçı, 2012 yılında Kahramanmaraş Belediyesi'nce düzenlenen Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu'nda, "Dulkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti İlişkilerine Sanatsal Açıdan Bir Yaklaşım: Hattat Hayreddin Maraşî", adlı tebliğimdeki bir bilgiden yola çıkarak Hayreddin Maraşî'nin kendi el yazması olan Kur'anı Kerim'ine ulaşmıştır.

Bardakçı'nın sözünü ettiği bilgi, tebliğimde şu şekilde geçmektedir: "Hayreddin Maraşî'nin yukarıda da belirtildiği üzere, henüz eserlerine ulaşamamıştır. Sadece bazı sanat ilgilileri tarafından, onun farklı yerlerde 'görülen' yazıları bilinmektedir. Bu 'görülen'ler itibarıyla, Hayreddin Maraşî'nin Amasya, Kahire ve İstanbul'da; bazı kütüphanelerde ve müzelerde yazıları vardır. Kaydedilen bilgilere göre; Müstakimzade Süleyman Sadettin Efendi 1780'li yıllarda İstanbul kü-

tüphanelerinde, Abdizade Hüseyin Hüsameddin Efendi 1920’li yıllarda -tahminen- Amasya kütüphanelerinde, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver ise 1951 yılında Kahire’de bir müzede Hayreddin Maraşî’ye ait yazıları görmüşlerdir.” Tıp doktoru olmasına rağmen, aynı zamanda Türk geleneksel sanatları alanında da çalışmalar yapan ve hatta tezhib sanatının, hat sanatının, minyatür sanatının ayakta kalmasını sağlayarak “köprü insan” vazifesi gören, “Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver’in 1951 yılında Mısır’ın başkenti Kahire’de bir müzede Hayreddin Maraşî’ye ait yazıları görmüş olduğu” bilgisi, Murat Bardakçı için önemli bir ipucu hâline gelmiştir.

Bu bilgidен yola çıkan Bardakçı’nın; Mısır, Kahire, Şerif Sabri Paşa Sarayı, ünlü Macar koleksiyoner Edmund de Unger, Keir Koleksiyonu, İngiltere, Londra, Almanya, Berlin, İslam Sanatları Müzesi, Amerika Birleşik Devletleri, Dallas, Dallas Sanat Müzesi arasında süren yaklaşık sekiz aylık “koşuşturması” netice vermiş ve Hayreddin Maraşî’nin orijinal eserine ulaşmıştır.

2020 yılının Temmuz ayına kadar “esersiz sanatçı” olarak çok az bilinen Hayreddin Maraşî, bu tarihten sonra ortaya çıkarılan Kur’anı Kerim’i ile “eserli sanatçı” konumuna yükselmiştir. Murat Bardakçı *Habertürk* gazetesindeki köşesinde 19 Temmuz 2020 tarihinde “572 senedir kayıp ama hat tarihimizi değiştirebilecek kadar önemli olan Kur’an, Amerika’da ortaya çıktı” başlıklı yazısında, el yazması Kur’an’ın bulunuşunu şu şekilde yazmış ve yazının sonuna Hayreddin Maraşî’nin Kur’anı Kerim’ine ait görüntüler eklemiştir; “Ve, koşuşturma dün gece nihayet buldu! Elyazması Kur’an ile alâkalı bilgileri Gönül Hoca’ya (Prof. Dr. Gönül Tekin) göndermek amacıyla Dallas Sanat Müzesi’nin sitesine girdim ve karşıma Hayreddin Maraşî’nin Hicrî tarihle 852,

Milâdî tarihle de 1448’de, yani tahta Fatih Sultan Mehmed’in babası İkinci Murad’ın bulunduğu sırada yazdığı 572 yaşındaki kayıp eseri çıktı! Adamlar bundan sekiz ay önce sözünü ettikleri çalışmayı nihayet tamamlamış, Hayreddin Maraşî’nin Türk hat sanatının en önemli örneklerinden ve aynı zamanda da hat tekniğinin köşe taşlarından olan Kur’an’ının yüksek çözünürlüklü görüntülerini sayfalarına nihayet koymuşlardı!

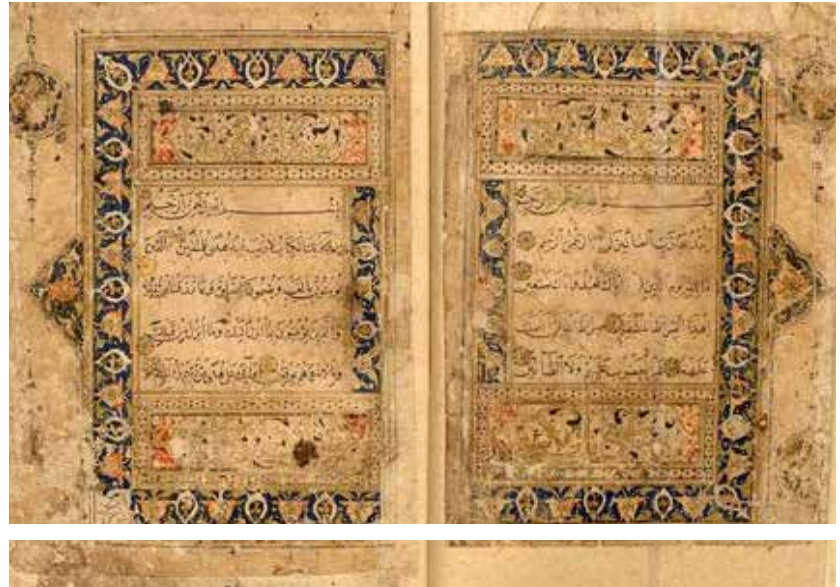
Elyazması hayli tamir görmüştü; bazı yapraklar “vassâle” yapılarak tamir edilmiş, yani yıpranan ama kenarlarında yazı olmayan sayfaların yerine yeni kâğıtlar konmuş ve yazılı kısımlar bu yeni kâğıtların ortalarına yerleştirilmişti.

Sayfalar karışmıştı, Kur’an-ı Kerim’de olması gereken sırayı takip etmiyorlardı, eserin cildi de devrinin örneği değildi, cild için Sultan Abdülhamid zamanına ait bir kapak kullanılmıştı ama bunların hiçbiri mühim değildi! Zira, Şeyh Hamdullah gibi çok büyük bir üstâda hocalık etmiş olan Hayreddin Maraşî’nin imzalı eseri artık biliniyordu!” Hayreddin Maraşî’nin söz konusu Kur’anı 50’li yaşlarında yazdığı anlaşılmaktadır.

Bu arada Amerika’daki Dallas Sanat müzesinde Hayreddin Maraşî, ne Türk, ne Maraşlı, bilakis İranlı olarak gösterilmektedir.

Maraşlı Hattat Hayreddin Maraşî, daha önce Türk Hat sanatını dünyada zirveye çıkaran Şeyh Hamdullah’ın sadece hocası olarak bilinirken, bundan sonra Şeyh Hamdullah ve diğer Türk hattatlarının bu yazıyı zirveye taşımalarına vesile olan eseriyle de bilinecektir. Tarihi Murat Bardakçı’yı Maraşlı Hattat Hayreddin Maraşî ile ilgili yaptığı bu önemli başarısı nedeniyle kutluyorum.

Maraşlı Hattat Hayreddin Maraşî’nin “eserli sanatçı” hâline gelmesi, Türk geleneksel kültür ve sanat tarihinde şimdiye kadar var olan bilgileri değiştirecek ve geliştirecek boyuttadır. Böylece, Türk Hat sanatının tarihsel öyküsü üzerinde yer alması gereken “kök”ler bulunmuş ve yetişen “dal”ları tespit etmek daha da kolaylaşmıştır. Bu yeni durum dolayısıyla, Maraşlı Hattat Hayreddin Maraşî’nin hak ettiği değeri görmesi noktasında, Türkiye’nin ve Kahramanmaraş’ın kültür ve sanat çevreleri kendilerine düşen adımları atmalıdırlar.

TOROSLARIN EN GÖRKEMLİ YAPISI: MEYREMÇİL KALESİ

Meyremçil, bilinen diğer adıyla Geben Kalesi, Kilikya Bölgesi'nin kuzey girişinde, Andırın ilçe sınırları içerisinde, Torosların en önemli ve en kudretli kalelerinden bir tanesidir.

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde, Akdeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu iklimlerinin kesişme noktasında bulunan Andırın, konumu itibarıyla birçok medeniyet ev sahipliği yapmış ve bu medeniyetlerin birçoğunun izini günümüze kadar taşımıştır. Andırın denilince akla gelen ilk şey, dünyanın en fazla kalesine sahip şehir unvanını çeşitli mahfillere müracaat ederek tescil ettirmese de, bağrında barındırdığı sayıları 70'e dayanan kaleleri ile dünyanın en fazla kalesine sahip bir ilçedir.

Andırın ilçesinde neden bu kadar çok kale mevcut? Bu sorunun cevabının bulabilmek için bölgenin jeopolitik konumunu ve bu konum üzerinde cereyan eden olayları incelemekte yarar vardır. Tarihin bilinen en eski devirlerinden bu yana, Anadolu'dan ve hatta Avrupa'dan Çukurova'ya ve Ortadoğu'ya uzanan yolların bir kısmı hep Andırın üzerinden geçmiştir. Haçlı seferlerinin birinde geçiş güzergâhı olarak Andırın kullanılmıştır. Asur Ticaret Kolonileri döneminden itibaren, Anadolu-Yumurtalık-Şam yahut

Fotoğraf: Sertaç Akkuş

Anadolu-Yumurtalık-Avrupa güzergâhındaki ticari yolların tamamına yakını Andırın'dan geçmiştir. İslam ordularının Maraş üzerinden Çukurova ve Kapadokya bölgesine yaptıkları seferler, Andırın arazi yapısının sağladığı yaklaşma istikametleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Günümüzde bile Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, Andırın üzerinden geçirilerek yapılmıştır. Bu bağlamda Andırın coğrafyasının sunduğu bu avantajın fırsata çevrilerek, projesi 145 yıl önce II. Abdülhamit döneminde çizilen Ordu-Osmaniye yolunun güzergâhının Andırın'dan geçmesi bile ilçemizin tarihi kuzey-güney İpekyolu üzerinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca yapımı devam eden duble yol da gösteriyor ki, Akdeniz'i Karadeniz'e, Akdeniz'i İç Anadolu'ya bağlayan en kısa ve kolay yol güzergâhının Andırın'dan geçmesi de Andırın'ın tarihteki ve bu coğrafyadaki konumunu ve önemini anlatmaktadır. Tarihte, Ovalık Kilikya'nın kontrolü Dağlık Kilikya'yı elinde bulunduran taraftaydı. Ovalık Kilikya'ya hükmedenler Dağlık Kilikya'yı kontrol altında tutmak için oralara da hükmetmek zorundaydı. Bölgede oluşan yerleşim yerlerine hükmeden bir yönetici bulunmaktaydı ve bu yöneticileri oluşturan hanedan aileler özellikle Orta Çağ'da bu kalelerde oturmaktaydı.

Roma'dan Bugüne Bir Kale

Meyremçil, bilinen diğer adıyla Geben Kalesi, Kilikya Bölgesi'nin kuzey girişinde, Andırın ilçe sınırları içerisinde, Torosların en önemli ve en kudretli kalelerinden bir ta-

nesidir. Kültür Bakanlığı envanter tescil kayıt belgesinde kalenin Romalılar döneminde, milattan sonra IV. yüzyılda yapıldığını görmekteyiz. Geben Kalesi bugüne kadar Kapnisperti, Kapniskerti, Gabnupert, Gabnupirat, Kapan/Gaban, Çinçin, Sarımsak Kalesi vb. pek çok isimle anılmıştır.

Geben Mahâllesi ile Meyremçil (Geben) Kalesi arasında ve kaleye yaklaşık 500 metre mesafede Roma dönemine ait olduğu belirlenen bir hamam kalıntısı ortaya çıkarılmıştır. Hamamın arkeolojik kazısı, Kahramanmaraş Müze Müdürlüğü kontrolü ve denetiminde yapılmıştır. Kazı esnasında hamamda Roma imparatoru I. Constantinus'a ait (306 - 337) bir sikke ile Ermeni kral I. Hetum'a (1226 - 1270) ait iki sikke bulunmuştur. Kalede yapılan yüzey araştırmasında Bizans ve Anadolu Selçuklu dönemlerine ait seramik parçalarına rastlanmıştır. Bu belgelerin ışığında kalenin Romalılar tarafından, IV. yüzyılda veya daha önce yapıldığını söylemek mümkündür. Bu bilgiler ışığında kale ve hamamın aynı dönemlerde yapıldığını değerlendirmekteyiz.

Kalenin Konumu

Andırın ilçe merkezine 35 km. mesafede bulunan kale, Geben Mahâllesi'nin sınırları içerisinde olup, Geben-Göksun yolunun üzerinde, Geben'e 6 km. mesafededir. Kalenin kuzeyinde, Kenger Dağı üzerinde yer alan 1.766 metre rakımlı Büyük Ayrıca Tepe ve bu tepe ile kale arasında akan Koyunyolu Deresi, doğusunda Kışla Mevkii, güneydoğusunda 1.410 metre rakımlı Küçük Ayrıca Tepe, güneyinde 1.410 metre rakımlı Bardacık Tepe ve Kayranlı Deresi, batısında ise Kayranlı Dağı üzerinde yer alan 2.224 metre rakımlı Ziyaret Tepe bulunmaktadır. 1.575 metre rakımlı kalenin GPS konumu, E 37.48.809 - N 036.24.425'dir. Kale, Geben vadisinin oldukça stratejik bir noktasında yer almakta ve aynı zamanda Çukurova'ya (Kilikya) girişi sağlayan çok önemli bir ticaret yolunu da kontrol altında tutmaktadır. Kale, Kırksu olarak da bilinen Karapınar (Körsulu) Deresi'nin Geben ovasına açıldığı yerin sağ tarafında, Şarлак Dere'nin batısında, Zordere sırtının doğusunda oldukça harabe hâlde bulunan Kırksu-Kabaca-Çokak hattını kontrol altında tutan Çürükkale'ye (Şarлак Kale) 8 km, Kaleboynu (Hâlbür) Kalesi'ne 13 km, Göksun Kızılkalı'ya ise 20 km mesafededir. Meyremçil (Geben) Kalesi'nin çevresindeki kalelerle bağlantıyı sağlayıp onlara gerekli lojistik desteği verecek şekilde plânlandığı anlaşılmaktadır.

Asur Ticaret Kolonileri Döneminde

Asur Ticaret Kolonileri Çağı adıyla, Anadolu'nun milattan önce 1975-1725 yılları arasındaki 250 yıllık dönemin yazılı tarihi hakkında bilgi veren belgeler, Kayseri sınırlarındaki Kültepe'de (Kaniş) ele geçen tabletlerdir. Bu tabletlerde Anadolu hâlkının sosyo-ekonomik yapısının yanı sıra

krallıklarla yönetilen çok sayıda şehir devletlerinin siyasi yapılanmasından da bahsedilmektedir. Şehir devletlerinin en önemlileri; başta Kaniş olmak üzere, Puruşhattum, Wahşaniya, Hattuş, Zalpa, Kuşsara, Hahhum, Mama, Luhuzatia, Tamniya ve Harsamna krallıklarıdır. Mama Krallığı'nın Kayseri-Göksun-Geben-Andırın hattından geçerek Çukurova'ya (Kilikya) uzanan yol üzerinde Meyremçil Beli'nin uzantısında Geben ile Hâlbür arasında olduğunu, bu krallığın wabartumunun (kervansaray) da Küçük Ayrıca tepesinin üzerinde olduğunu, tepenin topoğrafik konumuna göre inşa edilen harabe hâlinde de olsa günümüze kadar ulaşan bu kervansaray duvarlarının, Mama Krallığı'nın wabartumu olduğunu değerlendirmekteyim. Mama Krallığı'nın yönetim merkezinin de Andırın ilçesi, Emirler Mahallesi'nin mezrası olan Bostandere ile Hâlbür yaylası arasında Çağdaş olarak bilinen tepenin üzerindeki yüksekliği yer yer 3 metreye kadar uzanan ve tepenin topoğrafik şekline göre yapılan harçsız duvarların olduğu yer yahut da Geben Kalesi olarak değerlendirmekteyim. Küçük Ayrıca tepesine Osmanlı Arşivi Belgelerinde Kır Pazarı denilmektedir. Bu bölge Geben Kalesi'ne bitişik olan tepenin üzerindedir.

Orta çağ'da

Kale ve çevresi, coğrafi konumu itibarıyla tarih öncesi dönemlerden beri yerleşime sahip olmalıdır. Ancak erken dönemlere ait günümüze gelen herhangi

bir bilgi ve belge bulunmamaktadır. Elimizdeki en erken veriler 12. yüzyılın ilk yarısına aittir. Orta çağ'da Bizans egemenliğinde olan bölge, Arap akınları sırasında da önemli rol oynamıştır. Romalılardan sonra bölgede, Bizanslılar, Anadolu Selçuklu Devleti, Dulkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüklerini görmekteyiz.

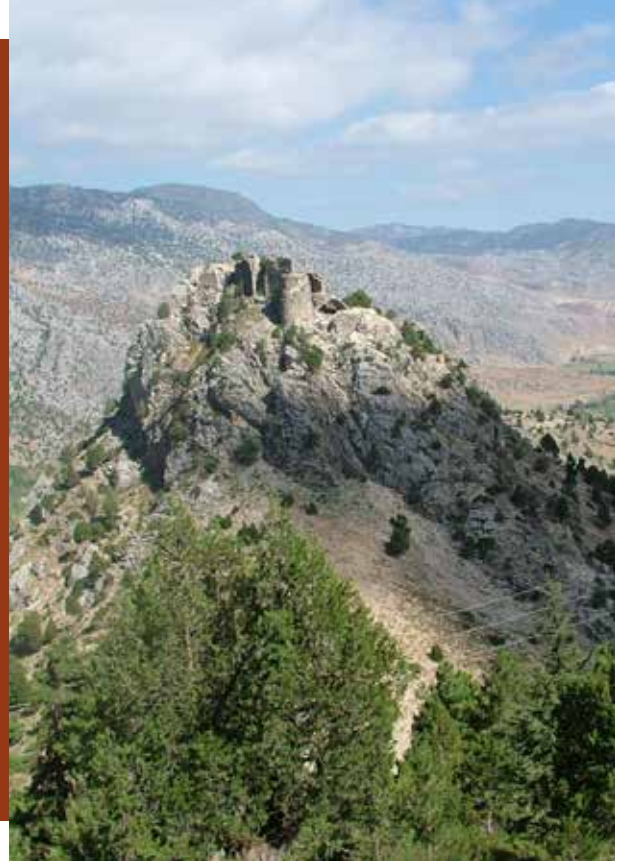
Stratejik bakımdan çok önemli bir konumda olan kale, birçok tarihi olaya tanıklık etmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun hükümrânlığı altında bulunan kale kısa bir süre Kilikya (Çukurova) bölgesinde yaşayan Ermenilerin eline geçti. Bunun üzerine Bizans İmparatoru İoannes Komnenos 1137 yılında büyük bir ordu ile Kilikya üzerine sefer düzenleyerek bu bölgedeki şehirler ile birlikte Meyremçil (Geben) Kalesi'ni tekrar aldı. Danişmentli hükümdarı Muhammed bölgedeki karışıklıktan istifade ederek 1139 yılında Geben Kalesi'ni fethetti, fakat sonra Bizanslılara bırakmak zorunda kaldı.

Haçlı Seferlerinde

Geben'in tarihindeki en önemli rolü I. Haçlı Seferleri sırasında gerçekleşmiştir. 1097'de Levent'e girmeden önce Haçlılar ordularını Heraclea'da ayırmıştır. Tancred ve Baldwin Kilikya kapılarını geçerek, güneye Godfrey Bouillon ve asıl ordu Göksun'dan Maraş'a Geben üzerinden tehlikeli ve yorucu bir yoldan gitmişlerdir. V. Runciman yazısında niçin yolu kullanmadıklarını eleştiriyor. Elinde bulunduran tarafa sağladığı üstünlük nedeniyle sık sık el değiştiren kale ve bölgesi, daha sonra Bizans ve Anadolu Selçuklu devletine tabi olan Kilikya Ermeni Prensleri tarafından idare edilmiştir. Selçuklular 1243 yılında yapılan Köseadağı savaşından Moğollar karşısında ağır yenilgiye uğrayınca, Moğol hâkimiyetine giren bölge, İlhanlıların 9. hükümdarı olan Bahadır Han'ın 1335 yılında ölümünden sonra, ortaya çıkan otorite boşluğunda bölgede Ermenilerin hükümrânlıklarını hissettirdiklerini görmekteyiz.

1345 yılında Dulkadirli Beyliği yöneticisi Karaca Bey'in kaleyi Ermenilerden aldığını, fakat Dulkadirli beylerinin Memluklerin vasalı durumunda olması nedeniyle, Hâlep valisinin Karaca Bey'den, kaleyi ve fethedilen diğer yerleri Memluklere teslim etmesini isteyince, ortaya çıkan gerginlikten istifade eden Ermeniler, Meyremçil Kalesi'nin stratejik bir yolun üzerinde olması nedeniyle, 1346 yılında bölgede tekrar hükümrânlıklarını hissettirdiler. Göksun ve Kayseri'ye özellikle Kaniş'e (Kültepe) ticari açıdan ulaşımı sağlayan önemli yol güzergâhının üzerinde bulunmasından dolayı, Ermeniler için stratejik bakımdan çok önemliydi. Ayrıca burada Ermenilerin Orta ve Doğu Anadolu'ya açılan bir de gümrük dairesi vardı. Orta Anadolu ile Çukurova arasında gelip giden kervanlar kale önünde durdurulup taşıdıkları ticaret eşyalarından vergi alınırdı. Sarp tepeler arasında inşa edilen bu müstahkem kalenin

**Andırın,
bir türlü gün yüzüne
çıkarılmayan
tarihi dokusu,
kültürel mirası,
doğal güzellikleri
ile Anadolu'nun
cenneti andıran
köşelerinden bir
tanesidir.**

zaptı imkânsız gibi görünüyordu. Kilikya Ermeni Prensi II. Leon zamanında Geben, Ermeni Prensiğinin en önemli malikânelerinden birisi olup Leon adlı başka bir senyöre ait idi. Son Kilikya Ermeni Prensi VI. Leon, Memluk Sultanı Melik-ül Eşref Şaban'ın Çukurova'yı ele geçirmesi sırasında buraya sığınmıştı. Kale iki yıl Memluklere dayanmış ve 1375 yılında açlıktan teslim olmaya mecbur kalan VI. Leon Kahire'ye götürülmüştür. Dönemin İspanya kralı, VI. Leon'un diyetini ödeyerek, onu İspanya'ya götürdü.

İspanya kralının ölmesi üzerine aslen Fransız olan ve evlilikler yoluyla Ermenilere kral olan VI. Leon Fransa'ya gitti ve orada öldü. Mezarı hâlen Lyon kentinde, devlet başkanlarının gömülü olduğu mezarlıktadır.

Türklerin Hakimiyetinde

Geben ve çevresi 1375 yılından sonra Dulkadirli Beyliği'nin hâkimiyeti altında bulunmuştur. Daha sonra bölge ile beraber Osmanlı Devleti'nin yönetimine girmiştir. 1526 tarihli arşiv belgelerine göre Geben, Maraş Kazasının Andırın Nahiyesine bağlı "Kal'a-i Geben Köyü" ismiyle geçmektedir. 112 haneye sahip olan Geben'de *Kır Pazarı*'nın kurulduğu kayıtlıdır. Bu pazarın yerinin Küçük Ayrıca Tepesi üzerinde olduğunu değerlendirmekteyim. Kars-

Mar'aş Sancağında 1563 yılında askerî amaçla kullanılmakta olan kale yoktu. Buna karşılık pek çok kalenin fonksiyonunu kaybederek ismini bir köy veya mezra adı olarak yaşatmakta olduğunu görmekteyiz.

Geben Kalesi etrafında oluşan gayrimüslim hâlıkın yaşadığı köy dışında diğer kale köylerde artık Müslüman nüfus oturmaktaydı. Başbakanlık Osmanlı Arşiv Müdürlüğü'nde kale dizdarları defterleri incelendiğinde Andırın bölgesindeki hiçbir kalede yerleşim olmadığını görmekteyiz.

Bu kalelerin neredeyse tamamında Ermeni hanedan mensupları oturduğundan bunların hükümrânlığına Memluklerin 1375 yılında son vermesiyle birlikte kalelerde yerleşimin tamamen sona erdiğini düşünmekteyiz. Andırın, bir türlü gün yüzüne çıkarılmayan tarihi dokusu, kültürel mirası, doğal güzellikleri ile Anadolu'nun cenneti andıran köşelerinden bir tanesidir. Sahip olunan bu değerleri korumak ve bunları gelecek nesillere ulaştırmak, hiç şüphe yok ki temel görevlerimizin başında gelmektedir. Diğer Andırın kalelerinde olduğu gibi, Geben Kalesi de âdeta kaderiyle baş başa bırakılmıştır. Kale, restorasyonunun ve ziyaretçilerini kendisine ulaştırarak yolun acilen yapılmasını, kaçak kazılardan kurtarılmasını beklemektedir.

BOSNA'DA BİR MARAŞ KÖYÜ: MİROŞEVIÇ

İSMAİL GÖKTÜRK

Fatih Sultan Mehmet'in Milodraj'da yaptırdığı camiin bahçesinde kendisinin ve eşinin mezarı bulunan büyük zâtin çocukları, bu bölgeye yukardan bakan bir tepede bir köy kurmuşlar, o köyün adı Miroşeviç, yani Maraşlıoğulları'dır.

Avrupa'nın ortasında onlarca defa insanlık dışı katliamlara maruz kalma pahasına Ayyıldızlı İslâm sancağını dalgalandırmaya devam eden Bosna, Türkleri ilk olarak Akıncı Beyi Paşa Yiğit Beyin, Kur'an-ı Azimüş-şan'da "andolsun" diye yemin ifadesi ile anılan, "soluk soluğa koşan", "tonaklarından kıvılcımlar çakan", "tozu dumana katarak düşman topluluğunun ortasına pervasızca dalan atlarıyla" gelen yiğit akıncılarıyla tanıdı. Onların gelişi Sırpların, Nemçelinin dilinde "Türkler geliyor!" nidasıyla korku hissi uyandırırken, Katolikliği de Ortodoksluğu da benimsememiş, bunun için sürekli ezilmiş, mağdur edilmiş Bogomil mensubu Bosnalıların dilinde bu nida, zulümden kurtuluş ve sevinç anlamına geliyordu. Zira bu gelenler, insanın insana zulmüne, kulun kula kulluğuna son veren, adalet getiren, korku nedir bilmeyen yiğitlerdi. Bogomil oldukları için ilk defa birileri onları aşağılamıyor, ezmiyor, hor görmüyordu. Bilakis, bu gelenler kimsenin inancıyla, görünüşüyle ilgilenmiyor, zalimlerin zulmüne engel olmak, mazlumun elinden tutmak için geliyordu. Çağlar içinde çok büyük zulümlere maruz kalmış Bogomil köylüleri için Türklerin gelişi gerçek bir özgürlük anlamına geliyordu.

Bosna'ya Türk akıncılarının ilk olarak 1386 yılında ayak bastıkları yazılı kaynaklarda bilinmektedir. Osmanlı askerleri Kosova tarafından 1386 yılının sonbaharında Neretva Nehri kenarına kadar gelmişlerdir.

Önce Saraybosna, Ardından Banaluka

1389'da Sırp Knezi Lazar'ın komutasındaki Bosna askerleri Kosova Savaşı'na katılmışlardı. Savaşı Osmanlıların kazanmasıyla Sırp Knezliği, Osmanlı hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır. 1392'de Üsküp'ün fethi Sırbistan ve Bosna'nın durumunda önemli değişikliklere yol açmıştır. Bölgede bir hareket üssü meydana getiren Paşa Yiğit Bey zamanında Bosna'ya önemli akınlar gerçekleştirilmiş, 1428-1429 yılları arasında Osmanlılar tarafından Bosna Krallığı haraca bağlanmıştır.

1414 yılında Osmanlı ordusu Vrbaş'a kadar ilerlediler. Ordu Bosna Skopljesinde durdu. (Donyi Vakuf civarında bir yer). 1415 yılında Lasva, 1416 yılında ise Hum (Hersek) yakınlarında Osmanlı akınları sürdü. Bu yıllardan itibaren Osmanlılar devamlı olarak Bosna'da kalmaya başladılar. O yıllarda, Foça, Plevlye, Çayniçe ve Nevesinye ele geçirildi. 1418 yılında İshak

Bey Vişegrad ve Sokol'u aldı. II. Murat zamanında 1424 ve 1425 yıllarında, Osmanlı Ordusu Bosna'da bulunuyordu. 1428 yılında Hodidyed ve Vrhbosna ele geçirildi. 1436 Srebrenica ve Zvornik alındı. Böylece, Bosna'yı resmen fethetmeden önce, Osmanlıların elinde Sarayevo ile beraber, Nevesinye, Gacko, Zagorye, Foça, Ustoklina, Podrinje, Plevlye, Çayniçe, Vişegrad, Sokol, Srebrenica, Zvornik ve Vrhbosna gibi yerler Osmanlı denetimine girmişti. Önce Saraybosna, ardından Banaluka akıncı üssü hâline getirildi.

Ragusa (Dubrovnik) hâlinin Macaristan kralı Sigismund'a yazdığı bir mektupta "Bütün Bosna tüm bölgeleri ile Türklerle yıllık haraç ile itaat ediyor" denmekteydi. Ragusa'dan kral Sigismund'a yazılmış mektuplardan Macaristan kralının Bosna'yı, Osmanlı'ya karşı bir savaş meydanı olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Nitekim 10 Ağustos 1415 senesinde Hersek Hrvoje Vukčić'i destekleyen Evrenesoğlu Gazi İshak Bey'le Macaristan kralı Sigismund karşı karşıya geldiler. Tarihe Doboş Savaşı (Dobojska bitka) olarak geçen meydan savaşında Gazi İshak Bey ve akıncıları, Sigismund'a karşı büyük bir zafer kazandılar. Ondan sonra Bosna tamamen akıncıların sahası oldu.

Bosna Krallığının toprakları Fatih Sultan Mehmed döneminde, 1463 yazında bizzat Fatih'in katıldığı bir seferle fethedilir. Bu fethi hızlandıran ise Bosna kralı Tomasaevic'in (1461-63) Avrupalı müttefiklerine güvenerek Osmanlı Devleti'ne haraç ödemeyi reddetmesidir.

Fatih Sultan Mehmet'in Ahitnâmesi

Son Kral Tomaşević, papaya gönderdiği elçiler ile iletildiği mektubunda; "...Türkler benim krallığımda birkaç kale inşa ettiler ve onların tarafına geçen herkesin özgür olacağına dair köylülere söz vererek onlara sıcak davranıyorlar. Köylülerin basit akılları bu sahtekârlıkları anlayamıyor ve sonsuza kadar özgür olacaklarını düşünüyorlar. Eğer benim senin desteğinle güçlendiğimi görmezlerse insanlar kolayca bu hilelere aldanıp beni yüz üstü bırakacaklar ve soylular da köylüler tarafından terk edilen şehirlerinde uzun süre dayanamayacaklardır." diye yazmıştı. Oysa elbette bu bir hile değildi. Bunun bir hile olmadığına en güzel örneği Bosna'da, Foynica Kenti'ndeki Fransisken Kilisesi'nin duvarında asılı duran, Fatih Sultan Mehmet Han'ın fermânı, ahitnâmesidir.

"Nişân-ı hümayûn oldur ki, Ben ki Sultân Mehemmed Hân'ım, cümle havâss u avâma ma'lûm ola ki, işbu dârendegân-ı fermân-ı hümayûn Bosna râhiblerine mezîd-i inâyetim zuhûra gelüp buyurdum ki; Mezbûrlara ve kilisalarına kimesne mâni' u müzâhim olmayup ihtiyâtsiz memleketimde duranlara ve kaçıp gidenlere emn ü emân ola ki gelüp bizim hâssa memleketimize havfsız sâkin olup kilisalarında mütemekkin olalar ve yüce hazretimden ve vezîrlерimden ve re'âyâlarımından ve memleketim hâlkından kimesne mezbûrlara dahl ü ta'arruz

etmeyüp incitmeyeler. Kendülerine ve cânlarına ve mâllarına ve kilisalarına ve dahi yabandan hâssa memleketimize âdem getirirler ise yemîn-i mugallaza ederim ki, yeri ve göğü yaradan Perverdigâr hakkı için ve ulu Peygamberimiz Muhammed Mustafa sallallâhu Te'âlâ aleyhi ve sellem hakkı için ve yedi Mushaf hakkı için ve yüz yirmi dört bin peygamberler hakkı için ve kuşandığım kılıç için bu yazılanlara bir ferd muhâlefet eylemeye, mâdâm ki benim hidmetime ve emrime mutî' olalar." (Tahrîren fi 28 şehri Mayıs / gurre-i Muharremü'l-Harâm sene 883 Beyurd-ı Kal'a-i Drac [4 Nisan 1478], Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Düvel-i Ecnebiye Defteri 14/2_1)

Bosna'da ilk olarak XIII. yüzyılın sonunda görülen Fransisken rahipler, heretik kabul edilen Bogomillere karşı Papalık tarafından Bogomil/Bosna Kilisesini Katolikleştirerek Vatikan'la birleştirmek misyonuyla görevlendirilmişlerdi. Bogomil Kilisesine karşı koyma, onlarla mücadele etme ve onlara karşı misyonerlik faaliyetlerini yürütme görevi verilen Fransisken rahiplerin birçok Bosna engizisyon mahkemesinin üyesi olarak da atanmışlardı. İlk olarak 1291'de Bosna'ya geldikleri ve ilk manastırlarını 1340'ta inşa ettikleri söylenen rahipler, İngiliz, Alman, İtalyan ve Aragonese Fransiskenleriydiler.

Fatih Sultan Mehmet'in Kiselyak'taki otağında Bosnalı Fransiskenlerin manevi lideri Fra Andeo Zvizdiviç'e verdiği, 28 Mayıs 1463 tarihinde Milodraj'da yazılmış olan bu ahitname Foynica şehrinde yüksek bir tepede üzerinde inşa edilmiş bulunan Katolik manastırında 550 yıldır korunmaktadır. Aynı manastırda Fatih Sultan Mehmet Han'ın bir kaftanı ve o dönemden kalmış dört bine yakın Türkçe el yazması eserimiz de bulunmaktadır. Bu ahitname, 1999 yılında BM Barış Gücü çer-

Çağlar içinde çok büyük zulümlere maruz kalmış Bogomil köylüleri için Türklerin gelişi gerçek bir özgürlük anlamına geliyordu.

MIROŠEVIĆI

Aliya'nın ifadesiyle, Batı hiçbir zaman uygar olmamıştır ve bugünkü refahı; devam ede gelen sömürgeciliği, döktüğü kan, akıttığı gözyaşı ve çektiği acılar üzerine kuruludur.

çevesinde orada görev yapan Türk birliğinin komutanını ziyaret eden bir Katolik rahibin talebiyle ortaya çıkmıştı. Birliğimiz, orada tahrip edilmiş Türk eserlerinin tadilatını da yaptırmaktaydı. Komutanımızı ziyaret eden Katolik rahip, Fojnica kentinde bulunan manastırın da onarım programına alınmasını, zira manastırlarının Türkler için çok önemli olan bazı belge ve eşyalara yüzyıllardır ev sahipliği yaptığını söylemekteydi.

Fojnica'daki Katolik manastırına giden Türk komutanlar gözlerine inanamadılar. Karşılarındaki duvarda Fatih Sultan Mehmet Han'ın 536 yıl önce verdiği bir ferman asılıydı. Yine Fatih'in aradan geçen beş asra rağmen gayet iyi durumda bulunan bir kaftanı ve kilisenin kütüphanesinde 4 bin civarında Türkçe elyazması kitap bulunuyordu. Fojnica manastırındaki müzede muhafaza edilen emanetler arasında, III. Selim'den bir manastırın onarımı için aldıkları mermer bir lahit üzerine nakşedilmiş izin belgesi, Rahiplere ve diğer Katoliklere verilen insan haklarıyla ilgili 1483 tarihli Sultan İkinci Bayezid fermanı, Rahiplerden nikâh resmi alınma yasağı ile ilgili 1545 tarihli bir hüccet, Bosna Sancak Beyi olan Mihâloğlu İskender Bey'den 1486'da Prusac'da yine Andeo Zvizdovic'in aldığı hareket ve eylemlerinde Fransiskenlere özgürlüğü garanti altına alan buyruk (Skender-pacha Bujrultija), Sultan IV. Murad tarafından 1626'da İstanbul'da verilen Katolik kiliselerinin korunması ve Fransiskenlerin özgür hareket etmelerine dair Berat-i Şerif, aynı doğrultuda 1648 tarihli Sultan IV. Mehmed'e ait ferman, Fransisken rahiplerine verilen insan haklarını tespit eden 1621 tarihli Sultan Osman fermanı, Mostar Manastırında bulunan 1553/54 tarihli Mostarlı Çeyvan-kethüda'nın vakfiyesi ve daha pek çok belge bulunmaktadır. Günümüzde Bosna Fransisken yönetimine (Bosna Srebrena) bağlı 21 manastır

bulunmaktadır. Bunların biri Sırbistan, biri Kosova, ikisi Hırvatistan ve 17 tanesi de Bosna Hersek'tedir. Fatih Sultan Mehmed Han tarafından verilen ferman, İslâm'ın bütün dinlere ve insanlara gösterdiği hoşgörü ve değer bir örneğidir. Bu emannâmelerin sadece Osmanlı tarihinde değil, bütün bir İslâm tarihinde sayısız örnekleri vardır. Zira yüce dinimizin bir gereği olan bu uygulama Efendimizle başlamıştır. Cahit Tanyol'un dediği gibi: "Senin bayrağın gök olsun, senin bayrağın ateş / Senin bayrağın altında batmasın güneş / Ve senin gölgende / Kamu mezhepler dinler / Korunsun haşre dek / Ayrı dillerle göklere kalkan eller / Elin ak, yüzün ak, işin ak / Gölgenin düştüğü yerde, bölüşülmez toprak / Sen hem işçi, hem hükümdar / Berhudar ol, berhudar ol, berhudar".

Fatih Sultan Mehmet'in verdiği ahitnamenin üzerinden 326 yıl geçtikten sonra Fransız İhtilali olmuş (1789) Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi yayınlanmıştır. 485 yıl gibi bir süre geçtikten sonra Birleşmiş Milletler öncülüğünde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) yayınlanmıştır. Avrupalının gözünde "insan", sadece kendi vatandaşdır. Hatta kendi vatandaşı bile olsa örneğin bir siyahî, bir Müslüman, bir Asyalı aslında insan kategorisine girmeyi hak eden bir varlık hiç olamamıştır. 1800'lerin sonu ve 1900'lerin ortalarına kadar Avrupa'da ve Amerika'da sömürgeleştirdikleri dünyanın dört bir yanından getirilen masum "yerliler", "insan hayvanat bahçesi" adı verilen alanlarda kafeslere konulup "hayvan" gibi sergileniyorlardı. Batılının insan tasavvuru, sadece kendisini o kategoriye koymaktaydı ve el'an öyledir. Aliya'nın ifadesiyle, Batı hiçbir zaman uygar olmamıştır ve bugünkü refahı; devam ede gelen sömürgeciliği, döktüğü kan, akıttığı gözyaşı ve çektiği acılar üzerine kuruludur.

Miroşeviç, Maraşlıoğulları

Bu fermanın verildiği yerin ismi olan "Milodraje", "sevimli hediye" anlamına geliyormuş. Ahitnameden dolayı bu ismi almış. Kiselyak yakınlarında vadilerin arasında yüksekçe bir yerde olan bu köye Fatih Sultan Mehmet Han bir de camii yaptırmış. Camiinin imamı olarak orada İslâm'ı öğretmesi için yanında götürdüğü bir Maraşlı ailenin büyüğü görevlendirilmiş. Balkan topraklarına akıncılarımızdan önce Anadolu erenleri ulaşmıştı. Sarı Saltuk Baba gibi Horasan erenleri hâlıkın gönlünü kazanmış, gönüllerini İslâm'a açmıştı. Fatih Sultan Mehmet'in Bosna seferine giderken yanında kırk derviş götürdüğü söylenir. O dervişlerden biri de Manisa'da şehzadeliği döneminde yakından tanıdığı Ayvaz Dede'dir. Bosna'da her yılın haziran ayının son haftasında Bosna Hersek'in Donyi Vakuf şehrinin Prusac kasabasına yedi-sekiz kilometrelik bir mesafede (Prusac Boşnak dilinde Akhisar anlamındadır ki Ayvaz Dede'nin memleketinin adıdır), Ayvaz Dede'ye ait bölge hâlıkının Müslüman olmalarına vesile olan menkıbede geçen, ortadan ikiye ayrılan kayanın da bulunduğu bir ormanlık alanda bulunan

Ajvatovica'da Ayvaz Dede Şenlikleri yapılır. Bu şenlikler, Bosnalıların millî kimliğini tahkim için, Müslüman olmalarının yıldönümü kutlaması olarak yapılmaktadır. Ayvaz Dede bayramı olarak ifade edilir. Boşnaklar, Fâtih Sultan Mehmet'in Bosna seferi sırasında, 1463 yılında Yayçe ovasında 30.000'i aşkın kişinin katılımı ile İslâm'ı topluca kabul edince, Fatih çok memnun olmuştu.

Onlar Fatih'ten kendilerine dinlerini öğrenmeleri için mektep açmalarını, mevcut toplum düzenlerini sürdürmeleri için izin vermesini ve çocuklarının devşirmeye devam ile Osmanlı'ya hizmet etmeye devam etmelerini talep etmişlerdi.

İşte İslâm'ı öğretmesi için Fatih'in Bosna'ya götürdüğü o büyüklerden biri de Maraşlı bir âlimdi. Ahitnâme'nin verildiği yer olan Milodraj'da Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı camiinin bahçesinde kendisinin ve eşinin mezarı bulunan bu büyük zâtın çocukları, bu bölgeye yukardan bakan bir tepede bir köy kurmuşlar, o köyün adı Miroşeviç, yani Maraşlıoğulları. Her ne kadar haberdar değilssek de orda bir köyümüz var. O köyü Osman Nal-

bant ağabey ve Ali Yurtgezen hocamla ziyaret ettiğimizde savaş döneminde büyük tahribata uğradığına şahit olduk. Birkaç ev yenilenmişti. Evlerin çoğu boş ve harabeydi. Ufuk odur ki o köyü Maraş'ın civar köylerinden farklı görmemek ve oraya bir şekilde ulaşabilmektir. Kahramanmaraş elbette bunu yapmaya muktedirdir. Lakin bunu yapacak ufuk ve cehd lazımdır. Orada İslâm sancağını dalgalandırmak için binlerce kilometre uzaktan kalkıp giden büyüklerimize bir vefa gereğidir bu aynı zamanda.

2015 yılında ziyaret ettiğimizde TİKA hem savaşta zarar gören camimizi, hem camiinin çok geniş olan haziresini tadilat yapmıştı. Ziyaretimizde TİKA Fatih Camiinin bahçesine Fatih Sultan Mehmet Han hazretlerinin bir makam türbesini inşa etmekteydi. Fatih Sultan Mehmet'in Bosna fethi sırasında, batıda ulaştığı en uç noktada ordusuna toplu bir şekilde cuma namazı kıldırıldığı Sanski Most kentindeki Musalla meydanında, her yıl Temmuz ayının ilk cuması toplu hâlde cuma namazı kılınarak bu hadise yâd edilmeye devam etmektedir.

AHŞAP OYMA- CILIĞI

*Sabırda
Ustalaşmak*

- SÖYLEŞİ:
ÖKKEŞ MARAŞLIOĞLU

“TEK GAYEM
ALLAH’IN RIZASINA
LAYIK OLMAKTI.”

- KAHRAMANMARAŞ
AHŞAP SANATI

- SÖYLEŞİ:
CAVİT POLAT

- “GÖRDÜĞÜNÜ
ANLAMAKLA BAŞLAR
USTALIK.”

ÖKKEŞ MARAŞLIOĞLU: TEK GAYEM ALLAH'IN RIZASINA LAYIK OLMAKTI

Söyleşi: ÖMER FARUK GÜNAY

Anadolu'da köşesine çekilmiş, kendi aleminde hayat süren birçok usta sanatçı ve zanaatkâr kültür hazinemize sahip çıkıyor, kabiliyetlerini bir sonraki nesle aktarabilmek adına gayret sarf ediyorlar. Ökkeş Maraşlıoğlu da, Kahramanmaraş'ın yetiştirdiği ve ellerinde bir kültürün, bir medeniyetin sırlarını taşıyan çok değerli ahşap oyma ustalarımızdan biri.

Bu mesleğe kaç yaşında başladınız ve kaç nesildir bu işi sürdürüyorsunuz?

İki nesildir sürdürüyoruz. Babamın atölyesi vardı. Çocukluktan kendimi atölyenin içinde bulduk ve bu işi meslek edindik.

O günden bu yana çalışırız hep. Çocukluğumuz, gençliğimiz bu mesleğin içinde geçti.

Hâlâ ilk günkü hevesim devam ediyor.

Ahşap oymacılığı usta-çırak şeklinde mi ilerliyor?

Tabii ki... Başka türlü olması mümkün değil. Kurslar bu konuda ihtiyacı tam anlamıyla karşılayamaz.

Bize ustanızdan söz eder misiniz?

Babam çok disiplinliydi. Mesela eskiden kalfalar haylazlık yaptığı zaman ustalar falakaya yatırıldı. Ben bunlara şahit oldum.

Benimle beraber birçok genç, meslek öğrenebilmek için yevmiesiz çalışırlardı.

Yani mesleği öğrenmek için özveride bulunurlardı. Şimdi her şey maddiyata dökülmüş; eskiden sanat öncelikliydi, meslek öncelikliydi.

Babam da bu nazarla bakardı.

Gençlere, bu mesleğin insanı ömür boyu geçindirecek, bir helal lokma kapısı olduğunu aşırlardı.

Geçmişe nazaran ahşap oymacılığına olan rağbet arttı mı yoksa azaldı mı?

Arttı. Etkinlikler vasıtasıyla, medyanın yaygın olması sebebiyle daha çok kişiye sesimizi duyurduk ama ülke dışında pek bir faaliyetimiz olmadı. Yani böyle tam olarak şöyle güzelce kooperatifleşemedik. Türkiye çapında bazı illere tanıtım amacıyla olsun, satış amacıyla olsun gittik; oralarda yapılan bazı etkinliklere katıldık. Bu tarz faaliyetlerin rağbet artışında çok büyük rolü oldu. Medyanın tanıtımı oldu, televizyonun tanıtımı oldu, böyle sizin gibi dergiler, gazeteler ile tanıtımı oldu. Fakat yetmez. Daha da ilerletilmesi ve yaygın hâle getirilmesi gerekiyor. Şuan büyük resme bakıl-

Fotoğraf: Şahin Aslan

Kahramanmaraşlı ustalar olarak birbirimizi motiflere bakarak tanırız. Bu falanca ustanın işi diye tespit ederiz.

diğında tanıtımlar bu konuda çok yetersiz görünüyor. Daha başında bile değiliz.

En çok tercih edilen motifler hangileri?

Şimdi biz hep Osmanlı motifleriyle işledik. Şimdi yeni yeni camilerde Selçuklu motifleri işleniyor. Son zamanlarda ustalar Selçuklu motiflerine döndü veya Selçuklu'dan önceki motiflere döndüler. Fakat çok yaygın değil. En yaygını yine Osmanlı motifleri, bizim tanıdığımız bildiğimiz motifler.

Ülkemizde oymacılığın ana yurdu neresidir?

Aslında hemen şurasıdır diyemiyoruz. Şimdi her yörenin

kendisine has oyma tarzı var. Kahramanmaraş'ta bu işte epey mahirleşti. Fakat başka illerimizde başka usüllerle bu işi sürdüren ustalar mevcut. Yöre hâlinin beğenisine göre ustalar da şekillenir.

Ustası eseri gördüğü zaman bu Maraş işi der yani...

Tabii tabii. Hatta Maraşlı ustalar olarak birbirimizi de tanırız motiflere bakarak. Bu falanca ustanın işi diye tespit ederiz. O benimkini bilir, ben onunkini bilirim. Kendimize has bazı motiflere, işleyiş tarzına sahibiz. Yani kendi aramızda mesela yirmi beş-otuz usta sayalım hangi işin hangi ustanın elinden çıktığını biliriz.

Ahşap oymacılığının belli başlı tekniklerinden söz eder misiniz?

Oyma işine başlamadan önce iskelet kurardık. Türkiye çapında bütün koltuklar, sehpa, mobilyalar hep bu iskelet üzerine işlenirdi. Şimdi bu iskeletler suntuca dönüştü, klasik mobilyaya dönüştü. Oyma işi biraz lüks oldu. Daha ucuza mâl olmasını istedi insanlar. O eski motifler günümüzde biraz pahâlî oldu. Şimdi biraz makineye dönüştü işler. Daha önce hep el emeği göz nuruydu. Bu makineler çıktığından beri el sanatlarının mahiyeti değişti. Tabii yine el işi ile yapılıyor. Bu makineler tamamını yapamıyor. Tabii günümüzde teknoloji her konuda geliştiği gibi bu meslekte de ilerleme oldu; makine, alet edevat yönünden... Skarpelalar, tokmaklar, zımparalar, ince testereler ve geniş uçlu keskiler... Mesela çok daha önce yalnızca omuz sopalığı ile yapılırdı. Bütün işlerde öyledir: Sevmediğin iş adama ıstırap verir ama seversen çok zevkli yönleri var bu mesleğin.

Gerektiğinde teknolojiden yararlanıyor musunuz?

Teknolojiden yararlanıyoruz. Teknolojiden yararlanmazsak... Bildiğiniz gibi Maraş'ta bir söz vardır:

Ne arzu ediyorsanız yapılır. Yeter ki elinizde ağaç olsun, malzeme olsun... Biz daha ziyade sandık, komodin, kutu, sehpa, şifreli kutular, bıçak sapları, telefonluk gibi aksesuar yapıyoruz.

"Ekmeği fırın damında yerik." Öyle olur. Teknolojiyi tabii ki kullanmamız, takip etmemiz lazım, teknolojiden faydalanmamız lazım. Teknoloji büyük kolaylık getiriyor mesleğe. Eskiden olduğu gibi hepsini elde yapacak olsaydık, ekmeği yiyemeyiz bu meslekten. Çünkü maliyet çok fazla olurdu ve satış yapamazdık. Bazı şeyler makineye dönüştü ama gene de yüzde 60-70 oranında elde yapıyor.

Bir ceviz sandığı kaç günlük çalışma gerektiriyor?

Yaklaşık yirmi-yirmi beş gün civarında çıkar.

Sandık dışında neler yapılıyor?

Sandık dışında aklınıza gelen bütün mobilyalar yapılır. Yeter ki elinizde ağaç olsun, malzeme olsun... Ne arzu ediyorsanız yapılır. Fakat biz daha ziyade aksesuar yapıyoruz. Sandık, komodin, saat, kutu, sehpa, şifreli kutular, bıçak sapları, bıçak kınları, telefonluk vs. Bunun yanı

sıra minber, rahle, konsol işlemleri yaparız. Bu şekilde aksesuar yapıyoruz. Velhasıl ağaçla yapılan her şeyi işleyebiliriz.

Ağaçlardan hangilerini tercih ediyorsunuz?

Ceviz ağacı daha çok tercih edilir. Zaten bizim kullandığımız kerestenin yüzde doksanı ceviz ağacıdır.

Bize, bir ahşabın sizin elinizde son şeklini alana kadar geçirdiği merhâleleri ağaçından itibaren kısaca anlatır mısınız?

Önce, tercihen kurumaya yüz tutmuş, verim vermez olmuş, sökülmesi, kesilmesi gereken ağaçları alırız. Bazı böyle ağaç işi ile uğraşan kişiler de var. Dikili vaziyette olanlardan da alırız, onu kestirir, yerine göre işleriz. Ceviz ağacının bedeni çok kıymetlidir. Biz daha çok kollarını kullanırız ama şimdi bedenine de eskisi gibi çok rağbet kalmadı. Elimize geçen parçaları yapacağımız işe göre kestiririz. Çünkü her ustanın yaptığı

farklı bir işi var. Biri her zaman sandık yapar, biri yalnızca kutu yapar. Usta kendi işine göre o kerestenin kalınlığını hesap eder, biçtirir ve bunları getirir.

Kerestenin içerisindeki gözle görülmeyen canlıları öldürmek için fırınlama işlemi yaparız. Yoksa onlar içten içe ağacı yemeye devam ederler. Hem böylelikle daha çabuk kurumuş olur hem de sağlamlaşır. Sonrasında ne yaparsak, ona göre biçip keseriz. Kalıbını yapar, işleriz.

Doğal olarak kuruması ne kadar sürer?

Üzerinden en az bir-iki sene geçmesi lazım. Üzerini kapatırız. Yağmurdan, yaştan etkilenmemesi için yazın aralarını hava alacak şekilde istif yaparız. O ağacın, tahtanın ağırlığından belli olur, suyunu ne kadar çektiği, ne kadar kuru olduğu. Ne kadar kuru olursa o kadar iyi olur çünkü yaşken işlemek sıkıntılı oluyor.

Ülke geneli veya uluslararası fuarlara katıldınız mı?

Ülke içinde fuarlarında katıldık. Ülke dışına işverenimiz katıldı. Birkaç kere Amerika'ya falan gitti. Tabii göstermelik gibi bir şeydi, bazı ufak tefek takımları götürdü. Akli başında bir yurtdışı fuarımız olmadı çünkü elimizde bir birikimimiz de yok zaten. Ülke içinde ise en çok İstanbul'a gittik. İstanbul'un hemen hemen her semtine gidiyorduk. Sultanahmet'e çok sık gidiyorduk, Sultanahmet'in âdeti aboneliği olmuştuk. Beş-altı yıl boyunca her sene "Asırlık Tatlar ve Sanatlar" fuarına çağırıyorlardı. Bir aylık bir sergimiz oluyordu orada, hem güzel iş yapıyorduk hem de tanıtım amacıyla iyi oluyordu. Onun dışında İstanbul'un birçok semtinde bize kendilerine gelmemiz için talep oluyordu, teklif oluyordu. Üstelik bizden ücret talep etmiyorlardı. Bu bir teşvikti bizim için. Başka illere de gittik, mesela Ankara, Kayseri, Bursa gibi hemen hemen -Kardeleniz hariç- Türkiye'nin birçok yerine gittik. Şimdi Korona virüsü girdi araya. Korona'dan sonra ne olur bilmiyorum.

Oymacılıktan başka ustalaştığınız başka bir zanaat var mı, mesela marangozluk gibi?

Şimdi bu işi yapanın eli erdemli olur. Birçok işe eli yatkın olur. En güzel yanı da bu zaten: İnsanın çok şeye eli yatkın olması. Mesela ufak tefek elektrik işine yatkın olur. Takım tutmasını bilir, işin nasıl olması gerektiğini bilir.

Günümüzde ahşap oymacılığı daha iyi noktalara nasıl getirilir? Önerileriniz nelerdir?

En büyük eksikliğimiz, biraz önce de dediğim gibi, kooperatifleşmemek. Kooperatifleşme vasıtasıyla bir birikim olur, belki yurtdışı bağlantısı olur. Döviz ile daha değerli fiyata satarız ürünlerimizi veya Türkiye içi de olsa kooperatifleşme bize birçok avantaj sağlar.

Kereste tedariki açısından avantaj tanır. Mesela bir sürü sporculara, sanatçılara, tiyatroculara olsun, televizyonculara olsun teşvikler var; karşılıksız hibe şeklinde. Biz de sa-

natçıyız ve bize de mesleği devam ettirebilmek için bazı imtiyazlar tanınmalı. Bir esnaf kefaletimiz var, ona da zaten bir bulaştın mı, kurtulamıyorsun. Bir daha işin içinden çıkamazsın.

El sanatlarına sürekli bir teşvikin olması lazım. Vergide indirim olabilir. Kereste tedariki olabilir. Sigortada indirim olabilir. Yer temini olabilir.

Değirmek istediğiniz başka bir husus var mıydı?

Vallahi çok memnun oldum. Böyle hatırlanmış olduk. İnsanlar okusun, meslek hakkında bilgi edinsin. İnternette birçok sayfamız var, onlara girip baksınlar; yaptığımız iş hakkında bir fikir sahibi olsunlar. Buradan alışveriş yapsınlar, tanışınlar, tanıtsınlar. Mesela bu işler Maraş'ta revaçta. Maraş'ta hep ilk planda dondurma öne çıkıyor ama oyma işimiz de dondurmamız kadar iyidir.

Çok teşekkür ediyorum ustacığım.

Ben teşekkür ediyorum. Canınız sağ olsun memnun olduk...

Fotoğraf: Şahin Aslan

KAHRAMANMARAŞ AĞŞAP SANATI

"Sanat ustanın parmaklarının
ucunda sabırla şekillenir."

Doç. Dr. GÜLTEN KURT

Kalite ve başarıyla birlikte günümüzde artan talepler, ayrıca bu alanda titizlikle çalışan ustaların geliştirdikleri ahşap işçiliği, zanaattan sanata doğru yol olarak Kahramanmaraş'a bu alanda kendine özgü bir kimlik kazandırmıştır.

İçinde koskoca bir yaşamı barındıran minicik tohum önce incecik bir fidana, ardından genç bir ağaca dönüşür. Yıllar geçtikçe güçlü, heybetli, dalları altında duran canlılara gölgesini esirgemeyen bilge bir ağaç olur, sonra yavaş yavaş yaşlanır; ama yine de yaşamdan kopmaz ve hayatın bir parçası olmaya devam eder. Doğada ustasının elinde bin bir şekle girerek estetik hâl alan birçok hammadde bulunmaktadır. Bazen dövülerek, bazen kesilerek, kimi zaman da birçok işlemden sonra bir köşeye terk edilerek "insan"a yakışır estetiğe bürünen birçok hammadde. Bunlardan biri de doğada bulunan farklı cins ve kalitede yer alan ağaçlarımızdır. Beşikten mezarra kadar ifadesiyle hayatın üç ana geçiş dönemi ile doğum evlenme ve ölüm çevresinde kümelenen olaylar içerisinde Yunus'un bir dörtlüğüne dayanarak hece tahtası olarak isimlendirilen mezar başına dikilen

"ağaç şahideden" günümüzde birçok kullanım alanı ve ürün çeşitliliği ile yeni boyutlara taşınmıştır.

Yükselen Anlamına Gelen Ahşap

Ahlat, ardıç, armut, ceviz, çam fındık, abanoz, kestane, köknar meşe, sedir, şimşir vb. ağaç türleri kullanılarak yapılan ağaç işçiliği geleneksel Türk sanatlarımız arasında önemli bir yere sahiptir. Ahşap ve yontu sanatı insanoğlunun geçmişindeki ilk çağlara kadar uzanmaktadır. Ağmak sözcüğü ile yükselen anlamına gelen ahşap, hammadde zenginliği kolay elde edilmesi ile birlikte kolay işlenebilmesi, doğal görüntüsüyle sıcaklık hissi uyandırması tercih sebebi olmuştur.

İslamiyet öncesi Orta Asya Türk toplumlarının sanat yapıtlarında oldukça sık kullanılan ağaç işçiliği ile eyer, koşum takımları ve sandık gibi

gündelik hayatta kullanılan pek çok eşya ortaya konmuştur. Coğrafi şartlara bağlı olarak zamanın etkileriyle eski dönemlerden günümüze çok az sayıda eser kalmıştır. Selçuklular ağaç işçiliğine büyük ilgi göstermiş, yapıları süsleyen mimari elemanların yanı sıra minber, kürsü, rahle ve çekmece gibi birçok ağaç eseri meydana getirmişlerdir. Ağaç işçiliğinin sanat olarak tanımlanması yapıların mimari elemanların süslenmesinden doğmuş, Osmanlılar da bunu en yüksek düzeye ulaştırmıştır. Osmanlı dönemi ahşap süsleme sanatında Anadolu üzerinden gelen künde-kari ve oyma gibi geleneksel tekniklere kafes işi, kakma, boyama gibi yeni teknikler eklenmiştir. Ahşap çıtaların içine yerleştirilen sedef, fildişi, bağca, kemik kakma ve kaplama yaygın olarak uygulanan diğer teknikler arasında yer almıştır. Osmanlıların imparatorluk devrinde tahta oymacılığına "naht" denilse

de ağaç işçiliği ile uğraşan sanat-kârlara verdikleri isim bilinmemekle beraber bazı belgelerde "nahhat" sözcüğüyle karşılaşılmaktadır. Fakat Osmanlı Ehl-i Hiref defterlerinde ve diğer kayıtlarda bu sanatın erbabı "nahhat" kelimesiyle de anılmıştır.

Oyma, geçme, kakma vb. farklı tekniklerle mimari yapılarda tamamlayıcı malzemenin yanı sıra ahşap işçiliği sanat ve zanaat olarak günlük hayatımızda kullanılan birçok farklı ürünlerle geniş bir alana yayılmaktadır.

Ağaç işçiliği ile yapılan meslekleri; "Üretilen ürünün yapılışı, süslenişi, kullanılan gereç, uygulanan tekniğe dayanarak ya da günümüzdeki mesleklerin oluşumu doğrultusunda belirlenmiş ve isimlendirilmiştir. Ağaç işlerini meslek olarak, bastonculuk, beşikçilik, boya işleri, dülgerlik, kaşıkçılık, künde-kari işleri, marangozluk, oymacılık, sandıkçılık,

Ağaç işçiliğinin sanat olarak tanımlanması yapıların mimari elemanların süslenmesinden doğmuş, Osmanlılar da bunu en yüksek düzeye ulaştırmıştır.

sedefçilik, tarakçılık, semercilik, sepet örücülüğü ve tespihçilik" başlıkları altında sınıflandırmıştır. Bu meslekler Anadolu'nun birçok yöresinde bulunan hammadde yani ağaç türüne göre yapılmaktadır. Bu illerden özellikler ağaç oyma ve kakma mesleklerinin yoğun yapıldığı ilimiz Kahramanmaraş'tır.

Kahramanmaraş'ın coğrafi konumu ona stratejik bir önem kazandırmış, eski göç yollarının kesiştiği bir alan olması da her dönem yerleşim için uygunluk sağlamıştır. Yerleşim alanındaki çok farklı kültürler ve uygarlıklar bu alanda önemli işler üslenmiştir.

Doğal coğrafi ve tarihi zenginliğinin içerisinde ihtiyaçlarla biçimlenen kültürel zenginliği ile Kahramanmaraş ülkemizin gelişmekte olan illeri arasında dikkat çekmektedir.

Anadolu'nun geçmişiyle bugünü arasında kurduğu köprüyle, el sanatlarının en yoğun yapıldığı bölge olmakla birlikte, birçok ustanın günümüze kadar sanatını ve zanaatının yaşamasına ve devam ettirmesine katkı sağlamış illerimizin başında gelmektedir.

Bu zengin çeşitliliğin içerisinde, ahşap ve ahşap işçiliği ve farklı kullanım alanlarına yönelik ürün

özellikleriyle yörenin kendi ekonomik, sosyal ve kültürel zenginliğini ortaya koymuştur.

“Cıcık”

Kahramanmaraş'ta eski ahşap konakların tavanları, raflı nişleri, dolap kapakları, kapı ve pencerelerinde, camilerin iç donanımlarında mimari yapıların iç ve dış dizaynında yer alan minber ile başlayan ahşap çalışmalar mihrap, vaiz kürsüsü ve sanduka gibi farklı örneklerle mimari yapılarda sürdürülmüştür.

Günlük kullanılan ilk ürünleri ceviz ağacından düz satırlı oymasız çeyiz sandıkları ve asker bavulları yapılmış zamanla ustalar düz yüzeylerden bitkisel motifli desenleri denemeye alarak yeni bir üsluba geçişin ilk örneklerini tasarlamışlardır.

Orman alanlarının çok olduğu dağ köylerinde başlayan ağaç işçiliği yöre hâlkının geçim kaynağı olmuş oymacılık sanatının en çok yapıldığı Kavlaklı köyünde kullanılan tekniğe “cıcık” adı verilmiştir. Geçmişte Bolu ilinden ve bölgenin orman alanlarından sağlanan hammaddeyle yapılan oymacılık sanatında ceviz, kavak, gürgen vb. ağaçlar kereste hâline getirildikten sonra fırınlanıp kurutularak kullanılmıştır.

Günümüzde ise yerli ağaçlarla birlikte kereste olarak preslenmiş işlenmeye hazır ithâl özellikle maun ağacı kullanılmaktadır. Ağaç işçiliğinde, yapılan ürünlerin kalitesi, ince işçiliği ve çeşitliliği yurtiçi ve yurtdışından oldukça talep görmektedir.

Geleneksel olarak yapılan ahşap işçiliğinde yörede yapılan ürünlerde çoğunlukla oyma tekniği uygulanmakla birlikte yapılan işin özelliği ve kullanım alanına göre farklı teknikler de kullanılmaktadır.

Kullanılan Teknikler

Kahramanmaraşlı oyma ustalarının kullandığı ya da esinlendikleri diğer

teknikleri şöyle sıralamak mümkündür; künde-kari (gerçek ve taklit), kakma, hatayi (dal ya da gülaçtı), cıcık, dekopaj (kafes), rolyef kabartma, özgün oyma (düz ve yuvarlak satırlı, oyuklu, çift katlı ve eğri kesim), kazıma, tarsi, çitalı kafes, ajur, maşrabiye, edirnekari tekniği v.b.

Yapılan ürünlerin amacına ve özelliğine göre farklı ebatlarda kesilen kereste ahşap ustalarının elinde şekillenerek bir sanat eserine dönüşmektedir. Her bir parça özelliğine göre hazırlanan bitkisel ve geometrik motifler kereste üzerine aktarıldıktan sonra farklı teknikler kullanılarak aşama aşama bezenerek çeşitli ürünlere dönüştürülmektedir.

Kalite ve başarıyla birlikte günümüzde artan talepler, bu alanda titizlikle çalışan ustaların geliştirdikleri ahşap işçiliğiyle zanaattan sanata doğru

yol olarak Kahramanmaraş'a bu alanda kendine özgü bir kimlik kazandırmıştır.

Kahramanmaraş'ın coğrafi konumu ona stratejik bir önem kazandırmış, eski göç yollarının kesiştiği bir alan olması da her dönem yerleşim için uygunluk sağlamıştır.

Genel olarak “Kahramanmaraş Ahşap Oymacılığı” olarak tanımlanan, kendine has teknikler uygulanarak yapılan ve çok talep gören ürünler arasında cami kapıları, pencere, kanadı minber, mihrap, müezzin mahfeli, sanduka, Kur’an-ı Kerim kabı, kürsü, hat yazılı levhâlâr, rahle, sadaka dolabı, bebek beşiği, çeyiz sandığı, mücevher kutusu, oya sandıkları, sehpa takımları, konsol, ayna çerçeveleri, telefonluklar, kahve ve çay tepsileri, farklı tasarımlarla sandalyeler, sallanan koltuklar, lambalık, tavla, tespih, mobilya iskeletleri, fiskos masaları vb. yer almaktadır.

Çok sayıda ustanın yetiştiği Kahramanmaraş’ta küçük yaşlarda oymacılık zanaatıyla başladığı mesleğinde ahşaba olan tutkusu ve yeteneğiyle birlikte yontu ve rölyef tekniğiyle üç boyutlu sanat eserleri üreten ustalar da yer almıştır.

Ejder Güzelyıldız, Hacı Malik Semerci ve Hâlıl Maraşlıoğlu gibi ustalar ahşap rölyef ve yontuyu sanatçı duyarlılığı ile düşünmüş ve üç boyutlu yapıtlar olarak özgün figüratif eserler çalışmışlardır.

Fakat ekonomik sebeplerle birlikte ne yazık ki kendi bölgelerinin dışına taşıyamadıkları bu özel çalışmalarıyla sadece alana yönelik kaynaklarda anılan yöresel sanatçılar olarak yer almışlardır

Oymacılığın Bugünü

Ahşap oymacılığı adı altında Kahramanmaraş’ta yapılan ve teknolojinin sunduğu imkânlarla birlikte geleneksel yöntemlerin de uygulandığı, küçüklü büyüklü atölyeler üretime devam etme çabası içerisinde.

Diğer taraftan yörenin geleneksel kültürü içerisinde günlük kullanım alanlarıyla önemli bir yere sahip olan ürünler ne yazık ki teknolojiye yenik düşmektedir. Bu alanda çalışan ustaların kendilerine özgü son bir gayret ve çaba içerisinde mesleklerini

devam ettirmeye çalıştıkları görülmektedir. Zaman içerisinde yavaş yavaş yerini sadece anılara ve fotoğraflara bırakacak olan, külekçi, tarakçı, kaşıkçı, semerci, elek, oklava, senit gibi mutfak gereçlerini yapan son ustalar kendi mekânlarında artık zamanlarını doldurmaktadır.

Geleneksel kültürümüzle birlikte zaman içerisinde teknolojik yeniliklerin olumlu etkileriyle gelişerek kendi alanında üretim yöntemlerini geliştiren ahşap işçiliğiyle yapılan ürünler ulusal ve uluslararası pazarda yer almaktadır.

Üretim yapan firma ve atölyelerin bu alanda çalışacak eleman (çırak) ihtiyaçları en büyük problemleri olarak yer almaktadır. Bu zanaat ve sanat alanının geliştirilmesi ve devam ettirilmesi yönünde tespit edilen problemler göz önünde bulundurularak çözümlerin üretilmesi sağlanmalıdır.

Bu alanda yapılabilecek eğitim ve proje çalışmalarıyla birlikte meslek lisesi ve meslek yüksekokulunda bölüm açılması, okul sanayi işbirliği kapsamında ara eleman yetiştirilebilmesi yapılabilecek çalışmalardır.

Ayrıca Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde ilgili bölümlerde ahşap

**Ahşap işçiliği,
geleneksel
kültürümüzle
birlikte zaman
içerisinde
teknolojik
yeniliklerin
olumlu etkileriyle
gelişerek ulusal
ve uluslararası
pazarda yer
almıştır.**

yontunun seçmeli ders olarak yer alması veya hâlk eğitim merkezlerinde yaşayan ustalar tarafından verilecek eğitimlerle bu alanda hem zanaat hem de sanat alanında gelişmeler sağlanmasında etkili olacaktır. Ahşap işçiliği kültürümüzün bir parçası olarak yer alıyorsa, biz de bizim bir parçamız olarak bu sanat alanını yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak için çalışmalıyız.

Dr. CAVİT POLAT

USTALIK GÖRDÜĞÜNÜ ANLAMAKLA BAŞLAR

Söyleşi: ÖMER YALÇINOVA

Kahramanmaraş'ta icra edilen bütün el sanatlarına dair yaptığı araştırma ve çalışmalarıyla tanınan, Sütçü İmam Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Dr. Cavit Polat'la ahşap oymacılığın dününü, bugününü ve inceliklerini konuştuk. Hocanın yayımlanmış üç kitabı bulunmaktadır: *Osmanlı'dan Günümüze Maraş'ta Bakırcılık, Geleneksel Kahramanmaraş Konutları ve Eski Maraş'ta Meslekler'dir.*

**Ahşap oymacılık denilince akla ilk ceviz sandıklar geliyor. İsterse-
niz oradan başlayalım.**

Tabii ki... Kahramanmaraş sandıkları Anadolu'da olduğu gibi bir değer simgesidir. Genç kızların özlemlerini, ümitlerini işledikleri, çeyizlerini korudukları, sakladıkları alanlardır. Ceviz sandığında muhafaza edilen çeyiz, bir nevi genç kızın maharetlerini anne evinden, gelin geldiği eve taşıdığı bir kimliğidir. Bu bilinçle Kahramanmaraş sandıkları Türkiye genelinde nam yapmıştır. Kahramanmaraşlı ustalar sandıklarda genelde bitkisel süslemeler kullanmaktadır. Aslında "sanat tabiatın taklidinin ustalığıdır" der geçmişin ustaları.

Etrafında gördüğünü anlamakla başlar ustalık. O nedenle ahşap oyma ustaları etrafında gördüğünü resmederek sanatlarını ortaya koymuşlardır. Sonraları ise sürekli etrafında gördüğünü kendi zihninde tekrar canlandırarak yol alırlar. Herkesin bildiğini, gördüğünü nakşetmek ustalık alameti olarak sayılır, hatta geometrik desenlerden kaçınılır. Karmaşıklık olarak değerlendirilir bunlar. Tabiatın nakşedilmesi; canlılığı, bereketi temsil eder. Malûmdur, genç kızlar da en kıymetli çeyizlerini canlı tutmak isterler. Kahramanmaraş sandıklarında genelde göbek olarak tabir edilen bir merkezden başlayarak süsleme yapılır. Merkezde bulunan

bitkisel süslemeyi dallarla destekleyen süslemeler oluşturur. Yapraklar ve çiçeklerin oluşturduğu motifler en çok görülen özelliكتedir. Lale, zambak, nar, hayat ağacı ve gül motifleri ustaların sıkça kullandıkları motiflerdir. Sandıklar haricinde oturma konsolları, sehpa, tepsi, camekânlar, evlerde aksesuar olarak kullanılan diğer ahşap oyma eşyalardır.

Maraş'ta konak, cami ve iş yerlerinde kullanılan ahşap eşyalarda hangi motifler kullanılır?

Barınma gereğinden doğan mimari, bölgelerin coğrafi koşullarına göre biçimlenmiş, çeşitlenmiştir. Buna bağlı olarak gelişen

Ceviz sandığında muhafaza edilen çeyiz, bir nevi genç kızın maharetlerini anne evinden gelin geldiği eve taşıdığı kimliğidir.

ağşap işçiliği Anadolu'da Selçuklu döneminde gelişip, kendine özgü bir niteliğe ulaşmıştır. Selçuklu ve Beylikler döneminde ağaç eserler daha çok mihrap, cami kapısı, dolap kapakları gibi mimari elemanlar olup, üstün işçilik içermişlerdir. Osmanlı döneminde sadeleşerek daha çok sehpa, kavukluk, yazı takımı, çekmece, sandık, taht, kayık, rahle, Kur'an muhafazası gibi gündelik kullanım eşyaları ve pencere, dolap kapağı, giriş, konsol, tavan, mihrap, minber, sanduka gibi mimari eserlerde de uygulanmıştır. Kahramanmaraş'ın sivil ve dini mimarisinde kullanılan süslemeler sadece teknik olarak farklılık göstermektedir. Gündelik kullanım eşyalarında oyma sanatının daha basit hâlleri görülür

iken, minber, rahle, mihrap, tavan girişleri, sütun başlıkları ve kapılarda daha gelişmiş hâlleri görülür. Buralarda kullanılan süslemeler bitkisel içeriklidir. Minberlerde, Selçuklu kültürünü yansıtan birtakım geometrik motifler de uygulanmıştır. Sivil mimaride ise, *Geleneksel Kahramanmaraş Konutları -Mimari Süsleme Özellikleri-* adlı kitabımda ayrıntılarıyla işlediğim, özellikle cumhuriyetin kuruluş dönemine ait birkaç Maraş konağında sade ve basit içerikli tavan süslemelerine rastlanmıştır.

Ağşap oymacılığında hangi teknikler kullanılır? Maraşlı ustaların kullandığı teknikleri anlatır mısınız?

Kahramanmaraşlı ustalar büyük bir sanatsal mirasın üzerine konmuşlar ve "yöresellik" anlamında kendine has teknik ve üslup geliştirmişlerdir. Bu üslubun en önemlilerinden biri düşürme yöntemidir. Ağşabın üzerine çizilen desenin aralarındaki bölümlerin özel kesici aletler yardımıyla kesilip oyulması şeklinde uygulanır. Alçak kabartma, yüksek kabartma, derin oyma, eğri (mâil) kesim, şebekeli oyma, kafes oyma, dekupe gibi türleri vardır. Daha öncesinden belirlenen süslemenin el yordamıyla etrafının boşaltılması ve motifin ortaya çıkması işçilik olarak oldukça meşakkatli ve zordur. Çivi kullanmadan ağşap bloklarla iç içe girdirilen karşılımları farklı yöntemlerle kompozisyon hâline getirmek Kahramanmaraş'a has bir sanat anlayışıdır. Kullanılan tekniğe göre kündeğari, sekizgenli, baklava ve yıldız şekilleri, düşürme ve oyma teknikleri kullanılarak yapılmaktadır. Ağşap yüzey oymacılığı, tasarımı önceden yapılan yahut örnek bir tasarım olmaksızın ağşacın yüzey kısmına bitkisel, geometrik şekillerin işlenmesidir.

Bununla birlikte ceviz yahut gürgen gibi dayanıklı ağşacın üzerine

Maraş ceviz, manulâti

Kahramanmaraşlı ustalar büyük bir sanatsal mirasın üzerine konmuşlar ve "yöresellik" anlamında kendilerine has teknik ve üslup geliştirmişlerdir.

yapılan desenlerin ortaya çıkacak şekilde yükseltilecek etrafının kazınmasına, yontulmasına oymacılık, bu işi yapan ustalara da oymacı denmektedir. Başka bir ifadeyle keskin uçlu demirler vasıtasıyla belirlenen motifin ağaca rölyef hâlinde resmedilmesidir. Ahşap yüzey oyma sanatında en önemli işlem ustaların oyma yapacakları alanda keskinin (kaleminin) dik tutularak yüzeyden zemine doğru yontulması işidir. Bu işe derin oymada denilebilir. Diğer bir teknikte kafes tekniğidir. Bilhassa minberlerin korkuluk, bazen de taç kısımlarında görülen bu teknik, ahşap kirişlerin geometrik üçgenler, yıldızlar vb. meydana getirecek şekilde bir araya çakılması ile elde edilir.

Maraş'ta ahşap oymacılığın tarihini Dulkadiroğlu Beyliğiyle mi başlatmak lazım? Tarihi, Ulu Camii ve Acemli Camiindeki oymacılık örneklerinden daha eskiye dayanan çalışmalar var mı?

Oymacılıkta ceviz ağacının kullanımını Türklerde en yaygın olarak Selçuklu kültüründe görülür. Özellikle minber ve rahle yapımında...

Selçuklu dönemine ait Konya Ulu Camii, Siirt Ulu Camii, Divriği Ulu Camii, Manisa Ulu Camii'nde ceviz ağacından yapılmış ürünler görülmektedir. Ayrıca, Konya Mevlana müzesinde Selçuklu dönemine ait rahleler cevizden yapılmıştır. Bu ürünlerde kullanılan hammadde cevizdir. Çünkü Selçuklu ustaları hangi ağaca, hangi tür tekniğin uygulanması gerektiğini bilecek düzeyde teknik bilgiye sahiptirler. Üzerinden yüzyıllar geçmiş olduğu hâlde çatlama, açılma görülmeyen, sıcak ve soğuğa karşı dayanıklı, deforme olmayan ceviz ağacı ayrıca zengin bir görselliğin de ifadesidir.

Kahramanmaraş da ahşap yüzey oymacılığı alanında Anadolu'nun önemli merkezlerinden biridir. Kahramanmaraşlı ustalar Selçuklu, Dulkadirli ve Osmanlı'dan ahşap yüzey oymacılığı alanında kazandığı edinimleri günümüze kadar taşımışlardır. Bir bölgede bir yöresel el sanatının etkin olmasını sağlayan en önemli özellik hammaddedir. Maraş'ın iklimsel yapısı ahşap oymacılığın hammaddesini sağlamada en önemli etkenlerden

biridir. Ecdat "fani olanın insan olduğu" düşüncesiyle sivil mimaride ahşap işçiliğine çok önem vermiştir. Ecdat "Baki olan Allah'tır" ilkesinden yola çıkarak Allah'ın evi olarak bilinen camilerde ahşap oymacılığın en güzellerini yapmışlardır. Sınırlı imkânlarla rağmen Selçuklunun en önemli sanatsal kollarından bir tanesi de, ahşaba şekil vermek olmuştur. Bunun Maraş'a yansması ise her alanda olduğu gibi dini mimaride kendini göstermiştir. Dulkadirli döneminde ahşap işçiliğinin etkin ve yoğun olduğu bilinmektedir.

Özellikle dini mimaride çok ileridedirler. Maraş Dulkadirli'den aldığı kazanımları Osmanlı'ya başarılı bir şekilde aktarmıştır. Beylikler Dönemi'nde özellikle mihrap, cami kapısı, dolap kapakları yer yer de tavan süslemelerinde çok üstün işçilik gösterilmiştir. Osmanlı Dönemi ahşap işçiliğinde sadelik hakim olmuştur. Çeşitli teknikler daha çok sehpa, çekmece, sandık, taht, rahle, Kuran-ı Kerim muhafazası gibi kullanım eşyalarında, pencere, dolap kapağı, kiriş, konsol, sütun

başlığı, tavan, mihrap, minber (vaaz kürsüsü) ve sanduka gibi mimari öğelerde uygulanmıştır. Sivil kullanımda en önemli alan sandıklar olmuştur. Toplumlar mirasları üzerine katkıda bulunduğca zenginleşirler. Mirasınız ne kadar zenginse kültürel göstergeniz de o denli geniştir. Osmanlı teknik ve yöntemde iyileştirme yapmış, aslında ise Selçuklunun sanatını taklit etmiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte teknolojik imkânlar dahilinde düzenlemeler yapılmıştır. Sanatsal anlayışın yönü ve şekli değişerek biraz daha çağdaş yüklemeler yapılmıştır.

Ahşap oymacılığın diğer illerde değil de Maraş'ta bu kadar gelişmesi, ileri düzeylere ulaşmasının nedenleri nelerdir? Kahramanmaraş'a yakın illerde de ahşap oymacılık yapılmış mıdır?

Kahramanmaraş'ta oymacılığın yaygın ve köklü bir geçmişinin olmasının nedeni, yaygın olan orman alanlarıdır. Kahramanmaraş iklimsellik özellikleriyle de, ceviz ağacının yetişmesine müsait bir şehirdir. Kahramanmaraş'ın ılıman bir iklime sahip olması ve çevresini kuşatan su kaynaklarının yoğunluğu ağaç dikimi anlamında çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. Maraş bu zenginlikten faydalanmasını bilmiştir.

Bölge insanı ceviz ve gürgen gibi çatlamaya karşı korunaklı ağaçları kullanarak oymacılık sanatını geliştirmişlerdir. Diğer taraftan Maraş'ın Osmanlı Dönemi'nde kuzeye ve güneye açılan yolların kavsak noktasında olması, 40 bin kişilik konargöçer aşiretlerin bölgede bulunması, ticari canlılığın yaşanması, mesleğinde bilgi ve birikime sahip gayrimüslimlerin bölgedeki varlıkları, ahşap sanatının gelişmesinin diğer sebepleri arasındadır.

Kahramanmaraşlı ahşap oymacı ustalarının, bir tarzı, üslubu var mıdır? Gördüğümüz bir oymacılık işinin, Maraş'ta yapıldığını hangi yönleriyle anlarsınız?

Kahramanmaraşlı ustalar yaptıkları çalışmalarda kaba bir görsellikten ziyade desenlerde gölgelendirme tekniğini kullanırlar. Motifler net ve anlaşılır özelliktedir. Dışarıdan bakan birisi genelde Maraşlı ustaların yaptığı göbek motifleriyle ayırım yaparlar. Belirli bir merkezden başlayıp göbek etrafında yoğunlaşan desen anlayışı Maraş'a has bir özellik taşımaktadır. Dini mimaride kullanılan teknikte kompozisyon bütünlüğü Maraşlı ustaların imzası niteliğindedir.

Biraz önce anlattınız ama iyice netleşmesi için, sormak istiyorum. Ahşap oymacılıkta hangi ağaç türü, neden kullanılır? Her ağacın oyulması, şekillendirilmesi mümkün müdür?

Kahramanmaraş'ta ceviz ve gürgen gibi çatlamaya karşı korunaklı ağaçlar tercih edilmektedir. Ceviz ağacı diğer ağaçlara nazaran sert ve dayanıklıdır. Dış etkenlere karşı korunaklı bir yapıdadır. Özellikle kuru ceviz ağaçları ekstrem sıcak-

lıkları izole eden bir yapıdadır. Çatlamalara karşı sıkı bir dokuya sahiptir. Yine ceviz ağacı yüzeysel olarak gözenekli bir ağaçtır. Bu özellik elde edilecek motife belirginlik kazandırır. Ceviz ağacının yıllık halkaları belirgindir. Yıllık halkaların iç kısımlarında bulunan gözenekler küçük delikler hâlidir. Bu delikler ağacın yüzeyine görünüm anlamında zenginlik katar. Dokular birbirine yakın tonlarda ve paralel çizgiler hâlidir. Damarlar dalgalı ve gölgelidir.

Ağacın kök bölümüne yakın kısımlarında çok canlı ve simetrik desenler işçiliğinin güzelliğini ortaya koymaktadır. Kavak ağacının yumuşak olması ve fazlaca lif barındırması, çamın gevrek bir yapıya sahip olması ve zaman zaman bütüncül budaklardan dolayı üzerinde motif çalışmasının yapılamaması, söğüdün ise dayanıksız ve eğilmeye yatkın olmasından dolayı Kahramanmaraşlı ustalar ceviz, gül, gürgen gibi ağaçları tercih etmektedirler.

Güzel bir söyleşi oldu. Vakit ayırdığınız için teşekkür ederim.

Benim için de öyle. Ben teşekkür ederim.

MARASŞIA BİR AN

AĞLAYAN GELİN

YASİN MORTAŞ

Ey, yüzü yüzüme ayna olan kadim yalnızlık, bir bahar kuytusunda kıyamım ben.

Soğanlı çiçeklerin nadide türlerindedir. Utangaçtır, yüzü hep yere bakar. Rengini utangaçlığından almıştır belki de; yüzü "al al"dır. Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesi Binboğa Dağları'nda ve Anadolu'nun belli yerlerinde doğal olarak yetişir. Kalabalıklardan uzak olmayı sever; kuytu yerlerde için için ağlar, onun içindir ki Ağlayan Gelin denmiştir. Baharla beraber gözyaşı hiç dinmediği için diğer çiçeklerin hüznü kardeşidir. Bundan dolayı da matem, efsanelerin sembolü olmuş; kâh Hz. Meryem'in gözyaşlarının düştüğü yerde açmış, kâh Hz. Hasan ve Hüseyin'in Kerbela'daki acılarına tanık olmuş; Ferhat ile Şirin'in vuslata ermeyişinden dolayı boynu bükük kalmış; Anadolu'nun acılarına tanıklık ederek gözyaşını tutamamıştır.

Bazı dillerde ona *Fritillaria imperialis* dense de elleri kınalı bir Anadolu gelininin "Hem ağlar hem giderim" sıcak esprisini vermemiştir yabancı kültürlerde.

Anadolu'nun nazlı çiçeği Ağlayan Gelin, otağını dağ eteklerine kurmuş, kınalanmış bir yalnızlığın uçurumlarında nice efsaneler biriktirmiştir.

Kokusu olmasa da utangaçlığı ve ağlamaları insanları hep kendine çekmiştir.

Ters Lale diyoruz ona ve fakat kendini var edene olan mahcubiyetinden yüzünü toprağa döndürüşünü düşünmeden geçip gidiyoruz. O, yaratılışın verdiği mahcubiyetle sonsuzluğa doğru eğilen bir derviş olmalı.

Vadilerde baharları bekler de yüzünü insanlığa kısa bir süre gösterip çekilir tekrar diğer bahara.

Eğer bir bahar günü Binboğa Dağları'na gider, sürmelenmiş gözlerine eğilip bakarsanız, onun Vatan için, Kudüs, Hâlep ve Müslümanlar için gözyaşlarını çoğalttığını görürsünüz.

Yüzyıllardan beri hiç unutturmamış kendini. İslam tarihinin, Mimar Sinan eserlerinin sütunlarını süslemiş, duvağına bürünmüş gelinlik kız utangaçlığıyla durmuş minberlerin, makberlerin başucunda.

Lalename'ler yazılmış asırlarca adına. Binboğa yaylasının eteklerinde bir ağıt duyarsanız o Ağlayan Gelin'dir.

Gözyaşları Ceyhan Nehri'ne karışmış, denizine kavuşmuştur.

GÖVŞEN DEDEM

YILDIZ RAMAZANOĞLU

Amcalarım büyüyüp Gövşen Dedemi Ankara'ya getirdiklerinde, gözlerinin açılma ihtimali ortaya çıksa da, dedem ahiret korkusuna kapılıp reddetmiş, şimdiye kadar görmediği bu fani dünyayı görmenin onu heveskâr günahkâr biri yapmasından korkmuş.

Babaannemi hiç görmedim, daha doğrusu felç geçirip tedavi için babam alıp Ankara'ya getirdiğinde iki ay hastanede yatmış eve çıkmadan da vefat etmiş. Kendisini hiç göremediğimiz gibi olanları idrak edecek yaşta da değildik.

İsmini aldığım Hacer annemizle ilgili bildiklerim birkaç fotoğraftan ve anlatılanlardan ibaret. Zayıf narin gencecik yaşta gelin olmuş, ben Aşar kızım diye övünen dirayetli bir kadın. Dokuz erkek çocuk doğurmuş, hiç kızı olmamış diye biliyorduk. Onu genç bir kızken rüyamda gördüm. Fiskiyesinden sular yükselecek bir şadırvanın başında sohbet ederken bana on iki erkek çocuk doğurduğunu söyledi. Sonra ailede soruşturunca gerçekten de üç erkek evlat daha doğurup çeşitli kazalarla kaybettiğini öğrendim.

Hâlil İbrahim dedemi ise ilkin babamın yazdığı bir şiirden bildim: ufacık bir odada/ bakır sıcak bir mangal / üç beş civan ortada/ bağdaş kumuş bir hünkâr.

Yıllar sonra ilk kez Maraş'a gidip taksiyle Bahtiyar Yokuşunu çıktık, dedemin Divanlı Mahallesindeki evine vardık. Karşılaştığımız her şey şiirin aynadaki yansımaydı sanki. Yokuşun sonunda bir yerde araba sola dönünce bizi yan yana dizili ahşap evler cenneti, ancak eski zaman masallarında olabilecek bir sokak karşılamıştı. Beton şehirden

sonra ağaçtan yapılmış nefes alan evlerin canlılığı ve azizliği kalplerimize tuhaf bir sekine indiriyordu gerçekten. Henüz asfalt bile bulunmayan, insanın ayağına değen taşların sevinç verdiği başka bir gezegen gibiydi Divanlı. Ulu ahşap kapı açılıp da üvey babaannemiz Zeynep hatun beyaz örtüsüyle yüzümüze bakmadan bizi buyur edince, mahrem namahrem kavramları girdi hayatımıza. Taksi şoförüne görünmek için kapıyı siper edişi ne kadar etkileyici. Hacer babaannemiz vefat edince dedemiz, kendisi gibi hafız olan, talebe okutan Zeynep annemizle evlenmiş. Bu ev bir konak tarzında inşa edilmiş olup sekiz oda iki salondan ve büyük bir bahçeden oluşuyor ve hâlâ orada durması büyük mutluluk. Yedi kardeşten biri olan, gözleri görmeyen Hâlil İbrahim dedem evlenince, babası, büyük dedemiz Gövşen Ahmet Hoca evini ortadan ikiye bölüp yarısını oğluna tahsis etmiş. Evin büyük bahçesi ise sadece kavak ağacı dikilerek ikiye ayrıldığından hem mahremiyeti gözetiliyor, hem de tatlı bir geçişkenlik sağlanıyor.

Ramazanoğlu Beyliği silsilesinden gelen büyük dedemiz Gövşen Ahmet Hoca babası tarafından üniversite eğitimi için İstanbul'a, Darülfunun'a gönderilmiş. Büyük dede henüz şubeler fakülteler açılmadığından herkes gibi bütün ilimleri okuyup geniş bir ilim sahibi olmuş.

Daha sonra Hadis ilmi üzerine yoğunlaştığı, Maraş'a dönüp vaazlar, dersler verdiği biliniyor. Hatice nememizden olan oğlu Hâil İbrahim'in doğduğu yıllar Osmanlı'nın çözülüş zamanları. Şehirde çıkan trahom salgınında birçok çocukla beraber dedemin gözleri de hastalanmış. Maraş'ta tek bir Türk doktor yoktu diyor büyüklerimiz, Ermeni Yahudi doktorlar bir damla damlatıyorlarmış kırmızı renkli, etkisi tam bilinmiyormuş. Bazı çocuklarda olduğu gibi dedemin de gözleri iki yaşlarında kör olmuş. Bu manidar anlatım ve kuşku tavrılar zamanın işgal ruhuy-la ortaya çıkan önyargılar söylentiler olabilir elbette. Amcalarım büyüüp dedemi Ankara'ya getirdiklerinde, gözlerinin açılma ihtimali ortaya çıksa da, dedem ahiret korkusuna kapılıp reddetmiş, şimdiye kadar görmediği bu fani dünyayı görmenin onu heveskâr günahkâr biri yapmasından korkmuş.

Dedem küçük yaşta hafız olup önemli camilerde imamlık yapmıştı. Hatimle teravih kıldırıldığından azimli özel bir cemaati olurmuş her zaman. Ne kadar emin ve güvenilir biri olarak bilindiğini evdeki kasadan hatırlıyorum. Banka olmadığından nice insanlar ona güvenli bir şekilde saklaması için para ve değerli eşyalarını emanet etmişler. Olağanüstü hafızasıyla kimin ne zaman ne kadar verdiğini aldığını bilir, borçluları uzlaştırır, insanları barıştırdı. Akıl alınan hakemlik yapan biriydi. Kur'an'ın neresinden bir satır okusanız, gerisini getirir sayfalarca okurdu. Çocukken bize kocaman görünen kafası, okurken görmeyen iri gözlerinden yaşlar dökülmesi beni hayrete düşürürdü. Görmeyen gözün neler görebileceğini, kalbin aklın nasıl kuvvetlendiğini, kelimelerin manasını bilince gözyaşının sel olacağını o yaşlarda nereden bilelim. Evden çıkıp hiç teklemeyen gideceği camiyi bulması da hayrete şayandı. Yolları bilir bulur alış verişini yapar, erzağı çırakla eve göndermelerini tembihlerdi. Şih Camisindeki çocuk cemaatinden biriyle daha sonra evlenmem de ilginç bir tecelli. Hepimizin başını okşayan, bütün

hayatımızı sorup öğrenen, bir dokunmayla sayısız torununu ayırt eden kalp ehli. Bileklerimi yoklayıp zayıf olduğum için kızdığını hatırlıyorum. O zamanlar Maraş'ta zayıflık değil, biraz toplu olmak makbuldü. Hâlbuki kızlara altın kemer takacakları için tersi olmalı değil mi? Bir ziyaretimde yaşımı sorup ondokuzunda ve evlenmemiş olduğumu duyunca, çok geç kaldığımı söylemişti üzülerek.

Gözü görmez bir adamın hiç kimseye sesini yükseltmeden nasıl olup da dokuz erkek çocukla başa çıktığı ise muamma. Tatlı sert otoritesi saygınlığından geliyordu. Kimse kırılıp incinmesini istemezdi, babalar haklı çıkardı çünkü çoğu zaman. Fakat birkaç kez bazı amcalarımı sembolik olarak falakaya yatırdığı da hep anlatılır.

Büyük dedemizin ve babamın babasının ikisinin de gözleri mavi olduğu için Gövşen Hoca olarak anılıyorlar. Dedelerimiz Maraş'ın işgal günlerinde evlerini terk edip dağlara çıkmak zorunda kalmışlar. Bir süre fakru zaruret içine düşmüşler bütün Maraş hâli gibi. Ermeni çetelerin nasıl Fransız askerleriyle işbirliği yaparak komşuluk hukukunu çiğnediklerine dair hikâyelerle büyüdük. Sayısız ev yakılıp yıkılmış, dedemin evinin ise sadece bahçesi tarumar edilmiş altın aramak için.

Oysa o kadar da zengin bir aile değillerdi. Genel olarak ailemizde bir Ermeni düşmanlığı gelişmedi. Ermeni bir kapı komşuları varmış babamların, daha sonra hukuk okuyup cumhuriyet savcısı olan Mahmut amcam kadıncağızın yeni sildiği ahşap merdivenlere çamurlu ayaklarıyla basarmış oyun oynamaya gittiğinde. O an rencide etmezler ama sonra Mahmut biber gibi yaramaz derlemiş o kadar. Bu komşunun akıbetini öğrenemedim. Komşuların arasına savaş nifak hırs ve intikam sokmak en büyük günahdır. Bir müminin kalbi böylesi düşmanlıklar için mümbit bir toprak değildir. Hrant Dink'le bu yüzden güzel bir dostluğumuz olabildi, ikimiz de yaşananlardan düşmanlık üretmiyor, helalleşmeye başışlama ya inanıyoruz çünkü.

**Büyük dedemizin
ve babamın
babasının ikisinin
de gözleri mavi
olduğu için
Gövşen Hoca
olarak
anıılıyorlar.**

KAHRAMANMARAŞ'TA YÜRÜMEK

HATİCE EBRAR AKBULUT

Bir şehri sevmek ve tanımak, orayı yaşamaya ve yaşanmaya tahammül edilebilir kılmak, şehre bir gezgin tavrıyla bakmakla mümkündür. Yoksa her şey aynıdır, biteviyedir, çekilmezdir.

Bir şehir nasıl anlatılır? Bir şehri anlatabilmek mümkün müdür? Bir sözden, bir mısradan, bir türküden, bir hikâyeden veya bir mekândan hareket edince anlatmak daha kolay, daha mümkün olur belki. Fakat yürümek, bir şehri baştanbaşa yürümek o şehri anlatabilmenin en iyi, en güvenilir yoludur. Bir şehirde ne kadar yürümüşsek o şehri o kadar tanırız. Bir şehrin hangi civarını mesken tutmuş, hangi güzergâhını yol bilmişsek, hangi sokaklarını, caddelerini, yokuşlarını aşındırılmışsak şehir gözümüzde o kadardır. Şehri buralardan içimize yansıdığı kadarıyla sever ve benimseriz yahut sevmez ve orada olmak istemeyiz.

Hikâye, bir adam koşarak şehre geldiğinde başlar. Bir insanın kendilik öyküsü de şehirde yürüdüğünde ritimde, yokuşlarda, tenhâlârdâ, ara sokaklarda, işlek caddelerde, pasajlarda, bulvarlarda dolaştığında başlar. Şehrin insana kattıkları ve katacakları, insanın kendilik öyküsüne dahildir. Şehirle asil bağ, o zaman kurulur.

Maraş'ın Ahir Dağı

David Le Breton *Yürümeye Övgü* kitabında, kentte yürüme sanatını flanörlük olarak tanımlar. Flanör, kentin içindeki gezgindir. Gönüllü ve bilinçli ayaktadır.

İnsanları tanımaya, yeni yüzler ve yerler keşfetmeye müpteladır. Daima bir arayış içindedir. Esasında bütün arayışları, kendi benliğine yöneliktir. Hem kalabalığa dahildir hem de aslında yalnızca kendisiyle meşguldür. Müzmin bir yürüyüşçüdür. Yaptığı bu yürüyüşler hem içe hem dışa dönüktür. Yürüdükçe hem kendi yatağında akar hem de taşip etrafına yayılır. Hem kendi hâlidir hem de kendinde değildir. Şehrin her köşesine bir mana atfeder. Örneğin Trabzon caddesi bir mecburiyet caddesidir. Oradan geçilmezse işler hâllolmayacak gibidir. Sanki Maraş'ı ayakta tutan, muhkem bir şekilde yeryüzünde durmasını sağlayan Ahir Dağıdır. Bu dağ olmasa, Maraş'ın taşı taş üstünde kalmayacak gibidir. Dağlar, şehrin ruhudur. Ahmet Hamdi Tanpınar, Erzurum'un dağlarından bahsederken bu dağların sadece adlarıyla bile semâvât rüyası kurduğunu söyler. Maraş'ın Ahir Dağı, isminde mündemîç olan manayla dünyanın bir rüya olduğunu, bir gün sonunun geleceğini insanı ikaz edercesine anlatır.

Yürümek hepimizin bildiği bir şeydir. Hepimizin bilemediği, hepimize nasip olmayan şeyse yürümeyi keşfedemektir. Yürümeyi keşfedebilenler, daha doğrusu şehrin içinde bir gezgin olabi-

lenler, şehrin gözlerini, saçlarını, ellerini görür; onun bir kalbi olduğunu hissederek. Deli poyraz estiğinde Maraş'ın saçları şehre iner. İnsanların yüzüne değer. Ağaçların çelimsiz dallarını kırar. Çimenleri salındırır. Açılmaktan hâl olmuş güllerin yapraklarını döker. Evlerin açık kalmış kapı ve pencerelerini çarpar. Kar yağdığında Maraş, müşfik bir çehreye bürünür. Sükûnet, şehirde arziendam eder. Zaten Maraş'ın çehresi, sükût üzeredir. Yağmur yağdığında neyin özlemi çekiliyorsa o olur Maraş. Ellerini sadık bir dost gibi hasret çekenin omuzuna koyar. Sarı sıcaklarda durulmaz olur Maraş'ta. Yokuşları çıkılmaz, gölgeliklerinde bile nefes alınmaz olur. Maraş'ın bu huylarını, kim Maraş'ta ne kadar yürümüşse o kadar bilir. Mesela bir yaz akşamında, başka bir şehirden Maraş'a gelen birisi, Maraş'ın serin bir memleket olduğuna kanaat edebilir. Çünkü bu şehirde o kadar yürümüştür. İnsanın şehri tecrübe etmesi özeldir dolayısıyla da özeldir. Öyleyse bir şehirde ne kadar kalındığı, bir şehre ne kadar bakıldığı da yürüme tecrübesine dahildir. Yürüme tecrübesi kadar şehir sahiplenilir, orali olunur ve ona anlam yüklenilir.

Maraş Kalesi, şehrin gözcüsüdür. Kalenin iç kısımlarında bunu hissetmek pek

mümkün olmasa da Kıbrıs Meydanından yukarı doğru yürürken Maraş Kalesi tüm heybetiyle şehre bakar. İşte tam bu anda kaleyle göz göze gelinir. Şehrin destansı duruşu hemen orada hissedilir. Kapalı Çarşıda yürürken insan kokusu bakır, iplik, çarık, kumaş, kuruyemiş kokularına karışır. Çarıkların ve semerlerin yapıldığı sokaktan geçerken bir eski zaman tüneline hissedilir. İnsanlar, Kapalı Çarşının yokuşlarından bir ırmak gibi akar. Herkes kendi tezgâhına müşteri çağırır. Her yandan sesler yayılır. Maraş'ın Kapalı Çarşısı, insanın bi-tip tükenmez dünya telaşını anlatır. Ulu Camii şehrin mihrabıdır. Yani umut bağlanan yeridir, mekânıdır. Kapalı Çarşıdan çıkıp hemen yanı başındaki Ulu Camii'nin oradan geçerken biraz önceki telaş diniverir. İnsan burada durup kalbini dinler, zihnini yoklar. Dünya telaşından çıkıp kendi telaşına düşer.

Ne muradı ne derdi varsa; gönlünden ne geçiyorsa burada bir çırpıda sessizce söyler. Bu yüzden Ulu Camii'ne yürümek, ferahlamaktır. Hemen yanı başındaki Zabunoğlu Konak'ta kendine bir kahve ısmarlamak, konağın balkonundan şehre bakmak insanın kendisini şehirde bir seyyah edasında hissettiği nadir ve güzel anlardır. Zaten bir şehri sevmek ve tanımak, orayı yaşamaya ve yaşanmaya tahammül edilebilir kılmak, şehre bir gezgin tavırla bakmakla mümkündür. Yoksa her şey ayındır, biteviyedir, çekilmezdir.

Zamansız Şehirler

Uncular Camii, Bursa'da bir zamanı hatırlatır. Uncular'ın avlusunda bir ikinci serinliğinde otururken zaman billûrdan bir kayık olur. Avludaki ağaçlar, kulağa aşına gelen ama bir türlü ne olduğu bilinemeyen bir musikiyi icra eder. Uncular Camii'ne merakla gidilmez. Onu ancak bir yürüyüşçü keşfedebilir. Zira

caminin ilk bakışta meraka değer bir yanı yoktur. Kuytusunda zaman geçirince, yol boyu yürüdükten sonra avlusunda bir miktar dinlenince sevilir, sevdiren kendini. Her şehir zamanıyla gelir insana. Bazı şehirlerin zamanı yoktur. Her vakti aynı gibidir; ya pürtelaş ya da çok dingindir.

İstanbul çok zamansız bir şehirdir. Ahmet İnam'ın ifadesiyle "Uyumadan uyanan bir kenttir." Maraş, kuşluk vakti uyanır. Kuşluk vaktinden önceki karanlığı çok güzeldir. Yazın kuş, tavuk ve horoz sesleri; kışın ısıpıssızdır. Sokakların ve meydanların ürpertici ıssızlığı garip bir haz verir. Derdi, hastalığı, bekleyeni ve bir beklediği olmayanlar, bu vakitler hiç geçmesin ister.

Maraş, bazen boğucu ve kasvetlidir. Bazen fizikî şartlar bazen de manevî durumlar sebebiyle böyledir. İnsanın kendini değersiz hissetmesi, sosyal bir ortam edinememesi, şehirde bakımsızlığın artması bu duruma örnek olarak verilebilir. Nuri Pakdil, bazı zamanlar Maraş'ı dipsiz bir kuyuya benzetmiştir. Sahiden de kendi hâline kalmak, bir köşe, bir mekân bulmak için oradan oraya atar insan kendini Maraş'ta. Yine de bir yer bulamaz. Çünkü bakışını ne yana çevirse orada bir tanıdığı rast gelme ihtimali çok yakındır. Şehir yazısı yazmak, bir insanın portresini yazmak gibidir. İnsanın portresi gözlem açısından daha kolaydır. Şehirse gözlem konusunda zapt edilemezdir.

Binbir hâli, binbir rengi vardır. Maraş'a şöyle bir uğrayıp geçmiş biri, Maraş'a dair yalnızca şunu söyleyebilir: Maraş'ı Maraş yapan belirgin özellikler hiç kaybolmasın. Zamanın hengamesinde silinip gitmesin. Maraş, kendine has iklimiyle ve dokusuyla güzel bir şehir olarak yaşasın.

Sanki Maraş'ı ayakta tutan, muhkem bir şekilde yeryüzünde durmasını sağlayan Ahir Dağıdır.

ŞAZI (ŞÂDİ) BEY CAMİİ VE BAĞRINDAKİ TÜRBE SİZ TÜRBELELER

İBRAHİM KANADIKIRIK

Müftü Ali Efendi'nin camide abdest alırken oğlunun vefat haberini almasıyla "kanadım kolum kırıldı" demesi, zamanla kendisinin "Kanadıkırık Hoca" diye anılmasına yol açar.

Şehirlerin tarihinde asırlara meydan okuyan ve şehrin simgesi hâline gelmiş mimari eserlerin başında camilerimiz gelmektedir. Kahramanmaraş'ın bu minvâl eserlerinden birisi de hiç şüphe yok ki Şazi Bey Camiidir. Şehir tarihinin son 5 asrının çok sayıda bilinen veya unutulmuş vakıalarına tanık olan bu camimiz, şehrin hemen kalbinde Sokakbaşı mevkiinde yer alır. İsmi Dulkadirli dönemi ümerası ve Alaüddevle Bey komutanı Şâdi Bey'den alır.

Şâdi Bey oldukça mühim bir askeri ve idari kişiliktir. Alaüddevle Bey onu bir askeri kuvvetin başında olarak Sultan 2. Bayezid'in 1500 tarihli Modon Seferine desteğe gönderir. Burada Osmanlı-Venedik harbine katılır ve Modon'un fethinde yer alır. Maraş'ın 1515-Turnadağı Savaşından, diğer ifadeyle Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra da Şâdi Beyin ümeralık konumunun devam ettiğini görüyoruz. Şâdi Bey belki zaman içerisinde tamamen unutulmuş gidecekti. Ancak yaptırdığı Şâdi (Şazi) Bey Camii ve medresesi ismini ve hatıralarını günümüze taşımıştır. Mahalle de caminin etrafında şekillenerek hayat bulmuştur.

Caminin yapım tarihi tam olarak tespit edilememişse de 16. asrın ilk yarısında yapıldığı kesindir. Kim bilir, belki de Modon Seferi sonucu hissesine düşen ganimet paylarıyla bu cami ve medresesi inşa ettirmiştir. Ancak bildiğimiz bir hakikat varsa o da devrin padişahlarından emirlerine varıncaya kadar çok sayıda insanın harp ganimetleriyle birçok vakıf eseri yaptırmış olmasıdır. Bursa Ulu Camii bilindiği üzere Yıldırım Bayezid Han'ın 1396 Niğbolu Zaferi ganimetleriyle yaptırılmıştır.

Caminin kitabelerinden ve vakfiye belgelerinden anlaşıldığına göre, 1708 yılında Müftü Seyyid Ali Efendi tarafından ciddi bir tamirden geçirilmiştir. Zaten caminin diğer bir adı da Müftü Ali Efendi Camiidir. 1958 yılına gelindiğinde iyice yıpranmış olan caminin toprak damı artık yağmur sularını tutamamakta ve namaz kılınmasını zorlaştırmaktadır. Bu sebeple bu yılda tamamen yıkılan cami biraz güneye kaydırılıp, genişletilerek yeniden inşa edilir. Günümüzde caminin orijinal yapısından geriye minaresi, minareyi binaya bağlayan eski kemerlerinden küçük birer kalıntı, içinde 1708 tarihinden kalma tamir kitabeleri ve avlusunda üstü açık yarı türbe hâlindeki mezarları kalmıştır. Bir de eskiden beri Mercimek Tepe'den gelen bir kaynak suyu şadırvanları beslemektedir. Ayrıca 20. Asrın başlarında Kanadıkırık Hacı Ahmed Efendi ve eşi tarafından Medine'den getirilen sakalı şerifler camiyi daha bir istisnaî kılmaktadır.

Caminin teknik detaylarıyla ilgili bilgiler Prof. Dr. Mehmet Özkarcı'nın *Türk Kültür Varlıkları Envanteri - Kahramanmaraş* adlı eserinin 1. Cildinde mevcut olduğu için merak edenlerin o esere bakmalarını tavsiye ederiz. Biz biraz daha caminin nesilden nesle aktararak hafızalarda kalmış tarihçesine gireceğiz. Bunun için de cami avlusundaki mezarlardan başlamanız gerekmektedir.

Ehl-i Sünnet İtikadı İçin

Aslında caminin güneyinde bir haziresi (mezarlık) vardı. Ancak 1958-1961 arası yeniden inşa sürecinde caminin genişletilerek 6 m. kadar güneye kaydırılma-

siyla bu hazire ortadan kaldırılmıştır. Şimdi caminin hemen kuzeyinde ve camiye bitişik olarak üç kişilik üstü açık yarı türbe konumunda meşhur bir kabristan vardır.

Kahramanmaraş merkezindeki en eski kabirlerden olan bu mezarların tarihçesi 16. asrın ilk yarısına kadar iner. Bu hâliyle türbe mimarisine sahip olmasa

da türbe anlayışının bir yansıması olarak günümüze kadar korunarak getirilmişlerdir. Ortada yer alan mezar, caminin banisi ve isim sahibi Şâdi Bey'dir. Şâdi Bey hem camisiyle hem de camiye hizmetine sunduğu Müftü Ali Efendi ile özdeşleşmiştir.

Malûm olduğu üzere o dönem Şah İsmail'in Şiilik faaliyetlerinin Türkmenler üzerinde yoğun tesirinin oldu-

Yavuz Sultan Selim âlim ve fazıl bir zat olan Müftü Ali Efendi'yi, Mısır fethinden sonra Maraş'a ehl-i sünnet itikadının kökleşmesi amacıyla tayin eder.

ğu bir devirdir. Maraş bölgesi de bu propagandanın merkezlerinden birisidir. Alaüddeve Bey başlangıçta Şah İsmail'le bir mücadeleye girmişse de, hem Elbistan ve Maraş'ın Şah İsmail tarafından yakılıp yıkılması, hem de 4 oğlunun Şiilere karşı Diyarbakır kuşatmalarında şehid olmasından sonra Safevilerle mücadele edecek gücü kalmamıştı. Yavuz Sultan Selim, Mısır'ı fethettikten sonra bölgede ehl-i sünnet

itikadının kökleşmesi amacıyla Müftü Ali Efendi adlı âlim ve fazıl bir zatı Maraş'a müftü olarak tayin eder.

Camideki üç mezardan birisi ve Ali Efendi soyundan gelen son müftü olan Kanadıkırık Müftü Mustafa Efendiden nakledilen (ö.1919) bir bilgiye göre; İstanbul'da bir kütüphanede bulunan *Ravza-i Tarih-i Osmanî* adlı eserin 28. sahifesinde, Müftü Ali Efendi'nin

Mısır üzerinden Maraş'a tayin edildiği tarih olarak h.926 (1519-1520) yılı kayıtlıdır.

Şâdi Bey, yaptırdığı camiyi Ali Efendiye müftülük makamı olarak tahsis eder. O tarihten itibaren Şâdi (Şazi) Bey Camii, Ali Efendi ve soyunun hem imamet, hem de müftülük makamı olur. 20. asrın sonlarına kadar da neslinden çok sayıda müftü, vaiz, imam ve müezzin bu camide görev yapar. Bu hâliyle caminin medrese kısmı, Ali Efendi'nin soyundan gelen müftülerin de fetvahanesi olur. Müftü Ali Efendi'nin camide abdest alırken oğlunun vefat haberini almasıyla "kanadım kolum kırıldı" demesi, zamanla kendisinin "Kanadıkırık Hoca" diye, soyundan gelenlerin ise "Kanadıkırıkzâde" diye anılmasına yol açar.

Ali Efendi ne zaman vefat etti bilinmiyor ama cenazesi Şâdi (Şazi) Bey camiine gömülür. Bugün camiye hemen bitişik hâldeki ilk mezar Ali Efendi'ye aittir ve Şâdi Bey'le yan yana yatmaktadırlar. Bu mezarın 18. asrın başlarında camiyi tamir ettiren Müftü Seyyid Ali Efendi'ye ait olduğu düşünülmeğe de, bunu ispatlar herhangi bir belge ve bulgu yoktur. Hem ailenin hem de Maraş çevresinin öteden beri itibar ettiği bilgi, bu mezarın Mısır'dan gelen Müftü Ali Efendi'ye ait olduğudur. Zaten mezar taşı da bu şekilde yazılıdır.

Ailede Ali isminin öteden beri yoğun olarak kullanılması, Müftü Ali Efendi'nin isminin sonraki nesillerinde de yaşatıldığını gösteriyor. 18. Asırda camiyi tamir ettiren Müftü Ali Efendi, Mısır'dan gelen Müftü Ali Efendi'nin ahfadından olmalıdır.

Türbesiz Türbe

Kabristandaki üçüncü ve minare tarafındaki mezar ise ailenin son müftüsü Kanadıkırık Mustafa Efendi'ye (ö 1919) aittir. Maraş İngiliz işgalindeyken 94 yaşında vefat eden bu zatın ilmî şöhreti Maraş dışına taşmış, İstanbul'a kadar ulaşmıştı. Zaten yüksek medrese tahsilini Abdülmecid ve Abdülaziz Han dönemlerinde Ayasofya Medreselerinde yapmıştı.

1885-1909 arası 24 yıl Maraş Müftülüğü yapan bu zat, ölen bir Rus Çarının veraset meselesini çözmesiyle de meşhurdur. Çarın geride bıraktığı dul eşinin doğurduğu çocuğun çara ait olduğunu ispatlayan ilmî izahıyla, II. Abdülhamid Han tarafından bir hatt-ı hümâyûn ve Rus Çarlığı'nın İstanbul'a gönderdiği altın madalya ile taltif edilmişti.

Müftü Mustafa Efendi vefatında Şeyhadil Mezarlığındaki aile kabristanına defnedilmişti. Cumhuriyet devrinde Şeyhadil'in yolun alt tarafında

kalan kısmının ortadan kaldırılması sürecinde mezar taşı kabrinin üzerine yatırılarak koruma altına alınmış ve daha sonra Dr. Said Emirmahmutoğlu zamanında torunları tarafından mezarı ve mezar taşı Şazi Bey Camiindeki şimdiki yerine taşınmıştır.

"Türbesiz Türbe" diyeceğimiz bu mezarlardan Müftü Mustafa Efendinin taşı orijinaldir. Diğer ikisinin ise baş-kavuk kısımları orijinal olup, tahrip olan gövde kısımları yenilenmiştir.

Hakkına Razi Olmayan Çınar

Caminin şadırvanındaki Mercimek Tepe'den gelen suyun ise 19. asrın ilk yarısında yaşanmış meşhur bir hikâyesi vardır. Hikâyenin kahramanları bir çınar ağacı ve Müftü Kanadıkırık Mehmed Efendi'dir. Hikâye şu şekilde cereyan etmiştir;

Caminin suyu boru şeklinde pişmiş tuğla kanallar vasıtasıyla Mercimek Tepe'den gelmektedir. Malûm o zamanlarda evlerde su teşkilatı olmadığı için mahâl-velinin su ihtiyacı, cemaatin abdest ve "çimecek" adı verilen gusül ihtiyacı cami merkezli sağlanmaktadır. Caminin su yolu üzerinde büyüyen bir çınar ağacının zilleri zaman içinde toprak kanalın içine girer ve büyüyerek camiye gelen suyu azaltmaya başlar. Gün gelir toprak borunun içini tamamen kapatan çınarın kökleri caminin suyunu da keser. Damla su geçirmez olur.

Ahâli Müftü Mehmed Efendi'ye gelir ve çınarı kesmek için izin isterler. Mehmed Efendi, Müftü Mustafa Efendi'nin de amcasıdır ve Mercimek Tepe'de yaptığı yağmur dualarıyla da meşhurdur. Mercimek Tepe, Maraş'ın yağmur dualarının yapıldığı yerdir.

Ahâliyle birlikte çınarın yanına gelen Mehmed Efendi bastonunu çınarın gövdesine sağlı sollu dokundurarak, "Sen hakkın olana razı olmayarak, ümmet-i Muhammed'in (sav) abdest ve gusül suyunu gasp ettin. O yüzden senin idamına karar verildi." der ve geri dönerler. Birkaç gün içinde yaprakları sararan çınar, çok geçmeden kurur ve caminin suyu tekrar eskisi gibi akmaya başlar. Bu olaydan sonra Mehmed Efendi hâlk arasında "Çınarkurutan Mehmed Efendi" lakabıyla müstehir olur.

Kahramanmaraş'ın tarihi camilerinden olan Şazi Bey, her vakit kalabalık bir cemaate sahip olup, bünyesindeki Kur'an Kursuyla da şehrimize hafızlar yetiştirme-ye devam etmektedir.

Dünya Edebiyat

Şehirleri

ATEŞ CEVHERİ RUHLARLA DOLU BİR ŞEHİR: DUBLİN

FATMA BÜŞRA HELVACIOĞLU

Güliver'in Seyahatleri, *Dorian Gray'in Portresi* ve *Ulysess* gibi klasik eserlerin yurdu olan Dublin, UNESCO tarafından 2010 yılında dünya edebiyat şehirlerinden biri olarak kabul edildi. Dünyaca ünlü Dublinli yazarların hayatları ve eserleri kadar onların doğup büyüdüğü şehirle ilişkileri de ilgi çekicidir.

Dublin'in eşsiz doğasında, yemyeşil dağlarından ılık denizine inerken huzuru bulacaksınız, diye başlayan bir cümleyle soğuk İrlanda'nın ılıman Dublin'ini anlatmaya başlamak abesle iştigâl olurdu. Elbette Dublin'de çok uğraşırsanız huzur da bulabilirsiniz ama bu kadar çok edebiyatçı çıkarmış bir şehirde huzurdan fazlası vardır. Ne de olsa iyi edebiyat her şeyin dört dörtlük görüldüğü sakat cennetlerden değil gerçeğin yüzümüze saplandığı sokaklardan çıkar.

O zaman girizgâhı şöyle yapalım: Dublin'in kalem erbabı arasında dolaşp oradan İrlandalı müzisyenlere geçerseniz bolca direniş, çatışma, eğlence bulabilir; derin düşüncelere dalabilirsiniz. Fakat bu yazıda şehrin rahminden dünya edebiyatına doğan yazarların izini süreceğiz. Şehirle ilgili arka plan da sunabilmek amacıyla eski dönem yazarlardan yenilere doğru gideceğiz.

Şehrin Rahminden Dünya Edebiyatına

17. yüzyıla uzandığımızda; küçükken merakla okuduğumuz, büyüyünce siyasi bir hiciv olduğunu anladığımız ünlü *Güliver'in Seyahatleri* yazarı Jonathan Swift'le karşılaşırız. 1667 doğumlu Swift şair, yazar ve aynı zamanda siyaset adamıdır. Dublin'de doğan ve ölen Swift hayatının önemli bir kısmını İngiltere'de geçirmiştir. Bu yüzden kendisine yalnızca Dublinli bir yazar demek doğru olmayacaktır. 1689'da Trinity College'ı bitirip İngiltere'ye giden Swift, siyaset adamlığıyla birlikte şairliğinin nüvelerini de burada atmıştır. Oxford Üniversitesi'nde lisansüstü eğitim gördüğü dönemde Anglikan Kilise'sine girmiştir; bu dönemde gençlerin gelir elde etmesinin yollarından biri de din adamlığıdır. Swift'in Hristiyanlık etkisiyle şekillenen siyasete yönelik

hicivlerinin tohumu böyle atılacaktır. İrlanda'daki mezhep kavgalarını anlatıp din alanındaki ikiyüzlülüğü yediği *Bir Fıçının Öyküsü'nü* bu dönemde yazdı. 1711'den 1714'te kadar Tory hükümetini destekleyen Swift hükümet düşünce İrlanda'ya döndü. Artık kendi topraklarında hüküm süren sefaletten ve İngiliz yönetiminden kurtulmak isteyen hâlık için bir şeyler yapmak niyetindeydi. Dublin'de St. Patrick Katedrali'nin baş rahibi olarak çalışmaya ve İrlanda hâlıkının sorunlarını yazmaya başladı. Siyasi yazıları onu hâlık gözünde kahraman yaptı. *Kumaşçının Mektupları* ve *Güliver'in Seyahatleri* bu dönemde yayımlandı. İngiliz yönetiminden başlayarak Avrupa medeniyetini yerden yere vurmasıyla ünlü kitap, Swift'i Avrupa-merkezciliği eleştirme noktasında öncü kılar. Hâlık İngiliz hükmü altındayken ve İngilizlerle epey teşrik-i mesai yapmışken onları cesaretle hicvetmesi, Dublin

Jonathan Swift'in hâlık İngiliz hükmü altındayken ve İngilizlerle epey teşrik-i mesai yapmışken onları cesaretle hicvetmesi, Dublin çocuklarının direnişçi karakterinin erken örneklerindedir.

William Butler Yeats, İrlandalı oluşunun arkasında duran bir şairdir; köklerine sahip çıkmış ve İrlanda efsaneleriyle kahramanlarına şiir ve oyunlarında yer vermiştir.

çocuklarının direnişçi karakterinin erken örneklerindedir.

Drakula'nın Ortaya Çıkışı

Şehrin nasıl bir edebi karaktere sahip olduğu üç aşağı beş yukarı ortaya çıktığına göre vampir anlatılarının atası, sayısız uyarlamaya sahip *Drakula*'nın yazarı Bram Stoker'dan bahsedelim. *Drakula* gibi bir kitabı yazmasının ardında annesinden dinlediği İrlanda masalları ve korku hikâyeleri yatıyor denebilir. Çocukluk yıllarında yaşanan ve Dublin'den pek çok insanın ABD ve Avrupa'nın farklı ülkelerine göçmesine sebep olan ünlü Patates Kıtlığı, Stoker'ın korku hikâyeleri, salgın ve açlık öyküleri anlatmasının temelindeki olaydır. Dublin Kalesi'nde askerlik yapmasının Kont Drakula karakterini yaratmasında elbette payı olabilir. Stoker'ın *Denizin Esrarları*, *Yedi Yıldızlı Mücevher*, *Beyaz*

Solucan'ın İni gibi kitapları da korku edebiyatı örneklerindedir. Gotik lafının yakın zamana bir grup insanın marjinal giyimi ve ruh hâliyle dalga geçmek için kullanılması hayli ilginçtir zira gotik edebiyatın başlangıcı Dublin sokaklarındaki aç insanlara dayanır.

Oscar Wilde da mı Dublinli?

Sıradaki durağımız; eksantrik karakteri ve estetik düşkünlüğüyle meşhur, tek romanı *Dorian Gray'in Portresi* ile dünya edebiyatın yaldızlı kalemleri arasında yer alarak Dublinli oluşunu unutturan Oscar Wilde. Öylesine İngiliz ve şatafatlı görünür ki bağımsızlık mücadelesi veren ve Liffey Nehri'nin kuzey yakasında yoksul bir hayat süren Dublinlilerin içine doğduğuna inanamazsınız. Fakat oyun yazarı, romancı, öykücü ve şair olarak tanıdığımız Oscar Wilde 1854'te tam da bu Dub-

lin'de doğdu. Anglo-İrlandalı ailesi 1855'te Merrion Square bölgesine taşındı. Burası Dublin'in güneyinde zengin bir muhitti. Wilde'ın edebi karakteri de bu zenginlik içinde gelişmeye başladı. Wilde'ın aileden gelen İngilizliğini Oxford Üniversitesi'nde okuması pekiştirmiştir fakat mezun olduktan sonra Dublin'e giden de kendisidir. Şehrin güneyinde yetişmesinin etkisi var mıdır bilinmez ama Wilde dişil bir imaj benimsemiştir. Dublin futbol, kas gücü ve haylaz erkek çocuklarla doluyken; Wilde erkeklerin sporlarını küçümsemiş, günlük hayatında da çiçek bakmak gibi "kadınsı" işlerle uğraşmıştır. Bunu annesiyle ilişkisine bağlamak mümkün görünse de doğduğu şehrin kültürüne uyumsuzluk edebiyatını estet, kendisini narsist kılmış olabilir. Gençliğinde hayatı sanata yaklaştırma akımının parçası olması da elbette sokaklarında eğlenceyle mücadelenin,

zevkle saldırganlığın iç içe geçtiği Dublin'den yadigar kalmış olabilir. Genel olarak *Dorian Gray'in Portresi*, *Mutlu Prens*, *De Profundis* gibi eserleriyle bilsek de *Ciddi Olmanın Önemi*, *İdeal Koca* gibi komedileriyle büyük başarı elde etmiştir. Son eseriye hepimizin diline pelesenk olan "Oysa herkes öldürür sevdiğini" dizesinin yer aldığı *Reading Zindanı Baladı*'dır. Kıskançlık krizi geçirek karısını öldüren Charles Thomas Wooldridge'in hapis hayatını ve idamını anlattığı bu balad, Wilde'in Dublinli olmaya ve hayatla sanatı yakınlaştırmaya en çok yaklaştığı eseridir belki de.

Dublin deyince akla en çabuk gelen yazarlardan biri de 1856 doğumlu George Bernard Shaw. Dublin'in alt orta sınıf muhitlerinden Portobello'da doğan yazar Bernard Shaw Nobel Edebiyat Ödülü ve kendi oyunu *Pygmalion*'un ilk filmine yazdığı senaryo sayesinde Oscar ödülü kazanmıştır. Tarihte bu iki ödülü birden kazanan tek kişidir. Shaw, ömrünün büyük kısmını Dublin dışında geçirmişse de İrlanda'da verilen mücadeleyle ilgisini kesmemiştir.

Ailesi Anglo-İrlandalıydı ve 17 ile 20. yüzyılın başında İrlanda'yı siyasi, ekonomik ve sosyal olarak hâkimiyeti altına alan toprak ağaları ve Protestan din adamlarından oluşan Protestan Yükselişi hareketinin parçasıydı. Buna karşın Shaw sosyalistti. 1862 yılında Dublin'in daha müreffeh bir bölgesine No. 1 Hatch Street adresine taşındılar. Dublin Körfezi'nin güney sınırını oluşturan iki tepenin en kuzeyinde kalan Dalkey Tepesi'ndeki bir bağ evinde yaşamaya başladılar. Burası aynı zamanda Killiney Körfezi'ni de görür. Killiney Körfezi, bu sınıf atlama hikâyesinden de anlaşılacağı üzere, varlıklı insanların yaşadığı bir sahil şerididir. Bernard Shaw'ın üretken-

liği ve yeteneğinin ardında bu mu vardır bilinmez ama kendisi sıkı bir resmî eğitim karşıtıydı. Dublin'de 1865-71 yılları arasında dört okul değiştirmiş ve hepsinden ayrı ayrı nefret etmişti. Zaten Dublin'in daha sıhhatli bölgelerini de rahatsız edici bulduğu için bağ evinden pek çıkmayan bir çocuk olduğu anlatılagelir. Yazar 1873'te Dublin'i terk edip Londra'ya gitmiş, bir daha dönmemiştir. 1890'larda artık hem oyun yazarı olarak tanınıyor hem siyasetle uğraşıyordu. İrlanda'nın tam bağımsız olmaktan ziyade büyük bir güçle, tercihen de İngiltere'yle ittifak kurması gerektiğine inanıyordu.

Bu yüzden de 1916'nın Nisan'ında gerçekleşen Paskalya Ayaklanması onu çok şaşırtmıştı. Bu ayaklanma Dublin'in şehir merkezini yerle bir etse de İngiliz kuvvetlerince bastırılmış, ayaklanmanın liderleri asılmıştı. Bütün bunlara rağmen Shaw'ın İngiliz-İrlandalı birliğini savunmaya

devam etti. Jeanne D'arc azize ilan edildikten sonra yazdığı *Jeanne D'arc* 'ın ona Nobel getirdiği söylenir. Batı tiyatrosu, kültür ve siyasetini önemli ölçüde etkileyen ve 60'ın üzerinde oyun yazan Shaw'ın bazı eserleri: *İnsan*, *Üstün İnsan*, *Silahlar ve Adamlar*, *Binbaşı Barbara*, *Kırgınlar Evi*, *Aziz Joan*.

Her yıl 16 Haziran'da James Joyce'un hayatı ve yapıtları Dublin'de kutlanmakta, bu kutlamalar esnasında yazarın romanlarında yazdıkları da sokaklarda canlandırılmaktadır.

Dublin Köprüsü

Gelelim Dublinli yazarların çoğu gibi oyun yazarı olsa da temelde şairliğiyle bilinen William Butler Yeats'e. Doğum yeri Dublin Sandymount, yılı 1865. Sandymount, Dublin'in güneyinde, varlıklı bir sahil bölgesidir. Yeats, maddi sıkıntılardan uzak bir ortama doğmuştur. Dublin'de yetişen en önemli şairlerdendir, burada ressamlık dersleri aldıktan sonra memleketlisi yazarların çoğu gibi Londra'ya gitmiştir. Fakat Yeats İrlandalı oluşunun arkasında duran bir şairdir; köklerine sahip çıkmış ve İrlanda efsaneleriyle kahramanlarına şiir ve oyunlarında yer vermiştir. İlk şiirinin 1885'te *Dublin University Review*'da basıldığını ekleyelim. Şairin en bilinen kitabı *Kelt Şafağı*'dır, bununla birlikte Dublin'den niçin bu kadar çok oyun yazarı çıktığı da ayrıca tartışmaya değer bir konudur.

James Joyce'un Dublin'i

Sıra geldi Dublin deyince ilk akla gelen yazara: James Joyce. Modernist edebiyatın öncüsü, bilinç akışının

mucidi Joyce. Edebiyatla en ilgisiz insan bile Joyce'un Dublinli olduğunu duymuştur. Bunda elbette Dublin sakinlerinin, Dublin'deki ev kızlarının, İrlanda orta sınıfının hikâyelerinin anlatıldığı *Dublinliler* kitabının yazarı olması etkilidir.

Joyce, doğum yılı itibarıyla, İrlanda milliyetçiliğinin keskinleştiği ve bağımsızlık arzusunun arttığı bir dönemde yetişmiştir. Bu dönemde İngiliz hâkimiyetinden kurtulma mücadelesi çok sert ve sıkıydı. Bu yüzden *Dublinliler*'deki hikâyelerinde farklı karakterlerle birlikte farklı ideolojileri de görmek mümkündür. Bu çatışma ortamına rağmen hikâyelerinde bir sükûnet, bir serinkanlılık vardır.

Bu belki Dublin'in merkezine üç kilometre uzaklıktaki bir banliyöde, Rathgar'da doğmasıyla ilgilidir. Dublinli yazarların geneli gibi Joyce da güney yakada yetişmiştir. Fakat Dublinli yazarların çoğu gibi Trinity

College'a değil İrlanda'nın en büyük üniversitesi University College Dublin'e gitmiştir.

Modernist edebiyatın başyapıtı sayılan *Ulysses*'te yazar Homeros'un Odessa'sını model alır. Yalnızca 24 saatte geçen *Ulysses*, bizi o günkü Dublin'in gündelik hayatı içinden geçirerek mitlerin içine bırakır. Dublin nasıl o dönemlerde yaşaması zor bir şehir hâlini almışsa, *Ulysses* de okunması gelmiş geçmiş en zor kitaplardan biri olarak anılmaktadır.

Her yıl 16 Haziran'da James Joyce'un hayatı ve yapıtları Dublin'de kutlanmakta, bu kutlamalar esnasında yazarın romanlarında yazdıkları da sokaklarda canlandırılmaktadır. *Finnegans Wake*, *Finn'in Otel*i ve yazarın Dublin'i merkeze koyduğu diğer kitaplarından evrensel hüviyeti ve şiir kitabı olmasıyla ayrılan *Pomes Penyeach'i* de analım. Dublin'i olanca gerçekliğiyle kavramak isteyenler için James Joyce şehri kendi hayatında ve kitaplarında somutlaşmıştır.

Yakın Dönem Dublinli Yazarlar

Yazımızı daha az bilinen ve daha yakın dönemlerde yazan iki kişiyle sonlandıralım. 1923 yılında Dublin'in kenar mahallelerinden birinde, eğitilmiş bir işçi sınıfı aileye doğan Brendan Behan da oyun yazarıdır. Ailesi İrlanda'nın bağımsızlık mücadelesine aktif rol almış, babası hapse düşmüş, dayısı ise İrlanda ulusal marşını bestelemiştir. Hâl böyle olunca Behan oyunlarında sıkı bir İrlanda milliyetçiliği örmüştür. Behan, Irish Central tarafından tüm zamanların en büyük İrlandalı yazarlarından biri kabul edilir.

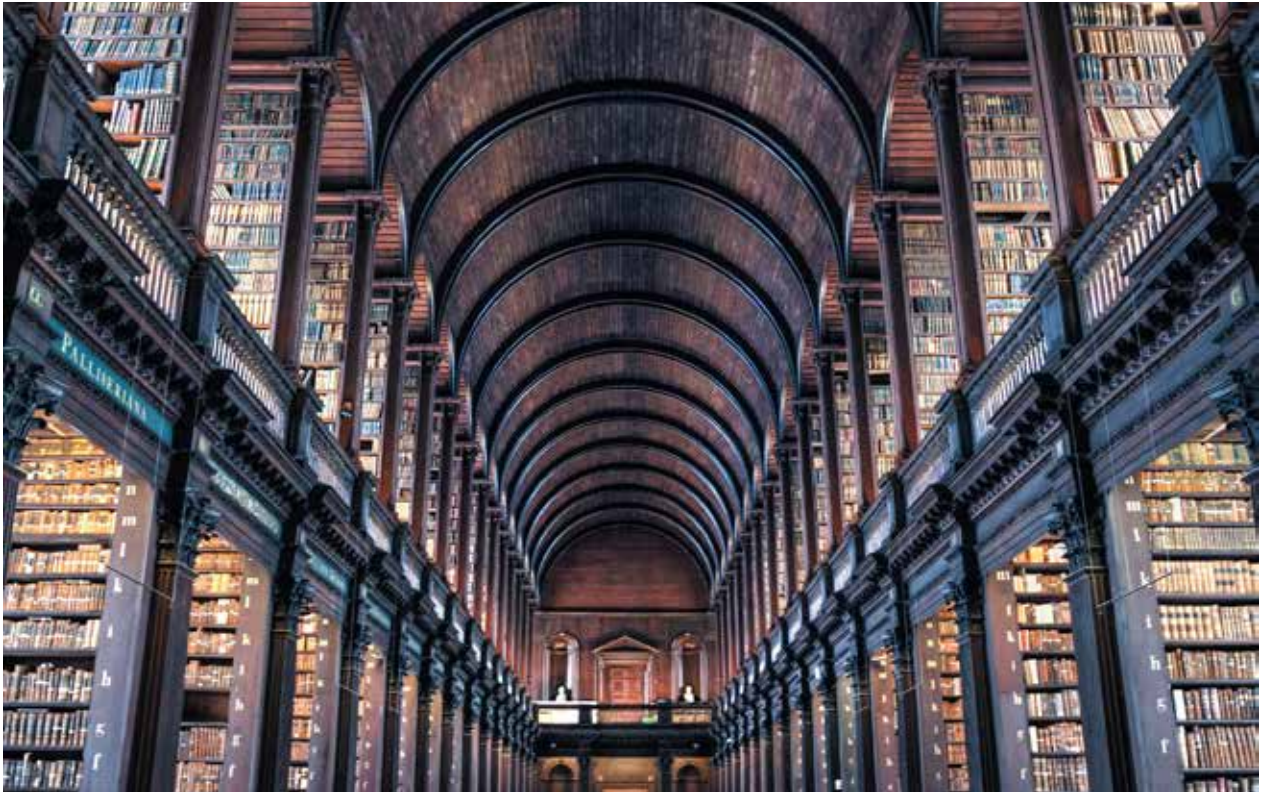
14 yaşındayken IRA'nın gençlik örgütü Fianna Eireann'a katılmıştır. Sürekli İrlanda tarih ve kültürüne vurgu yapılan bir evde, çok küçük yaşlardan itibaren milliyetçi baladlarla yetişmiştir. 16 yaşında IRA'ya katılan Behan siyasi eylemlerinden ötürü 3 sene Borstal İslahevi'nde

Gotik edebiyatın başlangıcı Dublin sokaklarındaki aç insanlara dayanır.

kalmıştır. Bu sürede Galce öğrenmiştir. İlk oyunu *The Quare Fellow'u* 1954'te yazdıysa da daha geniş çapta ün sahibi olmasını sağlayan, maalesef olanca Dublinliliğine rağmen, oyunun Londra'da gösterime girmesiydi. 1958'de Galce oyunu *An Giall* Dublin'deki Damer Theatre'da ilk gösterimini yaptı. *Tutsak* adlı bu eser, İngilizceye de uyarlanarak uluslararası ün kazandı. 1960'larda şöhretine şöhret katan Behan, 1964'te Dublin'de şeker hastalığından öldü. Behan, diğer yazarlar gibi Anglo-İrlandalı değildir. Birleşik Krallık okullarında da

okumamıştır. Hem kendi hayatında hem yazdıklarında İngilizlere karşı devrimci mücadele veren, isyankâr bir Dublinlidir. Oyunları dışında *Borstal Boy*, *Confessions of an Irish Rebel* ve *After the Wake* bilinen eserlerindedir. *After the Wake* hikâye kitabıdır ve içinde tam manasıyla Dublin hikâyeleri denebilecek metinler vardır.

Son durağımız 2007 yılında Man Booker Ödülünü *The Gathering* romanıyla kazanan Anne Enright. Enright, Dublin'in Rathmines bölgesindeki kız okulunda okuduktan sonra Trinity College'de İngilizce ve Felsefe eğitimi görmüştür. 2014 yılına kadar Dublin'in 20 km güneyinde kalan sahil kasabası Bray'de yaşamıştır. *Toplantı* ve *Yeşil Yol* kitaplarından anlaşılacağı üzere İrlandalı ailelerin hikâyelerini yas, hesaplaşma, bağ kurma üzerinden anlatmayı seven Enright, Dublin'in eski evlerine eserlerinde yer vermekte, doğduğu şehirle bağıni koparmamaktadır.

Dublin Trinity Koleji

MARAFIA BIR GÜN

MARAF BELLEK

ABDULLAH HARMANCI

Modernite her Şeyi dümdüz etmiş olabilir. İnsan var olduğu sürece mucize devam edecek. İnsan var olduğu sürece hayat hay hay hay edecek, kaynamaya devam edecek. Hiçbir insan diğerine, hiçbir Şehir ötekine benzemeyecek.

Sürpriz Bir Yürüyüş

2020 Kasım. Saraçhane’de çay içmekteyiz. Karnımız aç. Sohbet hâlkamızdan izin alıp çarşının loş sokaklarında bir lokanta aramak düşüncesindeyiz. Güray Süngü ile ne yapacağımızı düşünürken, Mevlana İdris bize önümüzdeki uzun koridoru işaret ediyor. Güray’da ve bende şaşkınlık. Sessizlik. En iyisi soru sormamak ve akşamın sürüklediğı sokaklara teslim olmak. İşte bir lahmacuncu. İşte bir kebabçı. İşte bir dürüm kebabçı. İşte bir zeytinci. İşte bir üzümcü. Hepsinde on, on beş dakika durarak, hepsinden lokmamızı alarak Kanlı Dere’ye tırmanmaya başlıyoruz. Ben kaleye tırmandığımızı sanıyorum. Her seferinde “Kaleye az kaldı mı?” diye çocukça bir soru. Mevlana İdris her zamanki sessizliğı ve asaleti ile kaleye daha zaman olduğunu hatırlatıyor. Aceleciliğimi olgunlukla karşılıyor.

Çocuk Bahçesi’ndeiz. Çay için soluklanma. En güzeli Mevlana İdris’in olgun sesinden çocukluğunu dinlemek. İşte bu pastane diyor, çocukluğumuzun en gözde pastanesiydi. İşte bu harap yerde bir kebabçı dükkanı vardı. İşte bu kütüphanede bir memure çalışırdı. Zaman eriyip gitmiş. Hepsi bitmiş. Bir hüzün ve ağırbaşlılık kalmış geride. Bir ayrılık acısı. Yürek yakan mahzun bir tebessüm. Mevlana İdris’in bu hüzünlü tablolarla kontrast teşkil eden birbirinden güzel fıkraları imdadımıza yetişiyor. Karanlık çöküyor. Yürüyerek şiir dinletisinin yapılacağı salona gidiyoruz. İlk olarak anons edilen şair Mevlana İdris oluyor. Yirmi beş sene önce Konya’da Ertuğrul Fındık’la birlikte çıkardığımız bir edebiyat dergisinde bazı dizelerinin yayımlandığını anımsadığım bir şiirini okuyor şair. Saatlerdir yaptığımız yürüyüşün finali gibi bu dizeler.

Abdullah Harmancı, Vural Kaya, Ömer Yalçınova

Kıraathanede

2017 Aralık. Duran Boz ile Maraş'ın sokaklarında adımlıyorum. Erdoğan Aydoğan da var. Mehmet Akif konuşmasının heyecanı sarmış beni. Duran abiyle durmadan Akif üzerine çıkmış yeni yayınları konuşuyoruz. Söylediğim tek bir yayını bile kaçırmadığını, en azından haberdar olduğunu fark ediyorum. Yeni çıkan kitaplara nasıl ulaşılacağını konuşuyoruz. Kendisine anılarını yazması gerektiğini söylüyorum. Özellikle *Edebiyat* dergisi menşeli anılarının birçok karanlık noktayı aydınlatacağını söylüyorum. Bilgece gülümsüyor. Teenni dolu bir tebessüm bu.

Hayretin İmhası

2010 Ekim. Romancı Işık Yanar'la birlikte Ulu Camii'nin avlusunda adımlamaktayız. Oradan çıkıp Yaşar Pastanesi'ne yöneleceğiz. Oradan çıkıp yeniden Kapalı Çarşı'ya. Oradan çıkıp otele döneceğiz. Fakat bir şey oluyor. Işık Yanar itiraz ediyor. Görülecek ne var ki, diyor. Modernite bütün şehirleri birörnekletirdi. Şimdi şuradan insek baksak, bir Turkc cell bayii vardır. Saraçhane'de bir çayevinde *Dergâh*'ta çıkan söyleşisinden konuşuyoruz. Modernite her şeyi dümdüz etmiş olabilir. İnsan var olduğu sürece mucize devam edecek. İnsan var olduğu sürece hayat hay hay hay edecek, kaynamaya devam edecek. Hiçbir insan diğerine, hiçbir şehir ötekine benzemeyecek. İnsan da, şehir de, sokak da değişmeye ve kaynaşmaya devam edecek. Haklısın Işık. Ama şu Kapalı Çarşı'da önümüze çıkacak bir sahlepçi belki de aklımızı allak bullak edecek. Umudumuzu kesmek için acele etmeliyiz. Her insan diğerine çok benzer. Hiçbir insan diğerine hiç benzemez. Şimdi şu karşıdaki berberin yanına oturup da sohbetine katılsak belki ruhumuz berhava olacak.

Fuarda

2019 Ekim. Kitap fuarındayız. Nuri Pakdil yeni vefat etmiş. Necip Evlice ile Nuri abiden konuşuyoruz. Necip Evlice her zamanki gibi Nuri Pakdil söze konu olduğunda heyecanlanıyor. Telefonundaki fotoğrafları gösteriyor. Pakdil'in tereklerinden örnekler sunuyor. Yayınlanmamış yazılarının fotoğraflarını gösteriyor. Pandemisiz günler. Vural Kaya, Ömer Yalçınova fuar bahçesinde çay içip şakalaşyoruz. İki genç öykücü de var aramızda. Hatice Şimşek ve Gülsüm Çingir.

Öykünün Sesi

2018 Ekim. TYB tarafından düzenlenen bir öykü sempozyumundayız. Aynı zamanda kitap fuarı da var. Oldum olası kitap fuarlarını sevemedim. Gene bütün ısrarlara rağmen fuara gitmek istemiyorum. En iyisi Mehmet Doğan ağabeyle bir çayhanede sohbete karışmak. Konumuzsa konuşmayı en çok sevdiğim konulardan biri. Şevket Bulut... Necip Tosun, Mehmet Kahraman ve Mehmet Doğan ile... Şevket Bulut'a ilişkin anılar arasında dolaşmaya başlıyoruz.

Yolculuk

2010 Ekim. Mehmet Harmancı ile yollardayız. Arabayı ben kullanıyorum. Daha önce hiç görmediğim Maraş'a doğru sürüyorum. Önümüzde uzun yollar ve edebiyatla dolacak sohbetler, saatler, saatler var. Elimizde ise yeni çıkmış bir eser. Muhtemel Menkıbeler. Kitap matbaadan gelmiş ve biz de onu yanımıza alıp arabaya binmişiz. Nuri Pakdil sempozyumu yaklaşıyor.

Heyecanlıyım. Hüseyin Su ağabeyle otelde karşılaşıyoruz. Havadan sudan konuşuyoruz. Duran abinin müşfik gülümseyişi. Cemal Şakar'la metafizik konulu bir sohbet başlıyor. Necip Fazıl Kültür Merkezi'nden çıkıp bilmediğim bir yere doğru gidiyoruz. Cemal abi bana neden sustuğumu soruyor. Hayatım boyunca sustuğumu söylüyorum. Her zaman değil diyor. Bazen çok şen şakrak biri oluyorsun. Doğru bu. Mustafa Köneçoğlu ile tanışıyoruz.

Şakır Şakır Sabah

2020. 17 Kasım. Sabah. Otelin önünde beklerken Ali Açıll geliyor. Adımlamayı teklif ediyor. Kapalı Çarşı'da bir ayak kabı tamircisi arıyoruz. Gene Saraçhane. Gene bir çayhane. Gene genç öykücüler. Gene son dönemde okuduğumuz kitaplar. Gene Ali Açıll'ın incelmış, derin kuramsal analizleri. Sosyal medyada görüp şaşırdığım bir durum var: Geçen sene bugün de seninle berabermişiz, diyorum. Gülüyorsunuz.

Dergiler

2018 Ekim. Hüseyin Akın kitap fuarı için gelmiş. Bense öykü sempozyumu için ordayım. Bilmediğim bir caddenin sonuna kadar yürüyoruz. Yimpaş Otel'i arayıp bulmak kalıyor geriye. Hüseyin Akın bir dergiden bahsediyor. Bizim ömrümüz de böyle mi geçecek? Dergilerden konuşarak? Diye düşünüyorum. Şelale Park'ta Arif Ay ve Mustafa Çiftçi ile içinde Heybeli Ada'nın geçtiği bir sohbet.

Ayrılış

2020. 21 Kasım. Sabah. Abdullah Kasay. Ulvi Kubilay. Emin Gürdamur. Güray Süngü. İsmail Kılıçarslan. Yusuf Genç. Sular Otel'in önündeyiz. Veda vakti. Maraş'tan bana ne kalacak? Adres sorduğum andan itibaren bana yolu tarif etmek için âdeta paniğe kapılan güzel insanlar kalacak. Bir sırtına alıp beni gideceğim yere taşımadığı kalan bu güzel yüzüzlü esnaflar. Sermayesini sırtında taşıyan bu sahlepçi. Alnında emeğinin teri parıldayan şu son semerci. Saraçhane'de zamanın hızına ve telaşesine direnen ağır hareketleriyle kapitalizme reddiye gibi duran şu güzelim berber. Şu nasırlı el. Şu nurlu yüzler. Çorbasının ucuzluğuna şaşırdığım şu paçacı...

YAŞAYAN MARAŞ

ALİ YURTGEZEN: İRFANÎ TAVIR OKUMUŞLARIMIZDAN ÇOK ÜMMİLERİMİZDE

Söyleşi: SİBEL KÖK

Ali Yurtgezen'i kime sorduysak, aynı cümleyle karşılaştık: "Ali Yurtgezen hâl ehli biridir." Bu cümleyi açıklamak isteyenler, "Hâlden anlar demek istiyorum" diye eklemeyi de unutmadılar. Yurtgezen'in yayımlanmış dört eseri bulunmaktadır: *Fûzûli'nin Musammat Gazelini Şerh Denemesi* (2001), *Hâcegân Sultanları* (2013).

Hocam konumuz Kahramanmaraş. Sizden Kahramanmaraş'ı dinlemek istiyoruz. Onun öncesinde, okuyucularımızın da birinci ağızdan duymaları için Ali Yurtgezen kimdir, ne gibi faaliyetlerde bulunmuştur diye sorsak, neler söylersiniz?

Bendeniz, çok küçük yaşlarda iken biri babasını Yemen'de, diğeri hem anne hem babasını Rus ve Ermeni işgalindeki yurtlarından kaçarken muhaceret yolunda kaybetmiş iki ümmî dedenin torunuyum. Kendimi böyle tanıtıyorum çünkü ben çocuklara anne babadan ziyade dede ve ninelerin şahsiyet ve istikamet kazandırdığını yahut kazandırması gerektiğini düşünüyorum. Daha

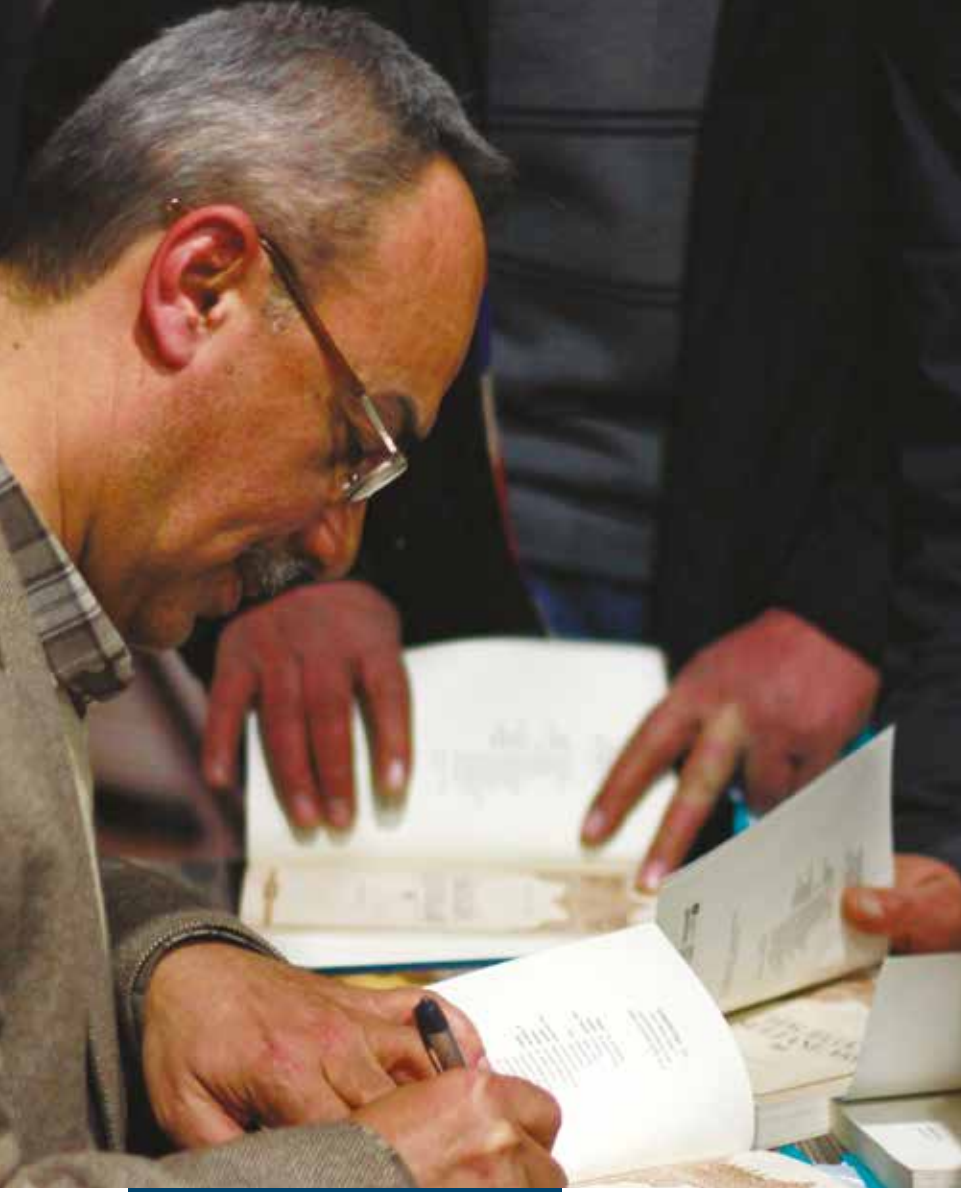
geniş bir tecrübeyi, milli kültürün daha özgün hâlini böyle tevarüs edebiliyorsunuz. Benim neslim büyük ölçüde dedelerimizin ümmiliği sayesinde devletin estirdiği tereddit rüzgârlarıyla savrulmaktan kurtuldu. Bu topraklarda kök salıp boy atmıştı ama yine aynı ümmilik sebebiyle meyveye duramıyorduk. Kendimize has bir insanın imkânlarını kaybetmiştik.

Gençlik yıllarımızdan itibaren her birimiz kendi meşrebi, mesleği, kabiliyeti çerçevesinde yeniden böyle bir insanın çabasına koyulduk. Ne gibi faaliyetlerde bulunduğumu soruyorsunuz. 70'li yıllarda gençlik hareketlerinin içinde aktif olarak yer alırken de 40 yıla varan öğretmenlik

hayatımda da hasbelkader çeşitli mevkutelerde yazıp çizerken de yapıp ettiğim, kırık dökük bir iştirakle de olsa bu kendimize has inşa gayretinin bir ucundan tutmak olmuştur.

Maraş'ın tarihi ve sosyal yapısıyla ilgili bizi biraz bilgilendirir misiniz?

Maraş'ın talihsiz bir tarihi var. Burası Dulkadirli Beyliği'nin merkezi bildiğiniz gibi. Dulkadirli Beyliği, iki asırlık ömrü boyunca bazen Osmanlı'nın bazen Memlûklerin himayesine girmek zorunda kalmış. Hatta bunu ayakta kalabilmek için bir nevi temel politika hâline getirmiş bile denilebilir. Fakat işte bu yüzden, "gölgede duranın gölgesi olmaz" fehvasınca Maraş beklenen sevi-

**Çocuklara
anne babadan
ziyade dede ve
ninelerin şahsiyet
ve istikamet
kazandırdığını
yahut
kazandırması
gerektiğini
düşünüyorum.**

yede bir imardan, dolayısıyla bu imarın sağlayacağı ilim ve edebiyat zemininden yeterince nasiptar olamamış sanki. Buna rağmen önemli âlimler, şairler, devlet adamları yetiştirmişse de kabul edelim ki Maraş, o tarihler için adını bir çırpıda sayabildiğimiz ilim ve kültür merkezi şehirlerden biri değil. Ama bu bir nakısa da değil.

Dulkadirilerin Osmanlı ve Memlûkler dışında Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevilerle, hatta bazen Karamanoğlu veya Ramazanoğlu Beylikleriyle giriştiği, hâkimiyet sahasını muhafaza maksatlı ardi arkası kesilmeyen savaşlar hesabı katılırsa bu kadarı bile takdire şayan bulunabilir. Eyalet statüsüyle

Osmanlıya bağlandıktan sonra ise, Dulkadirli hanedanının gücünü kırmak için Yavuz'un Doğubayazıt'tan getirtip buraya yerleştirdiği Beyazıtlılar ile Dulkadirliiler arasındaki iktidar mücadelesi sebebiyle yine ihmale uğrar. Cumhuriyet döneminde de devlet yatırımları bağlamında neredeyse unutulmuş bir şehir Maraş. Galiba taleplerimizle ilgili ifade, takip ve ısrar noktasında yeteri kadar becerikli değiliz.

Devleti yönetenler yetmiş yıldır buraya geliyor, gururumuzu okşayan övgü dolu sözlerle gönlümüzü alıyor ama bir şey vermeden dönüp gidiyorlar. Doğrusu, bundan da hoşnut gibiyiz. Maraş'a özgü meşhur fıkradır: Merkebine yüklediği odunları satmak üzere köyden şehre getiren delikanlı, "Ağanın oğlu, odunu kaç satışyorsun?" diye soran bir müşteriye odunları para almadan verir. Dönüp geldiğinde durumu anlattığı babası ise, "Sana böyle hitap eden bir adama hayvanı niye vermedin peki?" diyerek çıkışır oğlana.

Öyle ya, ağalık vermeyinendir. Ben yine de maddi mahrumiyetine rağmen insanımızın bu beylik yahut ağalık istişnasını kıymetli buluyorum. Kınanması gerekenler bu hâli istismar edenler olmalıdır. İletişim teknolojisinin, bireyselleşmenin yaygınlaştığı; çok farklı kültürlerden etkilenmenin kolaylaştığı şu son zamanlarda herhangi bir şehir ahâlisinin artık ortak bir sosyal yapıya sahip olduğunu zannetmiyorum.

Çağın zorladığı bütün değişim ve dönüşümlere rağmen Maraş'ın belli bazı şehirlere nazaran daha yerli, milli, muhafazakâr ve müte-deyyin tavrına vurgu yapılabilir belki. Bir de zor zamanlarda 7'den 70'e, berduşundan âlimine kadar her Maraşlının kuşandığı "din bahsi" hassasiyeti var.

**Karacoğlan'ın
dolaştığı
topraklarda
yaşıyorsanız
şiirle haşır neşir
olmanız bir yerde
kaçınılmaz hâle
 geliyor.**

Bugünden farklı olarak çocukluk ve gençlik yıllarınızın Maraş'ı nasıldı?

Bu kadar kalabalık ve geniş değildi tabii. Merkez ilçede 70 bin nüfus olduğu zamanları hatırlıyorum. 60'lı yıllardı ve hemen herkes birbirini tanıır, tanıyamadıklarına "kimlerdensin" diye sorarlardı. Komşuların yardım-laştığı, birbirini gözettiği, imkânlarını paylaştığı dönemlerdi. Esnaf sabah namazından çıktıktan sonra dükkânını açar, akşam ezanı okunmadan kapatırdı. Namazlarımızı mahâlle camiinde hoparlörsüz imamların ardında kıldık. Şehri boğan yüksek yapılar da yoktu, trafikten kaynaklanan gürültü kirliliği de. Yazı yaz, kışı kıştı. Sokak satıcılarından bulgur, döğme gibi göz kararı bir miktar zahirelik karşılığında "gaza, yarpuz, ispatan" yahut mevsimine göre "çağ-la, alıç, at alması, can eriği" alınırdı. Bakkalların hayli kalın birer veresiye defteri olurdu. Televizyon yoktu ama babalarımız pek izin vermese de sinema, özellikle de vurdulu kırdılı Yeşilçam filmleri revaçtaydı. Büyükler

radyodan ajans dinler; daha yakınımdaki feci olaylara, sokaklarda "kaidesiyle" okunarak satılan destanlar aracılığıyla muttali olurlardı. Bizler küsküç oynar, deveme döndürür, cüçük lastiği ile avlanırdık. Daha hayta olanlarımız Atlas sinemasının aralığında gülle oynar, basak basar, fir atardı. Ne kadar uzakta olursa olsun mektebe yürüyerek gider, yaz tatillerinde "ohuma"ya devam ederdik. Nenelerimiz bize Osmanlı elif-basıyla yazılmış *Mızraklı İlmihâl*, *Ahmediyye*, *Muhammediyye*, *Tûtiname* gibi kitaplardan bölümler okur, biz de dedelerimize Latin harfli Hz. Ali cenklerini okurduk. Elbette o zamanlarda da türlü sıkıntılar vardı. Ortalık güllük güllüstanlık değildi. Kendilerine akıl danışılan büyüklerin telkiniyle bir şekilde problemler çözülür, sıkıntılar aşıldı. İnsanlar mütevekkildi. Hesabî değil hasbî idiler. Psikolojileri sağlamdı; şimdiki gibi olur olmaz her meselede bozulmazdı.

O yıllarda da Maraş'ta kültürel mekanlâr var mıydı? Yazarların buluştu-

ğu, gençlerin gelip onları dinlediği mekanlâr... Buralara kimler gelirdi, o günlerden ne gibi hatıralar kaldı?

Kültür, sosyoloji terimi olarak bir toplumun kendine özgü, yaşayış, duyuş ve düşünüş tarzı demek. Bir pratik hâlinde tevarüs edilmesi gerekiyor. Kültürel mekân derken böyle bir pratiğin ve tevarüs imkânının ortamı kastediliyorsa eğer, evleri, meydanları ve sokaklarıyla bütün bir şehir sathı kültürel mekân olmak zorundadır. Böyle değilse, kültürel mekânla birkaç özel yapı kastediliyorsa, koskoca şehrin geri kalan kısmında millî kültürün yaşanmadığı yahut ihmale uğradığı itiraf edilmiş olur ki maalesef hakikat de budur. Sizin bunu sormadığınızın farkındayım ama yeri gelmişken işaret edeyim dedim. Siz yazarlarla mülaki olunan, kültürün nazariyatının konuşulduğu mahfilleri soruyorsunuz. Bu çerçevede yine 70'li yıllar için Milliyetçi Öğretmenler Derneği, Büyük Ülkü Derneği ve önce MTTB iken sonradan Akıncılar Derneği olan dernekleri sayabilirim.

Buralarda haftalık düzenli seminerler oluyor; zaman zaman da bazı yazar ve şairler misafir ediliyordu. Mesela bendeniz rahmetli Abdurrahim Karakoç'la ilk defa Milliyetçi Öğretmenler Derneği'nde vicahen tanışmışım. Öğretmenler Derneği adı sizi yanıltmasın; buradaki sohbetlere dinleyici olarak katılanların tamamı neredeyse talebeydi. Bir de bu dernekler şöhretli yazarları şehre getirip sinema salonlarında konferanslar verdirdi ki çok yoğun ilgi görürdü. Necip Fazıl ve Mustafa Yazgan'ın konferanslarını hatırlıyorum.

Çocukluğu ümmî bir annenin anlattığı kıssalarla geçmiş biri olarak merak ettiğim husustur şifahi kültür. Şifahi kültür geleneğinin insan, toplum ve kültür açısından önemi nedir, Maraş'ta bu kültürün hâlâ devam ettiği söylenebilir mi?

Önce şunu tasrih edelim: Şifahi kültür, söze dayalı kültür değil; nesilden nesile sözle aktarılan kültürdür ve ümmî topluluklar için zaruri bir usuldür. Dolayısıyla hem bu sebeple hem de sözle aktarılan kültür unsurlarının temelde bir tecrübeye veya metne dayanması sebebiyle şifahi kültürün yazılı kültüre nazaran daha iptidai, daha yetersiz olduğu kabulünü pek doğru bulmuyorum. Nasıl aktarılırsa aktarılınsın kültürün hayatiyet bulmasıdır esas olan.

Sizin ümmî bir anneden dinlediğiniz hikâyelerin, menkıbelerin, kıssaların, darb-ı mesellerin, kendileri bilmese de yazılı bir kaynağı vardır muhakkak.

Sözlü kültür ile yazılı kültür farkını, okuyup okumama değil; okuma usulü belirler bu yüzden. Şifahi nakil; başta *Kur'an-ı Kerim* ve *Hadis-i Şerifler* olmak üzere, bu temel kaynaklar çerçevesinde kaleme alınmış ve asırlar boyu Anadolu insanını mayalamış muhalled eserlerden ahz edilen hikmetlerin sadırdan dile dökülmesidir. Usulüddin çerçevesindeki belli

eserlere ait muhtevayı sadırlardan sadıra aktarmanın, nesiller arasında bir dil, duyuş, düşünüş ve müktesabat birliğini temin yanında, hakikat zemininde ilmi "ziyadeleşiren", yani hakikate vukufiyeti artıran bir tesiri vardır. Hâlbuki neyin nasıl okunacağına ölçü koymadan okumayı kutsayan bir yaklaşım, ekseriya hakikat zemininden kopardığı ilimle beraber, kendi kültürüne yabancılaşmış, cehli mürekkeple malûl, okumuş cahilleri de "çoğaltmakta"dır. Cemil Meriç, İslâm'ın şekillendirdiği bizim kadim kültürümüze "kültür" demek yerine "irfan" demenin daha isabetli olduğu görüşündedir. Meseleye bu zaviyeden bakarsak irfanî tavra okumuşlarımızdan ziyade, sayıları azalsa da hâlâ ümmilerimizin sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kaldı ki ümmilik zannedildiği gibi cahillik de değildir. Fıtrattaki safveti, yaratılıştaki en güzel kıvamı muhafaza eder. Cahillik alâmeti sayılan tahsil yoksunluğu yahut okuma yazma bilmeme hâlinin, resmî eğitim öğretimin insanı kendine ve değerlerine yabancılaştırdığı bizim gibi ülkelerde çoğu zaman fıtrati muhafaza adına bir avantaj sağladığı bile iddia edilebilir. Ol sebepten ağız dualı ümmî anaların fem-i muhsininden dökülen sözlerine kıymet vermek gerekir.

Bir kültür unsurunu talim, terbiye, telkin, tavsiye veya nasihat maksadıyla sözle ifade ederken hâlin muktezasını gözetme keyfiyeti, millî kültürün aktarılmasında şifahi usulü daha tesirli kılmaktadır. Yine türkü, şarkı ve ilahi ezgilerindeki bize özgü seslerin tevârüsü de şifahi usulle mümkündür.

Bu ve benzeri başka sebeplerle şifahi kültürü yaşatmak zaruridir diyeceğim ama teknoloji bu usulü zehirledi. Sohbeti unuttuk. Aynı ailenin fertleri bile birbirleriyle değil televizyonla, tabletle, bilgisayarla, cep telefonuyla ünsiyet ediyor. Ana dilimizi dahi epeydir analarımızdan değil dizilerdeki dublaj Türkçesinden öğreniyoruz.

Edebiyat kenti olarak nitelendirilen Maraş'ın dergicilik yönünü merak ediyoruz. Şehrin edebi ve kültürel açıdan aynası konumunda olabilmiş dergilerden söz etmek mümkün mü? Hangilerini dahil edebiliriz?

Taşra şehirlerinde dergicilik zordur. Baskısından finansmanına, dağıtımına kadar her aşamasında sıkıntı yaşanır. Buna rağmen Maraş'ta bir hayli dergi neşredilmiş fakat bunların bahsettiğim sıkıntılar sebebiyle çoğu zaman aksayan periyotlarla sürdürdükleri ömürleri pek de uzun olmamıştır.

Şehrin edebi ve kültürel açıdan ne kadar aynası olabilmişlerdir bilmem ama bu dergilerin diğer taşra şehirleriyle kıyaslanamayacak bir edebiyat tutkusunun tezahürü olduğu muhakkaktır. Bunlar arasında bir okul dergisi olmasına rağmen Nuri Pakdil'in lise talebesiyken yönettiği *Hamle* dergisini, Yedi Güzel Adam'ın nüvesini teşkil etmesi bakımından önemsiyorum.

Türkiye çapında bir ilgiye mazhar olmuş *İkinci Yazıları* ve *Dolunay* dergilerini de ayrı bir yere koymak gerekiyor. *Yalnız Ardıc*, *İnsan Saati*, *Edebiyat Yaprağı* hatırladığım diğer edebiyat dergileri arasında.

Hâlen yayınlanmakta olan *Alkış* dergisinde Maraş'ın mahalli kültürüne dair yazılara yer verildiğini biliyorum. Şimdilerde e-dergi olarak yayımlanan Tayyip Atmaca'nın *Hece Taşları* dergisi bütün bir Türk dünyasına hitap ediyor.

Fikrî sahada Haki Demir'in son derece ciddi, tutarlı ve derinlikli bir medeniyet tasavvurunu inşaaya matuf yazılara yer verdiği ve yine e-dergi olarak neşrettiği *Terkip* ve *İnşa* dergisi ise Türkiye'nin şahsında İslâm âleminin en temel problemine çözümler sunuyor.

Lezzetin Mekânı

KAHRAMAN- MARAŞ'IN TATLI GELENEĞİ: BAĞ BOZUMU VE ŞIRA

İLKNUR AVCI

Maraş'ta pekmez denildiğinde akla ya çocukluk günleri ya da kış ayları gelir. Oysaki doğal ve hijyenik koşullarda üretilmiş bir pekmez "hayat" demek, "sağlık" demektir. Türklerin besin muhafazası için geliştirdiği pekmez; tatlı ve şeker ihtiyacının karşılanmasına da yardımcı olmaktadır.

İnsanla yemek arasında bir bağ vardır ve bu bağ fizyolojik bir ihtiyaç olmanın ötesindedir. Yemek ve mutfak kültürü, ait olunan topluluğun kimliğini, beslenme alışkanlıklarını, yaşam şekillerini ortaya koyan önemli kültürel miraslar arasında yer almaktadır. Temininden tüketimine kadar yemekle ilgili bütün oluşumlar insanların toplumsal davranışını dolayısıyla kültürünü önemli bir konu hâline getirmiştir.

Coğrafyalar değiştikçe yemeklerin ve yemeklere ait toplumsal kültürün biçimlerinin ve formlarının da değiştiği görülmektedir.

Yemek kültürünün çeşitlenip özelleşmesinde çevre, dinsel inançlar, kültürel birikimler, sosyal, dinsel ve etnik farklılıklar, göçler ve savaşlar, farklı komşulara sahip olma, eğitim düzeylerinin ve kültürel mirasın toplamı ve damak zevkleri ile bütünleşmesinin etkisi büyük önem taşımaktadır. Yemek, aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin ve dayanışmanın da aracı olmasıyla karşımıza çıkar.

Bu dayanışmaların göstergesi olarak her toplum özel merasimlerinde, dini ve geleneksel ritüellerde yemeğe zaman ayırır. Yemek kültürünün, âdeta dil gibi toplumlar için iletişimi ayakta tutarak toplumsal dayanışmayı artırdığı ve birliktelikleri sağladığı görülmektedir. Bu durumun "Türk misafirperverliği" ile olan ilişkisi malûmu ilamdır.

"Yatsılık Yiyecekler"

Anadolu'nun hangi şehrine gidip bir evine misafir olsanız size en güzel ve özenle hazırlanmış yemeklerini, içeceklerini, tatlılarını ve ikramlıklarını sunmaya çalışırlar. Bu bağlamda Kahramanmaraş evlerinde ne tür tatlı ve doğal ürünler hazırlanır; üzümünden pekmeze, pekmezden başka ürünlere, onlardan da tatlı ve şerbetlere geçerek ele alacağım.

Kahramanmaraş'ta nesiller boyunca bin bir emekle yapılan bu tatlılar özellikle gelen misafirlere de ikram edilir. Bunlar, kış akşamları uzun olduğundan misafire yatsı namazı sonrası ikram edildiğinden "yatsılık yiyecekler" olarak da bilinir. Önce "bağ bozumu"ndan başlayalım¹.

Bağ Bozumu

Bağ bozumu, üzümlerin toplanma zamanına verilen isimdir. Bütün yıl boyunca emek verilen üzüm çubukları yılda bir kere meyvesini verir, üreticilerinin gelir kaynağı olur. Bağ bozumu her bölgede kendi geleneksel yöntemleri ile yapılan bir faaliyettir.

Peki, bağ bozumu ne zaman yapılmaktadır? Genel olarak eylül ayı ortalarından ekimin başına doğru denilebilir. Üzüm üretilen yörenin iklimine göre bu günler

değişkenlik gösterebilir. Bağ bozumu günleri Çanakkale, Bozcaada, Denizli ve Kapadokya gibi bazı yerlerde festival ve şenlikler düzenlenir.

Bağ bozumu, ilk olarak üzüm hasadı ile başlar. Maraş'ta yetişen 15 kadar üzüm çeşidi vardır. Üzümlerin tadı, rengi farklı olunca, kullanım farklılığı ve amacı da buna göre

Yemek kültürü, dil gibidir. O, toplumlar için iletişimi ayakta tutarak dayanışmayı artırır, birlikteliği sağlar. Bu durumun "Türk misafirperverliği" ile olan ilişkisi malûmu ilamdır.

şekillenmektedir. Örneğin: Ağ üzüm ilk hasada gelen ve sofralık bir üzüm çeşidiyken, gabarcık üzüm şıralık, tosba gabarcığı ise kurutmalıktır. Maraş'ın tatlı geleneğini dondurmanın yanı sıra çoğunluğunu üzümde elde edilen pekmez ve türevleri oluşturmaktadır. Kahramanmaraş'ta

Farsça "sıra" anlamına gelen "şıra", Maraşlıların tabiriyle "şire" yazdan kışa doğru yapılan tüm zahire hazırlıkları bitince yapılır. Bir nevi "sıra" "şire"ye gelmiştir.

iki tür pekmez yapılır. Ateş pekmezi dediğimiz kara pekmez ve gün pekmezi ya da ağ (ak) pekmez. Gün pekmezi üzümün elde edilen ilk suyundan yani duru suyundan yapılır. Kara pekmez ise üzüm tortunun suyundan yapılır. Yani ikinci bir torttan, şerbetten yapılıyor denilebilir.

Maraş Şiresi

Üzüm pekmezinden oluşan tatlıların genel adına Maraş'ta "şire" denir. Şire Farsça bir kelime olan "şıra" kelimesinden gelmekte olup, "sıra" sözcüğü ile aynı manadadır. Bu kullanımın sebebi ise mantıklıdır. Çünkü yazdan kışa doğru yapılan tüm zahire hazırlıkları biter ve eylül, ekim aylarında en son şıra yapılır. Yapılan şıralar kışa saklanır ve bahar aylarına kadar tüketilmeye çalışılır. Şıradan geçimini sağlayan birçok insan vardır Maraş'ta, bunu genelde büyük dönümlere sahip bağları olan insanlar yapar. Geçimini sağlamak dışında günümüzde birçok mahâlde bile insanların kendi evlerine yetecek kadar şıra yaptıklarına da rast gelinir. Yazın, kış hazırlıkları yapılan bağ evlerinin büyük önemi vardır bu noktada. Bağ evlerinde şıra yapılması bu kültürün nesilden nesile aktarılmasını da sağlar. Şıra yapmak yorucu ve zahmetli bir iş olduğundan komşular, akrabalar, köylüler toplanarak birlikte yaparlar. Üzümlerin toplanıp çiğnenmesi, mengenede sıkılması, saatlerce kaynatılıp pekmez şurubu elde edilmesi, yapılacak kap ve kacağın temini gibi birçok iş beraberlik gerektirir. Her yıl yapılan şıra, akraba, komşu, dost ve köylüleri bir araya getirir. Bu birliktelik, Maraş'ta yaşatılan güzel bir imece örneğidir. Kendilerine yardıma gelecek olan eş, dost ve akrabalara ev sahibi daha önceden mutlaka yemek hazırlar.

Şıra ve tatlıların yapımında kullanılan nişastaya ise Maraş'ta "Nişe" denilmektedir. Genelde özlü ve şirin buğdaylar tercih edilerek yapılır. Birçok işlemde geçirilerek yapılan nişe 10-15 gün içerisinde kullanılmak üzere hazır hâle gelir. Başlıca şıra ürünleri: Bastık, samsa, bestil, sucuk, un sucuğudur. Maraş'ta kış boyunca tatlı nişetine, bu şifalı ürünlerden tüketilir. Maraşlı çocukların, belki de dondurmadan sonra en sevdikleri yiyecek, bütünüyle doğal yollarla yapılan, şifalı bu şıra ürünleridir.

Gelelim tatlılara. Maraş'a özgü tatlıların birçoğu pekmezden yapılır. Bunlar diğer yörelerde pek görülmez. Görülse dahi, hem yapım şekli hem de tat olarak Maraş'ta yapılanlara benzemez.

Asıda (Hapisa) Tatlısı

Hapisa, Kahramanmaraş'ta özellikle yeni doğum yapmış annelere gücünü, kuvvetini toplasın diye yedirilir. O yüzden "lohusa hapıması" da denir.

Pekmez Hapıması ve Su Hapıması

Gerekli malzemeler

- 2-3 yemek kaşığı tereyağı
- 3 su bardağı pekmez
- 3 su bardağı ılık su
- 6 yemek kaşığı nişasta (su hapıması yapılacaksa)
- 3 su bardağı pekmez yerine eğer su hapıması yapılacaksa; 3 su bardağı su ve gerektiği kadar şeker kullanılır. (Malzemeler yapacağınız miktara göre değişiklik gösterebilir.)
- Ceviz veya fıstık

Hazırlanışı

Nişasta su ile seyreltilir. Su ve pekmez karıştırılarak kaynatılır, kaynamaya başlayınca nişasta karışımı süzgeçten geçirilerek şerbete dökülür. Muhllebi kıvamı alınca üzerine tereyağı eritilip dökülür. zerine ceviz veya fıstık serpilir, hatta ninelerimiz yufka ekmek kavurup ceviz ile beraber üzerine ekler. Arzu eden soğuk, arzu eden ise sıcak hâliyle yiyebilir. Doğum yapanlara daha çok sıcak hâli servis edilir.

Harmanda Baklava

Gerekli malzemeler

- Kuru yufka ekmek
- Tereyağı
- Pekmez ve su
- Ceviz

(Malzemeler yapacağınız miktara göre değişiklik gösterebilir.)

Hazırlanışı

Yufka ekmekler ovalanır, kllr. Tereyağı eritilir ve içerisine su katılan pekmez ekmeklerle beraber atılır. Renđi dönünce üzerine ceviz atılarak servis edilir.

(Pekmeze katılan su miktarı fazla olmamalı, sadece pekmezi seyreltecek kararda olmalıdır.)

ir (kuru kayısı) ve Dut Kavurması

Malzemeler

- 2 su bardağı ir (kuru)
- 1 su bardağı dut (kuru)
- 1 su bardağı pekmez (bu tatlıda gün pekmezi daha çok tercih edilir)
- 1 su bardağı ufaltılmış ceviz
- 1, 1 buçuk kaşık tereyağı

Hazırlanışı

Kuru malzemeler haşlanır, süzülür. Daha sonra eritilen tereyağında kavrulur. Kavrulmuş malzemeler bir tabağa alınır. Burada önemli olan kavurma işleminden kalan tereyağını,

cevizi kavurmak için de kullanılmaktadır. O kavrulurken pekmez de ayrı bir yerde ısıtılır ve cevizle beraber kavrulan meyvelerin üzerine dökülür.

Çullama Tatlısı

Kahramanmaraş'ta yapılan bastık veya samsadan hangisi arzu edilirse onunla yapılan tatlıdır. Çullama ile Maraş'ta yeterince lezzetli olan yöresel ürünleri kullanarak tekrardan lezzetli bir tatlı elde edilmektedir. Bu yüzden ona "tatlının tatlısı" diyebiliriz.

Malzemeler

- Samsa veya bastık, bastık kullanılacaksa eğer kesilerek kare veya üçgen hâline getirilir.
- 1 yumurta
- 1 yemek kaşığı un
- 1 su bardağı şeker
- 1 su bardağı su
- 1 su bardağı süt

Hazırlanışı

Su ve şeker limon ile kaynatılıp şerbet yapılır. Şerbet koyu kıvamlı olmalıdır. Yumurta, un ve süt karışımına kadar çırpılır. Samsa veya bastıklar karışıma batırılıp yağda kızartılır. Şerbetin içine bırakılıp şerbeti çekmesi beklenir. Üzerine ceviz serpilerek servis edilir.

Karpuz Kabuğu, İncir, Ayva ve Kabak İlendisi

Pekmez yapımı esnasında yapılan bir tatlıdır. Aslında reçeldir. Pekmez ile yapıldığı için, şeker kullanılmaz. Fakat pekmez koyu hâli ile değil su ile seyreltilip kullanılır. Üzüm suyu da kullanılabilir. Karpuz kabuğunun beyaz kısmı kurutulularak yapılır. Üzüm suyu ya da pekmez kaynayınca içine atılır ve kıvam alınca soğutulup kaldırılır. Kabak ve ayva da aynı şekilde yapılır. Fakat incir de durum farklıdır. Olgunlaşmamış incirin kurusu olması gerekir.

Kırma Tatlısı

Kahramanmaraş'ın birçok köyünde özellikle kışın yenmek üzere yapılır. Hazırlanışında dövme kırığı (aşurelik buğday, yarma) ya da irmik kullanılır. Tarhanadan da yapıldığı olur.

Hazırlanışı

Seyreltilen pekmeze biraz kaynayınca dövme kırığı ya da irmik atılır. Pekmezi çekmeye başlayınca artık olmuş demektir. Dinlendirildikten sonra nişe atılır ve serilerek kurutulur.

Daha sonra ise biraz pekmez ile yoğurulup kışın yenmek üzere kaldırılır. Kış aylarında kırma, tavada bir miktar zeytinyağı ile ısıtılır ve yenecek hâle getirilir. Bu yumuşak lezzet ve ilende tatlısı kış aylarında köy sofralarının vazgeçilmezidir. İkisi de yufka ekmekte köy peynirleri ile yenilir.

Revandı Şerbeti

Malzemeler

- Üzüm salkımları
- Yaş hetifler
- Cam kavanoz
- 1 yemek kaşığı özenmiş ravanda ve 1 su bardağı soğuk su. Oluşum ve olgunlaşma süresi, 1-2 gündür.

Hazırlanışı

Üzüm salkımlarından ayrılan tanelere hetif denir. Yaş ve ekşimtirak olanlar seçilir şerbet için. Üzüm salkımlarından ayrılan hetifler telis çuvala konulur, çuval hamak gibi asılır, sızan sular biriktirilir ve güneşte kıvamını almasını için bekletilir ve koyu şerbet olunca cam kavanozlara alınarak saklanır, şerbet yapılacağı zaman bir tatlı kaşığı revandı konsantresi 1 büyük bardak suda eritilerek soğuk olarak içilir.

Sağlıklı Olana Değer Vermek

Pekmez denildiğinde aklımıza ya çocukluğumuz ya da kış ayları geliyor. Oysaki doğal ve hijyenik koşullarda hazırlanmış, üretilmiş bir pekmez "hayat" demek, "sağlık" demektir.

Türklerin besin muhafazası için geliştirdiği pekmez; bir taraftan çabuk bozulan üzüm ve şirasının dayanıklı hâle getirilmesini sağlamakta, diğer taraftan da tatlı ve şeker ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olmaktadır. "İyi bir pekmez şekerlenmez," der büyüklerimiz Maraş'ta. Ne kadar haklılar!

Günümüzde tüketim toplumu olarak hazır aldığımız reçel, bal ve pekmezlerin iki günde şekerlendiğine hepimiz şahit olmuşuzdur. Hâlbuki ilende tatlısı dediğimiz reçelleri, şeker kullanmadan yani pekmezle yapabiliriz.

Gıdaya verilen önem azaldıkça, insan sağlığına olan önemin de kalmadığını anlıyoruz. Bu yüzden tekrar eskiden kullanılan yöntemlerle yapılan ürünlere yönelik artmakta. Bu anlamda; sağlıklı olana değer vermek, korumak ve gelecek nesillere aktarmak tercih ve teşvik gerektiren bir durumdur.

Kaynakça

1 Yazıyı hazırlarken anneannem Hatice Üzüm'ün tarif ve tavsiyelerinden, Hâli İbrahim Yılmazoğlu hocanın makale ve sohbetlerinden çok istifade ettim. Her ikisine teşekkür ederim. Prof. Dr. İlyas Gökhan, *Kahramanmaraş Tarihi*, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2020.

• *Akdeniz'in Altın Kenti Kahramanmaraş*, Editörler: Seydihan Küçükdağlı, Prof. Dr. Orhan Doğan, Ramazan Avcı, Serdar Yakar, Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014.

• *Sabahat Küpeliklik, Kahramanmaraş Mutfak Kültürü ve Yöresel Lezzetler*, Kahramanmaraş Ticaret Borsası, 2013.

• Aslı Uçar, "Geleneksel Türk Tadı: Pekmez". ayk.gov.tr. Erişim 29.11.2020.

• Ali Osman Abdurrezzak, "İşlevsel Teori Bağlamında Yemek Kültürünün İletişimsel Yönü", https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=18051 Erişim 02.12.2020, 2014.

GÜZELİ KURTARMAK

12 ŞUBAT DESTANI

- SÖYLEŞİ:
MUSTAFA ARMAĞAN

MEDİNE VE
MARAŞ
KARDEŞTİR...

- KAHRAMANMARAŞ
KURTULUŞ SAVAŞI

- MARAŞ MİLLİ
MÜCADELESİ'NİN
ÖNCÜ İSİMLERİ

MUSTAFA ARMAĞAN: MEDİNE VE MARAŞ KARDEŞTİR...

SÖYLEŞİ: SAMET TINAS

Medine ile Maraş kardeşdir. Birinde biten mücadele öbüründe başlamış ve birinde söndürülmeye teşebbüs edilen kutsal meşale diğèrinin elinde ebediyen sönmeyecek şekilde tutuşturulmuştur. Tarih ve talih ve elbette takdir-i ilahi Maraş'a böylesine kıskanılacak bir mevkii tahsis etmiştir. Hakkıdır...

Maraş malûmunuz önce İngiltere sonra da Fransız işgaline maruz kalıyor. Osmanlı İmparatorluğu henüz işgale karşı ne yapacağını planlamamış bir vaziyette. Maraş direnişini mi tetikledi her şeyi?

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda teslim olduğu tarih, Mondros Mütarekenamesi'nin imzalandığı 30 Ekim 1918. Lakin iki buçuk ay (tastamam 72 gün) daha direnen bir cephe daha vardır ki o, Medine'dir. Medine Müdafaası Kumandanı Fahreddin Paşa teslim olmamak için çok direnmiş ama sonunda kumandan vekili Necib Bey ve etrafındakiler tarafından yakalanıp Hâşimî karargâhında hazırlanmış olan çadırına gö-

türülmüştü. O gün takvimler 10 Ocak 1919'u gösteriyordu. Şerif Abdullah'ın kuvvetlerinin antlaşma gereğince Medine'ye giriş tarihleri ise 13 Ocak 1919'dur. Bu 10 Ocak 1919'dan 21 Ocak 1920 tarihinde Maraş'ın ayağa kalkmasına giden 376 günlük kasvetli yol kendisini yazacak hakiki tarihçisini beklemektedir, sabırla.

Velhasıl Medine ile Maraş kardeşdir. Birinde biten mücadele öbüründe başlamış ve birinde söndürülmeye teşebbüs edilen kutsal meşale diğèrinin elinde ebediyen sönmeyecek şekilde tutuşturulmuştur. Tarih ve talih ve elbette takdir-i ilahi Maraş'a böylesine kıskanılacak bir mevkii tahsis etmiştir. Hakkıdır...

Henüz Türkiye Büyük Millet Meclisi ortada yokken iki Güney Doğu şehrimiz "kendini kurtaran şehir" unvanını birer nişan-ı zîşan olarak göğüslerine asmayı başarmıştır: Maraş 12 Şubat, Urfa ise 11 Nisan 1920 itibarıyla hürriyetine kavuşmuş ve bunu kendi imkânlarıyla başarmıştır.

Bu ne azim bir mazhariyettir ki, her iki şehir de sahabe efendilerimizin mübarek elleriyle İslam sınırlarına dahil edilmiştir. Maraş bize Hâlid b. Velid hazretlerinin (637), Urfa ise İlyaz b. Ganem'in (639) emanetidir ve her ikisi de -genelde el-Cezire bölgesi- Hz. Ömer'in yadigârıdır. Böyle bakmamız lazım tarihimize. Böyle bakmazsak Maraş ve Urfa'da

Destanlar sembol kahramanların omuzlarında dalgalanan birer bayrak gibidir. Sütçü İmam da böyle bir mazhariyete nail olmuş, Maraş direnişinin Bayrak Olayı ile birlikte sembol figürlerinden biri olmuştur.

itinayla korunan cihad ruhunun timsali kutsal ateşin neden buralarda erkenden yandığını da anlayamayız. Ezcümle, kurtuluş meşalesinin Urfa ve Maraş'ta erken yanmasının, manevi köklerimizle bağıni muhafaza eden bu şehirlerimizden zuhur etmesinin bugüne uzatacağı nice dersler vardır ki, aynı ruhu Batılaşma/modernleşme uğruna öldürmek ve söndürmek için seferber olanların gayretkeşliklerini manidar bulduğumuzu belirtmeden geçemeyeceğim.

Millî Mücadele'de farklı bir tarafı var Maraş'ın. İşgale tamamen kendi imkânlarıyla karşı çıkıyorlar. Bu direniş spontane, kendiliğinden mi başladı?

Direnış elbette yerel dinamiklerce başladı. Meşale Maraş ve Urfa'da tutuşturuldu ama ipi önce Maraş göğüsledi, iki ay sonra Urfa mühürledi. Antep müdafaası Verdun'le mukayese edilecek kıratıta kahramanlıklara sahne oldu. Gerçi orada mücadele kaybedildi ama sonuçta bir seferle muvazzafız, zaferle değil, öyle değil mi? Aynatlılar da vazifelerini hakkıyla yerine getirip isimlerini tarihe altın sayfalar hâlinde geçirdiler. Böylece Güneydoğu'nun bu üç şehrinde başlayan "sivil hareket", Urfa'nın kurtuluşundan sadece 12 gün sonra açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi eliyle askeri harekete dönüştürüldü ama o hareketin de başlangıçtaki ismi Millî Mücadele değil (ki bu zaferden sonra yaygınlaştırıldı kasti olarak) Mücadele-i Milliye idi, yani Millî Cihad. 23 Nisan 1920 günü Hacıbayram Camii'nden Büyük Millet Meclisi'ne taşınan Sancağ-ı Şerifin sırrı burada yatmaktadır. İşte bu mübarek sancağın ilk başarısı Maraş'ta alındığı için Maraş'ın kurtuluşu önemlidir.

Sütçü İmam'dan bahsetmemek olmaz. Kısaca Sütçü İmam'ın da rolünden bahsedebilir misiniz?

Destanlar sembol kahramanların omuzlarında dalgalanan birer bayrak gibidir. Sütçü İmam da böyle bir mazhariyete nail olmuş, Maraş direnişinin Bayrak Olayı ile birlikte sembol figürlerinden biri olmuştur. Fransız ordusunda Ermenilerin bulunması, şehirdeki Ermenilerin işgali sevinçle karşılamış olmaları, Türk bayrağının kaleden indirilmesi, Uzunoluk Hamamı'ndan çıkan kadınların Fransız askerleri tarafından taciz edilmesi üzerine Sütçü Hacı İmam adlı kahramanın işgalci askerlerden birini öldürmesi, Rıdvan Hoca'nın vaazı Maraş hâlinin yediden yetmişe direnişe geçmesinin muhtelif safhâları oldu. Çok cepheli bu kahramanca direnişten sonra 11

**İstiklal
Madalyası'nın
şahıslara değil
de şehre verilmesi
tamamen
Maraşlıların
bir âtîfeti ve
tevazularının
büyüklüğünün
eseridir.**

Şubat 1920 gecesi Fransızlar şehri boşaltmak mecburiyetinde kalacaktı. Böylece Maraş işgalden kendi çabalarıyla ilk kurtulan şehir olarak haklı bir şöhrete nail olmuş oldu.

Maraş-Fransız Harbi devam ederken, bu harp ülke genelinde nasıl algılandı? Bu harbin yürütülmekte olan Millî Mücadele'ye yönelik psikolojik, askerî ve siyasî etkilerinden söz eder misiniz?

Maraş'tan gelecek haberlere muntazır bulunan Türkiye ve Mücadele-i Milliye kumandanları arasında Erzurum'daki 15. Kolordu Kumandanı olan Kazım Karabekir Paşa'nın ayrı bir yeri vardır. Yakından takip ettiği Maraş mücadelesinin muvaffakiyetle neticelenmesi üzerine kurtuluşun hemen ertesi günü aşağıdaki telgrafı çekerek Maraşlıları alınlarından öpmüş ve onlarla bütün Türkiye'nin gurur duyduğunu söylemiştir:

*Maraş Mutasarrıflığına
13 Şubat 1920*

"Maraş kahramanlarının İslâmlara has olan celâdet (yiğitlik) ve fedakâr-

lıkları neticesinde sevgili bayrağımızın yine Maraş üzerinde dalgalandığını haber almakla bütün kolordum büyük sevinç duymaktadır. Öldünüz, fakat İslâmlığı (Türklüğü) öldürmediniz. Tarih-i millimize (milli tarihimize) kanınızla ve hayatınızla emsalsiz bir menkıbe-i celâdet (yiğitlik destanı) yazdınız. Maraşlıların ve sizin alınlarınızdan öper, Kolordumun hissiyatı samimanesini (samimi duygularını) arz eylerim"

Sadece bu satırlarından heyecan tüten telgraf bile Maraş zaferinin o zamanki kumandanlar ve askerleri, tabii ki Müslüman hâlk nezdinde nasıl muazzam bir moral kaynağı teşkil ettiğini ortaya koymaya kâfi olsa gerektir.

Şahsa verilen İstiklal Madalyası, Maraş söz konusu olduğunda şehre verildi. Ayrıca Maraş "kahraman"lık unvanı da aldı. Tarih disiplini açısından bir şehre İstiklal Madalyası ve "kahraman"lık unvanının verilmesi, ne gibi anlamlara gelmektedir?

Bu hakikaten kahramanlık destanı

yazan Maraşlıların –ne haddimize, alınlarından değil ama- ellerinden bir kere daha öpmemizi icap ettirecek kıratında bir başka kahramanlık menkıbesidir. Şehirden mukavemete katılmış olanların listesi istenir ama katılmamış tek bir fert bile bulunamayınca böyle bir liste çıkarılamaz. "Maraş'ta Millî Mücadele'ye katılmayan tek bir fert bile yoktur" diye cevap verilir Ankara'ya. "Ben yaptım, ben kahramanım, söyleyim, böyleyim" demenin biedebane davranış sayıldığı hakiki İslam cemiyetine yakışan bu asil tavır neticesinde bütün gazileri şamil olmak üzere şehrin kendisine madalya verilmesi münasip görülür (5 Nisan 1925). "Kahraman" unvanına gelince –gerçi 15 Temmuz 2016'dan sonra Kazan ilçesine de verildi ama- o Maraş'ın en tabii hakkıydı. Antep 1921 yılında Gazi unvanıyla şereflendirilmişti (ilk Gazi unvanı alan şehrimiz ise Kars'tır ve 1855 yılında Sultan Abdülmecid tarafından verilmiştir, ancak 40 yıl kadar süren Rus işgalinden sonra unutturulmuştur). Tabii bu madalyanın şahıslara değil de şehre verilmesi tamamen Maraşlıların bir âtîfeti ve

tevezularının büyüklüğünün eseridir. Yine bir Maraşlı olan Necip Fazıl Kısakürek bir konferansında Maraşlılara kahramanlık ve tevazuu, yani dış ve iç kahramanlığı nefislerinde nasıl bir terkiyle birleştirdikleri hususunu şöyle dile getirir: "Maraş benim için yapmacıksız ve tasannusuz, doğrudan doğruya içinden gelme bir hamleyle, beşikteki çocuğundan koltuktaki ihtiyarına kadar har betmiş ve düşmanını kovmuş bir memleket olmaktan ibaret değildir."

Sözlerine Maraş'ın bu karışık ruh denkleminin 20. yüzyılda çözümünü başaran bir şehir olduğunu belirttikten sonra bunu nasıl başardığını ne kendisinin izah ettiğini ne de başkasına izah ettirdiğini söyler. Bu, zahısız bir çözümdür ona göre.

Şöyle devam eder sözlerine: "Zira asil ruhlar mahcup doğar ve nefis mevzuunda fazla didişmekten haz duymaz. Maraş da büyük ve hakiki kahramanların çok sevdikleri bir bucak olan meçhulün kıyısında ve tam kendisine denk bir çehre ifadesi içinde oturuyor. İşte karşısında olduğumuz Maraş bu Maraş'tır."

Peki hangi Maraş'tır bu? Üstad açıklasın yine:

"Ruhun çocukları! Hâlâ ateşi kanla, kurşunu etle ve kılıcı kemikle önlemenin ve bütün bu kuvvetlileri, bütün bu zayıflara yedirmenin sırrını elinizde tutuyorsunuz." Bilelim ki bu sırrı göğsünde bir sızı olarak değil, diriltici bir muştı olarak taşıyan müstesna şehirdir Maraş.

Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasından sonra sizin de ısrarla üzerinde durduğunuz bir tarih yazımı oluşturuldu. O dönem için rejim değişikliği sebebiyle bunu mazur Maraş, Urfa ve Antep gibi mahallî direnişleri gölgede bıraktı diyebilir miyiz?

Tarihimiz maalesef ayakları yere değmeyen bir uçan hâlî gibi anlatılıyor.

Hakikatlerden kopuk bir zeminde cereyan ediyor hadiseler. Ve sanki münhasıran Ankara'nın batısında yaşanmış gibi bir izlenim uyandırıyor insanda. O zaman da Doğu ve Güneydoğu insanı kendisini bu tarihten dışlanmış hissediyor. Hâlbuki Maraş, Antep, Urfa direnişleri hakkıyla anlatılsa ve Sakarya meydan muharebesine Diyarbekir'den Maraş'a ve Malatya'ya kadarki bölgeden (tabii kuzeyden Erzurum, Trabzon üzerinden de) develerle veya at veya merkep sırtında insan, silah, cephane, gıda maddesi götürüldüğü de anlatılsa yöre hâlki kendisini dışlanmış hissetmeyecek, bir milli bütünleşmenin, millet olmanın mayası daha hızlı karılacaktır.

Son yıllarda bölgenin tarihe dahil edilmesi babında bazı adımlar atıldı, ders kitaplarında şimdilerde biraz daha fazla görür oldum bu üç şehrimizin direnişini. Belgeseller yapıldı, yapılıyor. Lakin bunları dizi filmlerle görsel hafızaya da taşımamız lazım. Anlayacağınız, yapılacak iş çok...

Kahramanmaraş'ın işgalden kurtuluşu daha sonraki yıllarda sevinçle karşılandı. 12 Şubat Bayramı olarak her yıl kutlandı. Bu yıl ise, Kahramanmaraş'ta kurtuluşun 100. yılı ol-

ması vesilesiyle, Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın riyasetinde geniş katılımlı bir kutlama gerçekleştirildi. Bunu devletin tarihe bir sadakati olarak değerlendirebilir miyiz?

Tarihe sadakatten ötesi yatıyor burada. Tarihi öğrenmek ama orada kalmayıp tarihinin şanına layık bir millet ve memleket olabilmek, öldürülebilmek davası yatıyor daha doğrusu.

Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın tarihimizi bugünkü nesillere doğru anlatmak ve anlattırmak uğruna giriştiği mücadele de ayrıca kayda geçirilmesi gereken hususiyetlere sahip. Hatırlayın, Kût'ül-Amâre zaferinin 100. yıldönümünde (29 Nisan 2016) yaptığı konuşmayı. "Tarihimizi biz yazmadık, İngilizler yazdı" demiş miydi bir Cumhurbaşkanı sıfatıyla. Aynı şekilde Maraş'ın da tarihte hak ettiği yeri alması uğruna gösterdiği büyük gayreti Türkiye'nin kökleriyle yeniden buluşması projesinin bir parçası olarak değerlendiriyor ve keşke bütün devlet birimleri bu projeye aynı heyecanla ve tempoyla katılsa diyorum.

Sevgili Kahramanmaraşlılara da atınız yüğrük, kılıcınız keskin olsun diyorum. Ebeden ve daima...

KAHRAMANMARAŞ KURTULUŞ SAVAŞI

PROF. DR. İLYAS GÖKHAN*

*Niğde, Ömer Hâlisdemir Üniv. Rektör Yrd.

Maraş Kurtuluş Mücadelesi, dünya harp tarihinin en ilginç mücadelelerinden biridir. Bir yanda koskoca bir sömürge imparatorluğu Fransa, diğer yanda ise, dışarıdan yardım alamayan Maraş şehri.

Maraş Milli mücadelesini iki safha ya ayırmak gerekir. Biri 22 Şubat 1919'da İngiliz arkasından da 29 Ekim 1919'da başlayan Fransız İşgalleri süreci olup 20 Ocak 1920'ye kadar devam eden ve içinde Sütçü İmam ve Bayrak Olayı gibi önemli kahramanlıkların gösterildiği süreçtir. İkinci safha ise 20 Ocak 1920'de başlayan ve 11 Şubat 1920'de 22 gün 22 gece devam eden Maraş hâlkının Fransa'ya karşı bir ölüm kalım mücadelesidir.

İngiliz İşgali

İngilizler sömürgesi olan Hindistan ve Mısır'dan topladıkları Müslüman askerlerle birlikte, Antep üzerinden 22 Şubat 1919'da Şeyh Adil mevkiinden Maraş'a girerek işgal ettiler. Onları, Ermeniler, misyoner mekteplerindeki görev yapan

öğretmenler, rahip, rahibe ve öğrenciler bando takımı eşliğinde çiçeklerle karşıladılar. Ermeniler, şehre giriş ve kışlaya gidiş sırasında haddi aşan taşkınlık ve çılgınlıklarda bulundular, "yaşasın İngilizler, yaşasın Ermeniler, kahrolsun Türkler" diye bağrdılar. Ermenilerin taşkınlığı ve alkışlarıyla Uzunluk Caddesi'nden ilerleyen İngiliz askeri birlikleri Amerikan Kolejine (Yedi Güzel Adam Müzesi) yerleştiler. Maraş Mutasarrıfı (vali) Ata Bey'e şehri işgal ettiklerini bildiren İngilizlere, memlekette güvenliği bozan bir hâl olmadığından, kendilerini işgalci değil, ancak bir misafir sıfatıyla kabul edecekleri cevabını verir. İngilizlerin Maraş'ı işgali sırasında kaplarına sığmayan Ermeniler, bunu bir fırsat sayarak kin ve düşmanlıklarını kismaya başladılar. Şehre gelip giden köylüleri tenha

yerlerde fırsat buldukça öldürmekten çekinmediler. Türkler aleyhinde tahrik, iftira ve şikâyetlerde bulunarak, İngiliz himayesinde bu girişimlerini sürdürdüler. Bunun üzerine Maraş ileri gelenleri, İngiliz işgali komutanı Max Andrio'a giderek Ermenilerin yalan ve iftiralarıyla ilgili bir tezkire sundular.

İngiliz ordusunda bulunan Hintli ve Mısırlı subay ve askerlerin de Türkleri desteklemeleri sebebiyle, İngilizler Ermenilere fazla yüz vermedi. 1903'de İngilizler daha sonra onların adına Fransızlarla Sykes-Picot anlaşmasını imzalayacak olan Mark Sykes'i Maraş'a göndermişlerdi. Türkoğlu-Maraş-Zeytin üzerinden Elbistan'a geçen Mark Sykes, Ermenilerin güvenilmez insanlar olduğunu da İngiliz İstihbaratına bildirmişti. Bu kişinin

Darü'l-İslam adını verdiği eserinde yazdığına göre, Ermeniler birbirlerini öldürüp bunu Türklerin üzerine dahi atıyorlardı.

Fransızların Maraş'ı İşgali

Dünya Savaşı devam ederken İngiltere ve Fransa arasında 1916'da imzalanan Sykes-Picot anlaşmasıyla Osmanlı toprakları İtilaf Devletleri arasında paylaşılmıştı. Bu anlaşmaya göre Musul, Fransızlara bırakılmıştı. İngilizler yaptıkları araştırmalar sonucunda Musul'da zengin petrol yataklarının varlığından dolayı, 15 Eylül 1919'da Fransızlar ile Suriye İtirafnamesi adıyla yeni bir anlaşma imzalayarak Musul ve çevresini kendileri aldılar ve buna karşılık da Adana, İskenderun, Maraş, Antep

Mark Sykes'in *Darü'l-İslam* adını verdiği eserinde yazdığına göre, Ermeniler birbirlerini öldürüp bunu Türklerin üzerine dahi atıyorlardı.

ve Urfa'yı onlara verdi. İngiltere'nin Hindistan ve Mısır'da elde ettiği tekstil hammaddesine karşı Fransa da Çukurova ve etrafında bulunan illeri alarak bölgede üretilen pamuğu ülkesine götürecekti. Böylece İngilizler ile rekabet edebileceklerdi. Ayrıca bölgede yaşayan Ermenilerle Fransızların tarihi bağları vardı.

Kilikya bölgesinde kurulan Kilikya Ermenileri ile Kıbrıs'ta bulunan Fransız kökenli Haçlılar arasında akrabalık kurulmuştu. Son Kilikya Ermeni Kralı VI. Leon, Mısır Memlük Türkleri tarafından Maraş'ın Andırın kazasının Geben ve Çukurhisar bölgesinde mağlûp edilip esir edilmişti. Fransızlar tarafından kurtuluş fidyesi ödenerek Paris'e götürülmüş ve orada öldürülmüştü. Ayrıca 15 Ekim 1097'de Maraş'ı işgal eden ileride Kudüs Kralı olacak olan Haçlı komutanı Godefroi de Bouillon ve Urfa kontu kardeşi Baudouin Fransız kökenliydi. Bu sebeplerden dolayı Fransızlar hem maddi hem de tarihi çıkarlardan dolayı Maraş'ı işgal edeceklerdir. İleride bölgede kurmayı hedefledikleri Kilikya Ermeni Devleti'nin alt yapısını oluşturacaklardı.

Fransızlar, sömürgesi olan Cezayir ve Senegal'den topladıkları Müslüman askerlerle birlikte, Antep üzerinden ilerleyerek 29 Ekim 1919 Çarşamba günü Maraş'ı işgal etti. Onların askerleri arasında Fransız askeri üniforması giyen 400 Ermeni eşkiyası da vardı.

İngiliz işgali döneminde olduğu gibi Ermeniler Fransızları da tören ve çiçeklerle "Yaşasın Fransızlar ve Ermeniler, Kahrolsun Türkler" diyerek karşıladı. Fransızların bölgedeki işgallerini önlemek için Sivas'ta bulunan Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa Maraş ve Antep'te hâlık teşkilatlandırmak için Yüzbaşı Kılıç Ali Bey'i ve Süvari Yüzbaşı Yörük Selim Bey'i bölgede görevlendirmişti.

Sütçü İmam Olayı

Fransızların Maraş'ı işgallerinin daha ikinci günü Sütçü İmam olayı yaşandı. 31 Ekim 1919 günü ikindi üzeri bir grup Fransız askeri ve Ermeni eşkiyası Uzunluk Hamamı'ndan çıkmış ve evlerine gitmekte olan Maraşlı kadınları "Burası artık Türklerin değildir. Fransız memleketinde peçeyle gezilmez" diyerek saldırdı. Bir Türk kadınının peçesine el atılınca etrafta bulunan ahâlden olaya müdahâle eden Çakmakçı Said şehit edilir ve Gaffar Osman da yaralanır. Hamamın yakınında küçük bir dükkânda süt satan Sütçü İmam, kadınların peçesine el uzatan ve Çakmakçı Said'i şehit eden Fransız asker elbisesi giymiş Ermeni'ye ateş açarak onu öldürdü.

Maraş'ta düşmana sıkılan bu ilk kurşun olup Türk milletinin işgalciler ve Ermenilere yaptıklarının yanlarına kalmayacağına işaretliydi. Olay sonrası Sütçü İmam yaptığı tarihi görevin kendisine verdiği memnuniyetle Ahır Dağı'nı aşarak Bertiz'in Ağabeyli köyüne çekilirken, Ermeniler intikam almak için Zülfikar Çavuş oğlu Hüseyin'i ve Fransız-

lar da Sütçü İmam'ın dayısının oğlu Tiyekli oğlu Kadir'i şehit etti. Maraş'ta beklemedikleri bir direniş ve muhâlefetle karşılaşan Fransızlar, Antep, Antakya ve Adana üzerinden şehre takviye kuvvetler gönderdi. Fransızların Adana İşgal valiliği tarafından Maraş'ı yönetmesi için Governör Andre şehre yollandı.

Bu şahıs Ermenilerin önceden hazırladıkları büyük bir Fransız bayrağını açarak "Yaşasın Fransa, yaşasın Ermenistan, kahrolsun Türkler" gibi naralar atarak karşılandı. Doğruca Maraş Hükümet Konağına giden Andre, Mutasarrıf Ata Bey'den kaleye Türk bayrağının çekilmesini ister. Ancak bu isteği reddedilince, Maraşlı ileri gelenlerle bir toplantı yapacağını bildirerek

buradan ayrılır. Ancak Maraşlılar ona yüz vermeyince Ermeniler onu bağırırlarına basar.

Maraş'ta Sütçü İmam'ın düşmana sıkıldığı ilk kurşun, Türk milletinin işgalcilere ve Ermenilere yaptıklarının yanlarına kalmayacağına işaretliydi.

Bayrak Olayı

27 Kasım 1919 akşamı daha önce Osmanlı Meclisinde Milletvekili olarak görev yapan Ermeni ileri gelenlerinden Agop Hırlakyan'ın Kuyucak semtinde bulunan evinde, Fransızlar onuruna bir ziyafet düzenlendi. Ziyafet sırasında Agop Hırlakyan'ın oğlu Osep'in kızı sözde müstakbel Ermenistan Prensesi Helena'yı dansa davet eden Governör Andre, nazik bir şekilde reddedildi. Buna sinirlenen Governör Andre sebebini sorunca, Helena "Sizinle dans etmemekten üzgünüm, çünkü kendimi hâlâ esaret ve zillet içinde yaşayan bir kadın olarak görüyorum. Kale-sinde Türk Bayrağı dalgalanan bir memlekette Fransızların hâkim oldukları ve bizim emniyet ve hürriyet içinde yaşadığımızı nasıl düşünabiliyorsunuz?" diyerek, onu tahrik etti. Bunun üzerine Andre, kaledeki Türk bayrağının derhâl indirilmesi emrini verir. Bu emri duyan Helena kendini Governör Andre'nin kollarına atar. Kalede bulunan Türk askerleri sayısı az olduğundan dolayı bayrağın indirilmesini engelleyemez. Ancak şehre inerek durumu yetkililere haber verirler. 28 Kasım 1919 Cuma günü sabahleyin kale burcunda bayrağını göremeyen Maraşlılar büyük bir endişeye kapılır. Kale yakınında evi olan Kısakürekzâde Avukat Mehmet Ali Bey, bayrağın dalgalanmadığını görünce kalemine sarılarak "Âlem-i İslâm'a Hitap" adıyla bir beyanname hazırlayarak, elle yedi nüsha çoğaltır ve oğlu Şuayip ile birlikte Ulu Camii ile Çarşıbaşı, Sarayaltı ve Arasa camilerine dağıttığı beyanname:

"Ey millet-i necibe-i Osmaniye, vaktine hazır ol. 1300 küsur seneden beri Hz. Allah'ı ve Peygamber-i Zîşan'ının hizmetine razı ettiğin bir din ölüyor. Yani ecdadının kanı pahasına fethettiği bir kalenin burcu borusundaki Al Sancağın bugün Fransızlar tarafından indirilip yerine

kendi bandıraları konuldu. Şimdi acaba bunu yerine koyacak sende birkaç yüz İslâm gayreti hiç mi yok! İğtişâş arzu etmeyin. Yalnız pür vakar ve azamet olarak ol Al Sancağımızı geri yerine koyalım ..." 28 Teşrin-i Sani 335 (28 Kasım 1919) diye yazmaktaydı. Cuma namazı kılmak için Ulu Camii'yi dolduran hâlk beyannameden haberleri olmuştu. Cami imamı Rıdvan Hoca minbere çıkarak hutbeye başladığı sırada dışarıdan Şerbetçioğlu Mehmet «Sancağı çıkarın» diye bağırır. İçerde ise "Bayraksız namaz kılınmaz" sesleri işitilir. Bunun üzerine imam "Hürriyeti olmayan bir milletin cuma namazı kılması caiz değildir" diye bağırınca, cemaat minberdeki sancağı alarak dışarı çıktı. Sancağın altında toplanan insan seli Kale'ye doğru akın etti. Kale'de yere atılmış hâlde bir köşede bulunan Türk bayrağını yerden kaldıran Zalhocaoğlu Osman yeniden dalgalandı. Cuma namazı Kale'de Türk bayrağının gölgesinde kılındı.

Bayrak olayı sonrası ahâli heyecan içinde hükümet konağının önünde toplandı. Hükümet konağına gelen Governör Andre, Ermeni tercümanı Vahan aracılığıyla "Bir bez parçası için bu kadar gürültü çıkarmaya ne lüzum var?" deyince hâlk hiddetle saldırıya geçti ve yaveri dövüldü. Fransızlar olay yerini terk etmek zorunda kalır.

Bayrak olayından bir gün sonra işgal komutanı Andre, Nakip Camii önünde karşılaştığı Aşıkloğlu Hüseyin adlı Maraşlıya "Bir bez parçasından başka bir şey olmayan bayrak için dün bu kadar gürültü yaptınız. İstesem hepinizi yok edebilirdim, yapmadım..." deyince Aşıkloğlu Hüseyin: "Ben anamdan doğdum Kale'de bayrağımı gördüm. Ölüncüye kadar da göreceğim. Biz bütün Türkler böyleyiz. Onu görmemek için ya kör olmak ya da ölmek lazım. Kör değilim. O hâlde onu görmezsem öldüm demektir..." der. Aşıkloğlu'nun bu veciz sözleri Maraş mücadelesinin parolası olur.

"Maraş bize mezar olmadan, Düşmana güzâr olamaz."

Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu

Türk milletinin en büyük hususiyetlerinden biri teşkilatlanmaya önem vermesidir. Fransız ve Ermenilerin hedeflerini öğrenen Maraşlılar yapacakları mücadeleyi koordine etmek ve tek elde toplamak amacıyla bir teşkilat kurmaya karar verdi. Bu amaçla 30 Kasım 1919'da Veziroğlu Mehmet'in evinde Maraş ileri gelenlerinden İlyas Efendizade Refet, Belediye Reisi Bekir Sitki, Kocabaşzade Hacı Naci ve Hacı Ahmet, Şişmanzade Arif, Dedezade Mehmet, Beşen Beyzade Hacı Nuri, Hancızade Hafız Ali, Karaküçük Hacı Mustafa, Kısakürek Hacı, Fatmalıoğlu Derviş, Hüdayizade Tahsin, Çanakçızade Hüseyin ve Mühendis Abdülattif'in katılımıyla toplanarak Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurdular. Başkanlığına ise daha önce Beyrut Polis Okulu'nda komiser yardımcısı olan Arslan Bey getirildi. Cemiyet, Fransız ve Ermenilere karşı Maraş'ta yapılacak mücadeleyi koordine edecek plan ve programları yaptı. Şehirde 10 cephe oluşturularak her birinin başına bir kişi görevlendirildi.

Maraş'ta asayiş ve kontrolü sağlamak amacıyla Fransızların bölge işgal komutanı General Keret, 6 Aralık 1919'da şehre gelerek ileri gelenleri ve hâlkı yatıştırmaya çalışsa da başarılı olamaz ve Antep'e geri döner. Ermeniler, 16 Aralık 1919 akşamı Çukuroba Camii'ne bomba atıp müezzini kurşunlar. Bu olay üzerine Evliya Efendi'nin gayretleriyle hazırlanan bir protesto metni General Keret'e gönderildi. Maraş'ta büyük bir savaş hazırlıkları başlamıştı. Fransızlar devamlı olarak Antep ve İslahiye üzerinden erzak, silah ve cephane getirir. Türk kuvvetleri bunlara saldırıp

ağır kayıplar verir. Bunun üzerine General Keret "Üzerinde silah bulunduran Türklerin kurşuna dizileceğini, öldürülen bir Fransız askerine karşılık, Türklerden iki kişinin öldürüleceğini..." bir beyanname ile Maraş hâlkına duyurur.

Maraş Şehir İçi Çatışmaları

Maraş'ta şehir içi çatışmalar başlamadan önce iki tarafın askeri ve silah güçleri şöyleydi: Fransızların; bir piyade alayı, dört topçu bölüğü, iki süvari bölüğü, dört zırhlı otomobil, 5000 kadar silahlı kuvveti (bunlar Fransız, Senegalli, Cezayirli asker ve 2000 Ermeni eşkıyası) vardı. Maraşlıların ise: 850 silah, iki makineli tüfek, iki adi top, yerli av tüfekleri, bıçak, satır, balta, kılıç gibi silahları vardı. Maraş Milli mücadelesinde gönüllülerden oluşan ve yerel olarak çete denilen 2500 kişi vardı. 21 Ocak 1920 Çarşamba günü Fransız İşgal komutanı General Keret'in yaptığı

toplantı sonrası Maraşlıları tehdidi üzerine iki taraf arasında savaş kaçınılmaz oldu. Fransızlar bir Türk jandarmasını yaralaması ve hükümet binasına doğru hareket kuvvetlerine Türklerin ateş açmasıyla birlikte Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin daha önceden kararlaştırılan parolası gereğince her mahâlde birer el

Kale'de yere atılmış hâlde bir köşede bulunan Türk bayrağını yerden kaldıran Zalhocaoğlu Osman yeniden dalgalandırdı.

Yusuf Çavuş Göllülü

silah atılarak savaşı başlattı. Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Arslan Bey, savaşın başladığını ilan eden bir beyanname yayınladı. Bu beyanname şöyle deniliyordu, *"Arkadaşlar harp başlamıştır. Allah'ın inayeti, Peygamber'in ruhaniyeti, din kardeşlerimizin fedakârlığı ile her şey göze alınmıştır. Vatanımız tek kişi kalana kadar düşmana teslim olunmayacaktır. Gayret bizden yardım Allah'tan Maraş Kurtuluş mücadelesi, dünya harp tarihinin en ilginç mücadelelerinden biridir. Bir yanda koskoca bir sömürge imparatorluğu Fransa diğer yanda ise dışarıdan yardım alamayan Maraş şehri. Fransızlar Maraş'ı işgalle sömürgelerine bir toprak parçası daha katmak isterken, Maraş hâlkı ise hürriyetini, dinini ve namusunu korumak için bu savaşı yapar.*

23 Ocak 1920 Cuma günü Antep'ten Maraş'a gelmekte olan bir Fransız kolu Şeyh Adil mevkiinde Türk çeteleri tarafından pusuya düşürüldü. Komutanları ve birçoğu çatışma sırasında öldürüldü ve om iki kişi de esir alındı. Bu olay üzerine Türklerin toplu olarak bulunduğu mahâlleler, Fransız topçusu tarafından şiddetli şekilde

ateş altına alındı. Büyük yangınlar çıktı. Mahâlleler arasında yiyecek, içecek, silah ve malzeme yardımını kolaylaştırmak için hendekler kazılıp evlerin avlu duvarları yıkılmak suretiyle geçitler açıldı. Kadınlar ve çocuklar çetelere yardıma koştu. Maraş'ın mahâlleleri, çarşıları, caddeleri, sokakları ve evleri savaş alanı oldu. Karakızıoğlu Muhittin ve Abdullah Çavuş kendi evlerini yakarak Fransız ve Ermenilerin zarar görmesini sağladı.

Temsil Heyeti tarafından Maraş ve Antep'teki millî kuvvetlere stratejik destek vermek amacıyla Pazarcık'ta bulunan Kılıç Ali, Antep'ten gelmesi muhtemel olan Fransız birliklerine karşı, Aksu Köprüsünü tutmak üzere bir miktar kuvvet bıraktıktan sonra Maraş'a gelerek Arapkırlı Çiftliği'nde karargâh kurarak şehir içi çatışmalara stratejik destek verdi.

25 Ocak'ta Mustafa Kemal Paşa'nın emri üzerine Sivas'ta hazırlanan 200 kişilik süvari bölüğüyle iki schneider (şınaydır) topunu Maraş'a getiren Yüzbaşı Kamil karargâhını Cancık'ta kurarak Fransız birliklerinin bulunduğu kışlayı ateş altına aldı. Fransızlara destek veren Ermeni eşkiyasının

yuvalandığı kilise ve evler yakıldı. 29 Ocak Perşembe günü Maraş içine sıkışmış ve ateş altında kalmış çocuk, kadın ve savaşamayacak durumda olanlar köylere gönderildi. Böylece hâlkın "kaç kaç" adını verdiği göç başladı.

30 Ocak Cuma günü şehre hâkim bir noktada bulunan ve etrafa ateş açılan Tekke Kilisesi Evliya Efendi tarafından ele geçirildi. Bu çatışmalar sırasında kahramanlık destanı yazan Göllülü Yusuf Çavuş şehit oldu. 1 Şubat 1920 tarihinde Fransızlar Maraş çarşılarını ateşe verdi, Mevlevîhane, Üdürgücü Camii ve Belediye dairesi yakıldı. 2 Şubat 1920 günü Yürük Selim, Göksun ve çevresinden topladığı seksen süvari ve 120 piyade Sulutarla mevkiinde düşmanla savaşa başladı.

3 Şubat 1920 Perşembe; Kuyucak'ta düşmanla göğüs göğüse savaşan Millîş Nuri, Kümbet Kilisesi'ne yapılan baskın sırasında şehit düştü. 4 Şubat 1920 Çarşamba günü, Taşhan'da Fransız ve Ermeniler teslim olacakları bahanesiyle, Evkaf Müdürü Evliya Efendi'yi şehit ettiler. Ayrıca Maraş etrafında bulunan Ermeni köylerinde eşkiya, çevrede bulunan

Türk köylerine saldırıp katliamlar yaptı. 6 Şubat 1920 Cuma günü İslahiye tarafından gelen bir Fransız uçağı şehrin üzerinde uçarak keşif harekâtında bulunur. Albay Norman komutasında ağırıklarını 400 arabanın taşıdığı, iki süvari bölüğü, iki piyade taburu ve biri uzun menzilli olmak üzere dört top bataryasının bulunduğu birlik Aksu üzerinden ilerleyerek 8 Şubat 1920'de Mercimek Tepe'yi işgal etti. Şehre hâkim olan Mercimek Tepe, Aksu ve Sıtma Pınarı'ndaki topçu birliklerinden Maraş bombardımana tâbi tutuldu.

Albay Norman'ın amacı şehir içinde sıkışmış bir durumda bulunan General Keret'le irtibat kurmaktı. Bu arada Fransız askerlerinin bulunduğu kışladan da şehir top ateşine tutularak Türk birlikleri iki ateş arasında kaldı.

9 Şubat 1920'de Fransızlar şehrin her tarafını yoğun top ateşine tuttu. Cephanenin tükenmesi nedeniyle Türklerde ümitsizlik işaretleri belirdi. Hâlk arasında teslim olunacağı söylentileri bile yayıldı. Hatta Fransız ve

Fransızlar geri çekilişlerken kaçtıkları izlenimi vermemek için her tarafı bombardımana tutup atlarının ayaklarını keçelerle sarmışlardı.

Ermenilerin katliam yapacağından korkulmaya başlandı. Fransız cephesinde de durum pek parlak değildi. Antep, Adana ve Antakya yolları millî kuvvetler tarafından kesilmişti. Fransızların iaşeleri azalmış, haberleşme hatları kesilmiş olup ancak uçaktan verilen işaret veya atılan bildirilerle haberleşme sağlayabiliyorlardı. Albay Norman, Fransızların tek kurtuluşunun Maraş'tan çekilmek

olduğunu anlamıştı. Adana Genel Valisi General Dufieux geri çekilme için ikna edilmiş ve onun emri Generali Keret'e iletilmişti.

1920 yılı Ocak ve Şubat aylarında çok şiddetli bir kış hüküm sürüyordu. Buna rağmen kışın şiddeti, açlık ve yokluklar Türklerin azminden hiçbir şey kaybettirmedi, hatta Türkler topyekûn hücumla kalkmışlardı. 10 Şubat 1920 Salı günü de Fransız bombardımanı devam etti. Buna karşılık millî kuvvetlerin saldırısı sürdü ve Fransızlara fırsat verilmedi. 9-10 Şubat günlerinde Fransızlar geri çekilmenin yollarını arayarak yol açmak için bombardımana devam etti.

Şehir bu günlerde yakılmış, yıkılmış ve harabeye dönmüştü. Nihayet General Keret geri çekilme planını devreye koyarak 11 Şubat'ı 12 Şubatta bağlayan gece 21.00'de geri çekilme ye başladılar. Aslında bu geri çekilme değil bir kaçmaydı. Bir şehir bir devleti mağlûp etmişti. Fransızlar geri çekilişlerken kaçtıkları izlenimi vermemek için her tarafı bombardımana tutup atlarının ayaklarını keç-

**5 Nisan 1925
yılında toplanan
TBMM, İstiklal
Madalyası'nın
fertlere değil,
tüm hâlk adına
şehre verilmesini
kararlaştırdı.**

lerle sarmışlardı. Yanlarına aldıkları Ermenilerle birlikte kışladan ayrılan Fransız kuvvetleri, sessizce şehrin kuzeybatısındaki araziye aşarak Mercimek Tepesi'nde toplanarak buradan Aksu tarafına doğru çekildiler.

Fransızların Maraş'tan Kaçmaları

11 Şubat 1920 Çarşamba günü Fransızların Maraş'tan çekilmekte ve kaçmakta olduğu haberi şehrin her tarafına yayıldı. Fransızlar şiddetli soğuk ve kar altında ilerlerken çok perişan oldu.

12 Şubat gecesini Eloğlu'nda geçiren Fransızlar burayı, Ceceli, Sarılar-Karalar (Beyoğlu), Şekeroba-Dedeler ve Belpınar köylerini tahrip ederek Kömürler (Nurdağ) üzerinden Keller'e (Fevzi Paşa) varıp İslahiye'ye ulaştılar. Maraş-İslahiye arasına yarım metre kar yağmış ve çok şiddetli bir soğuk var olmuştur. Fransız askerleri ve onların peşine düşüp kaçan Ermeniler bir yandan ağır kış şartlarından bir yandan da

Türklerin saldırılarından çok kayıp verdi. Maraş içine sıkışıp kalan ve sayıları 10.000'ni bulan Ermeni ahâli ise Türk Milletinin adaletine sığındı. Maraşlılar onları koruyup kolladı. Hatta onlara giyecek ve gıda yardımında bulundu. Bir yıl kadar Maraş'ta kalan Ermeniler, daha sonra Fransız işgali altında bulunan Suriye'ye gönderildi.

Şehitlerimiz

Maraş Milli Mücadelesinde şehir içi çarpışmalarda şehit olanların ve isimleri tespit edilenlerin sayısı 500 kadardır. İl içi çatışmalarda şehit olan 344 kişinin isimleri tespit edilmiştir. Köylerde ise bu sayı 100'den fazladır. Bunlardan yaklaşık 100'ü kadın şehidedir.

Maraş Müdafasının kahramanlaşan önderlerinden Evliya Efendi, Millîş Nuri, Muallim Hayrullah, Dr. Mustafa, Benli Ali, Çakmakçı Said, Göllülü Yusuf Çavuş olmak üzere burada adını sayamayacağımız yüzlerce şehidimiz vardır. Maraş Millî

mücadelesine, Elbistan, Göksun, Afşin, Pazarcık, Andırın ve Türkoğlu kazalarında yaşayan hâlinin da büyük desteği oldu. Maraşlı kadını erkeği, yaşlısı genci, çoluğu çocuğu ve şehirlisi ve köylüsü ile bu zaferi kazandı. Maraş Milli Mücadelesi, Türkiye'nin ilk zaferidir. Mustafa Kemal Paşa, Kazım Karabekir ve Ali Fuat Cebesoy çektiği telgraflarla kazandıkları zafer sebebiyle Maraşlılara Kahraman olarak hitap ederek onları kutlamıştır.

Kurtuluş Savaşı sonrasında Maraş'a bir yazı gönderilerek, Milli Mücadeleye katılanların listesi istenir. Maraş Belediyesinde toplanan şehrin ileri gelenleri "Maraş'ta Milli Mücadeleye katılmayan tek fert bile yoktur." cevabı verir. Bunun üzerine 5 Nisan 1925 yılında toplanan TBMM, İstiklal Madalyası'nın fertlere değil, tüm hâlk adına şehre verilmesini kararlaştırdı. Milli Mücadele'de kendini kurtarıp şehir adını alan Maraş'a TBMM tarafından 7 Şubat 1973 tarihinde de "Kahramanlık" unvanı verildi.

MARAŞ MİLLİ MÜCADELESİ'NİN ÖNCÜ İSİMLERİ

MEHMET IŞIK

Gösterdiği fedakarlıklar nedeniyle TBMM tarafından şahsa sunulan İstiklal Madalyası, Maraş söz konusu olduğunda şehre verilmiştir. Çünkü Maraş'ta genç-yaşlı, kadın-erkek, çocuk-yetişkin demeden her kesimden insan, şehri birlikte savunmuşlardır. Sayısız kahramanı vardır Maraş'ın.

20. asrın başında meydana gelen Cihan Harbi'nin gizli ve açık tüm gündemi Bereketli Hilal coğrafyasının üzerine olmuştur. Kuzeyde Anadolu, Suriye, Lübnan ve Kudüs ile birlikte güneyde Mısır, doğuda ise Basra Körfezi'ne kadar tüm Irak coğrafyası İtilaf Devletlerinin hedefi olmuş, I. Dünya Savaşı sona erdiğinde ise önceden yapılan gizli antlaşmalara uygun olarak bu bölgeler işgal edilmiştir. Maraş ve çevresi bu planlar çerçevesinde önce 22 Şubat 1919'da İngilizler tarafından işgal edilmiştir.

Bölgedeki Ermeni azınlığın hedeflerine ve isteklerine uygun yürümeyen İngiliz işgal süreci sekiz ay kadar sürmüştür. İngiltere ve Fransa arasında Musul ve çevresiyle ilgili yaşanan anlaşmazlık neticesinde bu iki işgalci devlet kendi aralarında yeni bir antlaşma yaparak bölgenin yeniden taksimi üzerine anlaşmışlar. 15 Eylül 1919'da imzalanan Suriye Antlaşması ile Maraş, Antep, Urfa ve çevresi İngilizler tarafından Fransızlara bırakılmıştır. Bu durum, Fransa için verimli tarım arazileriyle kaplı Bereketli Hilal coğrafyasının ele geçirilmesi anlamına gelmiştir. Fransızlar, bölgedeki hâkimiyetlerini

güçlü kılmak adına azınlık durumundaki Ermeniler ile işbirliği yapma yolunu tuttular. Asırlardır Türklerle birlikte yaşayan, iş yerlerinde ortaklık yapan, evleri iç içe geçmiş mahallelerde oturan Ermeniler, Fransızların kendilerine müstakil bir devlet kuracaklarına dair yalanlarına itibar ettiler.

Boş hayallere kapılan Ermeniler, Fransızların da desteğiyle silahlanıp Müslüman ahâliye zulmetmeye başladılar. Fransızların şehre gelişiyle birlikte şehirde can güvenliği sona erdi ve hemen her sokakta Türk ve Müslüman ahâliye saldırılar başladı.

İşgalin ikinci günü hamamdan çıkan kadınlara saldırıldı. Fransız işgalinin üzerinden bir ay geçmişti ki Maraş Kalesi'nde asırlardır dalgalanan Türk bayrağı indirildi. Genç ve yaşlı ayrımı yapılmaksızın gece ve gündüz sokaklarda insanlar öldürüldü.

Maraş hâlıkı, Aslan Bey, Şeyh Ali Sezai Efendi, Zülkadiroğlu Süleyman Bey, Fatmalioğlu Derviş, Hafız Ali Efendi, Millîş Nuri, Evliya Efendi, Çuhadar Ali, Muallim Hayrullah, Abdal

Şeyh Ali Sezai Efendi Maraş İstiklal Harbi'nde Ulu Camii ve çevresini milli kuvvetlerin merkezi hâline getirmiş, savaşın başından sonuna Maraş kahramanlık destanının manevi önderi olmuştur.

Hâlil Ağa, Orçanoğlu Mustafa Bey, Muharrem ve Zafer Bayazit beyler gibi onlarca kahramanın etrafında bir araya gelerek kahramanlık destanı yazdılar. 22 gün 22 gece süren Maraş İstiklal Harbi'nde Ermenilere ve Fransızlara karşı hâlin önüne düşerek, "Maraş bize mezar olmandan düşmana gülzar olamaz!" diye haykıran kahramanlarımızdan bazılarını daha yakından tanıyalım.

Şeyh Ali Sezai Efendi

Maraş'ın son dönemlerde çıkardığı en büyük alimlerden biridir. Dedesi Emir Abdülcélil Efendi'den hareketle soyunun Hz. Hüseyin'e kadar dayandığı bilinmektedir. Hacı Ahmet Efendi ve Fatma Hatun'un evladı olarak 1867 yılında dünyaya gelen Şeyh Ali Sezai Efendi, ilk eğitimi Maraş'ta almıştır.

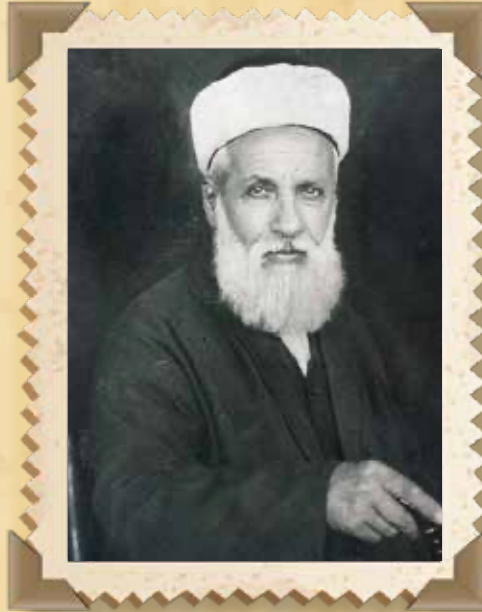
Genç yaşta Rufai-Kadiri Şeyhi Şakir Efendi'ye intisap eden Şeyh Ali Efendi, yirmi dört yaşına geldiğinde şeyhi Şakir Efendi'den icazet almıştır.

Rufai-Kadiri hilafetini aldıktan bir müddet sonra Nakşibendi Şeyhi Darendeli Muhammed Hilmi Efendiden de icazet

olarak Maraş ve çevresinde ilmiyle tanınmış, mutasavvif olarak üne kavuşmuştur. Şeyhi Şakir Efendi'nin vefatı üzerine onun postuna oturmuş, Hatuniye Mahallesinde irşad vazifesini sürdürmüştür.

İyi derecede Fransızca bilen Şeyh Ali Sezai Efendi, Arapça ve Farsça gibi doğu dillerine de hâkim âlim zattır.

Maraş'ın İngilizler tarafından işgali üzerine sessiz kalmamış, yalan ve iftiralara karşı Maraş hâlkının haklarını

savunmuştur. İngiliz işgal kuvvetleri siyasi komiseri Hasan Rufai Bey ile kurduğu dostluk vasıtasıyla İngilizlerin Maraş'ı işgal süreçlerinde Ermenilerin yalanlarına uymalarının önüne geçmiştir. İngilizlerin şehri terk etmesi ve yerine gelen Fransızların ise Ermeni komitacılarla işbirliği yapması üzerine Şeyh Ali Sezai Efendi, Maraş hâlkına manevi liderlik yapmıştır.

Maraş'ın ileri gelenleri ile görüşüp önce bir teşkilat kurulmasını sağlamış, gençlerin teşkilata girmeleri için gayret göstermiştir. Aslan Bey ile birlikte Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruluşunda yer almıştır. Bayrak Olayı sırasında "Hürriyeti olmayan beldede Cuma namazı kılınmaz!" fetvasını vermiş, hâlk

ile birlikte Maraş Kalesi'ne yürümüştür. Maraş İstiklal Harbi'nde Ulu Camii ve çevresini milli kuvvetlerin merkezi hâline getirmiş, savaşın başından sonuna Aslan Bey ile birlikte hareket ederek Maraş kahramanlık destanının manevi önderi olmuştur.

Milli Mücadele sonrasında bir müddet Maraş ve çevresindeki kazalarda gezici vaizlik yapan Şeyh Ali Sezai Efendi, 1937 yılında vefat etmiştir.

Arslan Bey

Kafkas göçmeni bir aile olan, Hasanbeyzade Abdullah Bey ile Nezire hanımın oğlu olarak 1886 yılında, o zaman Elbistan'a bağlı bugün ise Göksun sınırları içerisinde olan Fındık Köyü'nde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Elbistan'daki İptidai Mektebi ile Elbistan Rüştiyesi'nde tamamlayan Arslan Bey, 1908 tarihinde Hâlep'e gitmiştir. Burada polislik mesleğine başlayan Arslan Bey, Beyrut ve çevresinde devlet görevlerinde bulunmuştur. Meşrutiyet ilanının ardından Teşkilat-ı Mahsusa içerisinde görev almıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti fiilen tarih sahnesinden çekilince memleketine dönme kararı almıştır.

Maraş'a döndüğünde şehrin Fransız işgali altında olduğunu görmüştür. Maraş Mutasarrıfı Ata Bey ile görüşüp şehirde bir milli teşkilatın kurulması fikrini ileri sürdüğünde İttihatçı olmakla suçlanmış ve gerekli desteği bulamamıştır. Çok geçmeden kendisi gibi milli hislerle yüreği yangın yeri olan Vezir Mehmet, Evliya Efendi, Şeyh Ali Sezai Efendi ve Tapucu Faik gibi kişilerle bir araya gelerek Maraş Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı'nı kurmuşlardır. Şeyh Ali Sezai Efendi'nin de desteğiyle teşkilatın başına getirilmiştir. 21 Ocak 1920 tarihinde Fransız işgal kuvvetlerinin şehrin ileri gelenlerini tutuklaması üzerine daha önceden Bayrak Olayı'nda da olduğu gibi Maraş hâlık-

Sütçü İmam

Sütçü İmam'ın asıl adı, İmam Ali'dir. Maraş'a Dulkadiroğulları döneminde yerleşmiş olan Bektut Türkmen Aşireti, bugün Çınarlı Cami olarak bilinen caminin etrafına kümenmiş hâlde yaşamaktaydılar. Sütçü İmam da bu aşiretin bir mensubu olarak Uzunoluk Caddesi'nde küçük bir süt dükkanında süt satarak geçimini temin ediyordu. Arada Çınarlı Cami'nde vakit namazlarını da kılırdıyordu. Her Maraşlı gibi şehrin önce İngilizler sonra da Fransızlar tarafından işgal edilmiş olmasından büyük üzüntü duyuyordu. İşgalin ardından Ermenilerin şımarık hareketlerinden duyduğu rahatsızlığı esnaf arkadaşlarıyla ve camiye gelen cemaatle dertleşiyordu. Bir taraftan da bir kalkışma esnasında lazım olacağını düşündüğü silahını dükkanındaki küçük çekmecesinde hazır tutuyordu.

Maraş Milli Mücadelesinin ilk kurşununu atan kişi Sütçü İmam'dır. Uzunoluk Hama-mı'ndan çıkan Müslüman kadınlara saldırın Fransız askerlerine silahıyla karşılık vermiştir (31 Ekim 1919 Uzunoluk Hadisesi). Bir Fransız askerini öldüren bir diğerini de yaralayan Sütçü İmam, esnafın uyarıları üzerine olay yerinden ayrılıp Bertiz'in Maksudlu kö-

yüne gitmiş, bir müddet burada saklandıktan sonra Muharrem ve Zafer Bayazıt beylerin oluşturduğu Bertiz Çetesi'ne katılıp Maraş'a gelerek Milli Mücadele'ye dâhil olmuştur. Milli Mücadele bittikten sonra savaşta gösterdiği yararlılıklardan dolayı Sütçü İmam'a Maraş Belediyesi'nde odacılık vazifesi, sonrasında ise Maraş Kalesi'nde resmi günlerde ve törenlerde kullanılan tarihi topun mesuliyeti verilmiştir.

25 Kasım 1922 tarihinde TBMM tarafından Abdülmecit Efendi hâlife ilan edildiğinde, hâlifeliğin ilanı 101 pare top atışıyla hâlka duyurma vazifesi Sütçü İmam'a verilmiştir. Maraş Kalesi'ndeki topun ateşlenmesi vazifesini yerine getirdiği sırada ısınan top namlusu patlamış ve bu patlama sonrasında Sütçü İmam ağır yaralanmıştır. Vücuduna saplanan şarapnel parçalarından dolayı Alman Hastanesi'nde tedavi altına alınan Sütçü İmam kurtarılamamış ve vefat etmiştir.

Abdal Hâilil Ağa

Maraş'ta yaşayan Abdal Aşireti'nin reisi olan Abdal Hâilil Ağa, 1872 yılında Maraş'ta dünyaya gelmiştir. Aile tarihi ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamakla birlikte mensubu olduğu aşiretin, yaz aylarında Maraş ovasında tarımla uğraşan, diğer zamanlarda ise düğünlerde ve özel günlerde davul çalarak geçimlerini sağladıkları bilinmektedir. Horasan bölgesinden Beydilli Aşireti'nin bir kolu olarak Maraş'a gelmiş olan Abdallar Aşireti, Maraş'ta asırlardır varlıklarını sürdürmektedir.

Abdal Hâilil Ağa, Maraş'ın işgal edildiği 1919 yılında Abdallar Aşireti'nin davulcu başı konumundaydı. İngilizlerin Maraş'tan çekileceğini ve yerine Fransızların geleceğini haber alan Ermeni topluluğu, Fransızları büyük bir eğlence tertip ederek karşılamaya karar verdiler. Fransız askerlerini ve onlarla birlikte gelecek olan Ermeni Lejyonerlerin geçeceği sokakları süslemeye başladılar.

Yol güzergâhına sıralanmış Ermeni kadınlar ve erkekler alkış tutacaklar, Fransızları öven nümayişlerde buluncaklardı. Ermenilerin lideri olan Agop Hırlakyan, Fransız askerlerini ve Ermeni Lejyonerlerini davullar ve zurnalar eşliğinde karşılamının daha etkili olacağını düşünerek oğlu Setrek'i, Abdallar Aşireti'nin reisi durumundaki Davulcubaşı Hâilil Ağa'nın yanına gönderdi. Setrek Hırlakyan babasının planını Abdal Hâilil Ağa'ya anlattıktan, davulcuların alacağı parayı söyledikten sonra bir kese içerisinde bir miktar parayı önden ödemek isteyince beklemediği bir cevap ile karşılaştı. Abdal Hâilil Ağa elindeki çomağı ile davulunu gösterip "Bilirim paranız çok, bizim de bu paraya ihtiyacımız var. Fakat bu bir din bahsidir. Değil birkaç kese para, davulumuzun kasnâğını altınla doldursanız, yine de bu çomağı Müslüman kardeşimin bağrına vurmam!" dedi. Bu olay kısa sürede şehirde duyuldu. Ermenilerin ciddi manada moralleri bozulurken Maraş hâlinde kenetlemeye örnek bir hadise olarak tarihe geçti. Maraş Milli Mücadelesi'nin ilk psikolojik safhası böylece kazanılmış oldu.

Abdal Hâilil Ağa ve aşireti Maraş İstiklal Harbi boyunca kahramanca mücadele ettiler. 12 Şubat 1920 günü şehrin tamamen düşman işgalinden arındırılmasının ardından şehri bayram yerine çeviren Abdal Hâilil Ağa ve aşireti, kazanılan zaferi davullar ve zurnalar çalarak günlerce kutladılar.

Abdal Hâilil Ağa, Milli Mücadele sonrasında ata-dede mesleğini sürdürdü. Bir müddet daha Abdallar Aşireti'nin reisliğini yapan Abdal Hâilil Ağa 1946 yılında ebedi aleme göç etti.

Süleyman Zülkadıroğlu

Süleyman Zülkadıroğlu, 1883'te Maraş'ta dünyaya geldi. Şehrin yerli ailelerinden olan Süleyman Zülkadıroğlu şehir merkezinde eğitim alıp idadiden mezun olduktan sonra vilayet makamında görev aldı.

Milli Mücadele döneminde Şeyh Ali Sezai Efendi, Arslan Bey, Fatmalıoğlu Derviş ve Vezir Fahı ile birlikte çalıştı. Özellikle çiftliğinin ve arazilerinin bulunduğu Bulanık Köyü'nü bir nevi karargâh olarak kullandı. Şehrin doğu köylerinden çeteler toplayıp ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra Fransızlarla savaşmaları için şehir merkezine sevk etti. Maraş içerisindeki çetelerin erzak ve mühimmat ihtiyaçlarını şahsi hesabından karşılayarak Kurtuluş Savaşı'nda büyük yararlılıklar gösterdi. Maraş İstiklal Harbi sırasında Duraklı, Kuyucak, Alemlî ve Sarayaltı mahâllelerinde çetelerin başında düşman kuvvetlerine karşı kahramanca savaştı. Maraş'ın düşman işgalinden kurtuluşunun ardından Antep, İslahiye ve Osmaniye bölgelerinde vazife aldı. Bahsi geçen bölgelerin düşman işgalinden kurtulması için özel çaba sarf etti. Milli Mücadele sonrasında önemli siyasi vazifelerde bulundu. Süleyman Zülkadıroğlu geride kahramanlıklarla dolu bir hayat bırakarak 14 Kasım 1959 tarihinde hayata gözlerini yumdu.

Orçanoğlu Mustafa Bey

Mustafa Bey, Orçan bölgesinde bulunan Kümperli Köyü'nde, tarım arazileri bakımından varlıklı bir aile olan Orçanoğlu ailesinin bir ferdi olarak 1893 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Mehmet Efendi ve annesi Hüsne Hanım'ın ikinci oğulları olarak dünyaya gelen Mustafa Bey, Balkan Savaşı döneminde askere alınmıştır. Askerliği bitmeden I. Dünya Savaşı başlayınca güney cephesinde görevlendirilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında önce Hicaz bölgesinde sonra ise Suriye cephesinde savaştıktan sonra esir düşmüştür. Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Maraş'a dönen Orçanoğlu Mustafa Bey, Maraş'ın düşman işgaline uğradığı dönemde Fındıcak Ermenileri ile mücadele etmiştir. Maraş'a Fransız askerlerinin gelmesinin ardından özellikle Fındıcak Ermenilerinin silahlandığını gören Orçanoğlu Mustafa Bey, Düdüdül Dağı üzerinden Yeşildere oradan da Düziçi'ne giderek buradan silah ve cephane tedarik etmiştir.

Oluşturdukları çete birliği ile Eloğlu ve Orçanbanısı bölgesinde yapılan çatışmalarda Zafer ve Muharrem Bayazıt çetelerine dahil olarak mücadele etmiştir. Bertiz'den gelen çetelere erzak ve mühimmat desteği veren Orçanoğlu Mustafa Bey ve arkadaşları, Maraş'ın düşman işgalinden kurtuluşunun ardından Osmaniye'nin kurtuluşu için mücadele etmiştir.

Milli Mücadele sonrasında tarımla uğraşan ve üç dönem muhtarlık yapan Orçanoğlu Mustafa Bey, 1970 yılında 77 yaşında vefat etmiştir.

Muharrem Bayazıt

Maraş'a Yavuz Sultan Selim döneminde yerleştirilen Bayazıtogullarından olan Muharrem Bey'in babası Hakkı Bey, annesi ise Emirmahmutoğullarından Hacer Hatun'dur. 1898 yılında Maraş'ta dünyaya gelen Muharrem Bey, ilk tahsilini şehirde tamamladıktan sonra İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da eğitim gördüğü dönemde I. Dünya Savaşı başlamıştır. Gönüllü olarak Çanakkale Cephesi'ne asker yazılan Muharrem Bey, mülazımevel (asteğmen) olarak Çanakkale Cephesi'nde düşmana karşı savaşmıştır. Burada gösterdiği yararlılıklardan dolayı teğmen rütbesi verilmiş ve bölük komutanlığına atanmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında orduların terhis edilmesi sonrasında ordudan ayrılmıştır. Bu sırada evlilik kararı almış ve ailesini İstanbul'a götürmek için Maraş'a gelmiştir. Fakat Maraş'ın düşman işgaline uğradığını görünce İstanbul'a dönmekten vazgeçmiştir. Amcaoğlu Zafer

Bey ile birlikte Maraş'ın Bertiz bölgesine geçmiş, buradan toplandığı gençlere askeri eğitim vererek onlardan çeteler oluşturmuştur. Bertiz köylülerinin teşkilatlanmasını sağladıktan sonra şehrin düşman işgalinden kurtarılması için harekete geçmiştir. Zafer Bey ile birlikte emrindeki çetelerle Türkoğlu Bababurun'da düşman kuvvetlerini karşılamış, Fransızlara büyük zayıtlar vermiştir. Ardından Ceceli, Eloğlu ve Kılılı köylerinde çeteleriyle düşmana karşı set oluşturmuş, İslahiye'den gelecek olan yardımların önünü kesmiştir. Maraş'ın düşman işgalinden kurtulması için sokaklarda çeteleriyle kahramanlık yazan Muharrem Bey, daha sonra Antep

ve Osmaniye'nin düşman işgalinden kurtuluşunda görev almıştır. Şehri için Maraş müdafaası için, İstanbul'da bıraktığı gönül bağı, savaş sonrasında yeniden kuramamış, çeyiz bohçası sevdiği kızın ailesi tarafından geri gönderilmiştir. 1939 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Şehit Evliya Efendi

İbrahim Evliya Efendi, 1881 yılında Maraş'ta dünyaya geldi. Defteri Hakani memuru Mustafa Bey ile Elife Hatun'un çocukları olan İbrahim Evliya Efendi, ilk tahsilinin ardından Bektutiye Medresesi'nde dersler alır ve mezun olur. Arapçaya hakim olan İbrahim Evliya Efendi, İstanbul'da Evkaf Mektebi'ndeki eğitiminin ardından Maraş'a Evkaf Dairesi memuru olarak atanır. Şehre geldikten sonra da Şerife Hatun ile evlenir.

Maraş'ın düşman işgaline uğramasının ardından şehri düşman işgalinden kurtarmak için çareler arar. Maraş Müdafa-i Hukuk Teşkilatı'nın kuruluşunda aktif görev alır. Maraş Milli Mücadelesi'nde Şeyh Ali Sezai Efendi ve Arslan Bey gibi önemli

çete liderlerinden biri olarak kurtuluş mücadelesini başlatır. Özellikle Acemli ve Ekmekçi mahallelerinde Ermeni ve Fransız işgal kuvvetlerine karşı büyük başarılar kazanmıştır. Kapalıçarşı, Taşhan ve Tekke Kilisesi civarında Ermeni komitacılarına ve Fransız işgal askerlerine karşı savaşmıştır. Taşhan'ın Fransız işgal kuvvetlerinden alınması sırasında beyaz bayrak sallayan ve yaralı olduğunu işaret eden ve "ene Müslim" diye bağırarak Cezayirli askerlerin yardım çağrısı üzerine Evliya Efendi, adamlarına ateşkes emri vermiştir. Ardından yardım amacıyla siperden çıkan Evliya Efendi, birkaç metre ilerledikten sonra

Ermeni keskin nişancı tarafından şehit edilmiştir. 7 Şubat 1920 tarihinde şehit düşen Evliya Efendi, kahramanlığıyla dosta güven vermiş, düşmana korku salmıştır.

"ÇAMDAN SAKIZ AKIYOR"

MEHMET AYCI

Bir Maraş türküsü olan "Çamdan Sakız Akıyor", bir avuç kelimeyle âdeta evrensel bir durumun kalbine nasıl nişan aldığını göstermesi bakımından ilginçtir.

Mehmet Özbek'in Ali Akbaş'tan derlediği "Evleri Fadimeli" türküsünü yazacaktım, sözlerini bildiğim hâlde, kaydını bulamadım. Hem yazıya başlarken kafamın içinde "Çamdan Sakız Akıyor" türküsü süzülüp duruyordu. Evleri Fadimeli türküsünü de nasipse yazarız, başka zamana kalsın. Bakalım, çamdan sakız akınca neler oluyor?

Muzaffer Sarısözen'in Özer Doğuç'tan derlediği bu Kahramanmaraş türküsünün önce sözlerini verelim:

"Çamdan sakız akıyor
Kız nişanlın bakıyor
Eski de nişanlın gelmiş
Burcu burcu kokuyor"

"Dama bulgur sererler
Çıkma boyun görürler
Saçın ibrişim teli
Hançere bağ örerler"

Nakarat:

"O yana da dönder sar beni
Bu yana dönder beni
Sağ yanımda yaram var
Sol yana dönder beni"

Vardır elbette bir hikâyesi ancak, oldum olası türkü hikâyelerine mesafeli bakıyorum. Dilin anlam zenginliğini daraltan, ondaki canlılığı, devingenliği donduran bir taraf var türkü hikâyelerinde.

Nasıl bir şiiri yazdıran saik şiirden bağımsızlaşıyorsa, bir toplumsal olay onu başlatan kıvılcımdan başka bir şeye dönüşüyorsa ve sonuç bunlarla izah edilemez duruma geliyorsa, türküler için de geçerli bu. Zaten her türkü, hikâyesini bilmeseniz bile tahkiye unsurunun en iyi kullanıldığı yüksek sanat eseri, birinci sınıf şiir. Neden yakıldığını bilmeniz gerekmiyor, bizatihi yakılmış olması sizde bir karşılık buluyor.

İlk dinlediğimde çamdan sakızın nasıl aktığı geldi aklıma. Çamdan sakız şıp diye akmaz. Buradaki kozalaklardan damlama değil, gövdeden sakızın akması. Kesilen bir daldan, yahut soyulan kabuktan sakız akar ve akması belli bir zaman alır.

Çam sakızı toplamak istiyorsanız ve bunu tedavi amaçlı kullanacaksanız, baharla birlikte, çamın bir yüzünde bir iki karışık dış kabuğu soyarsınız.

Yaz geçince sakızı toplarsınız. Türkünün ezgisi de iletisi de bu zamansal durumu, sakızın akmasını ve toplanacak hâle gelmesini veriyor. "Çamdan sakız akıyor" dizesinden sonra ikinci dize "Kız nişanlın bakıyor." Bu dizeye geçmeden önce, sakız hakkında birkaç şey daha söylemek lazım. Çamdan akan sakız

artık olgunlaşmıştır. İlaç hâline gelmiştir. Bunu yaranıza sarabilirsiniz. Özellikle çıban gibi iltihaplı yaralarda, ya da bir yeriniz yaralanmış ve enfeksiyon kapmışsa, bu sakızı yapıştırırsınız, yarayı temizler ve iyileşmesini sağlar. Dizenin hâlk erotizmi açısından çözümlemesi de yapılabilir ancak bu türkünün bütünü açısından ikincil kalmaktadır.

Ortada kronikleşen bir gönül yarası vardır; çam sakızı sembolüyle bu yaraya da göndermede bulunuyor türkü. Bu arada nişanlısının bakması, o gönül yarasını bildiği için sevdiği kızı gözlemeye yönelik olabileceği gibi, nişanlısını kendine armağan olarak görmesini de anlatabilir. "Eski nişanlın gelmiş/Burcu burcu kokuyor" dizeleri, çam sakızının burcu burcu kokmasıyla, eski yarayla da ilişkilidir.

Nakarat kısmında, "sağ yanımda yaram" var dizesini, beni sevdiğimden gönül rızamla değil, gönül meselesinden dolayı değil, başka nedenlerden dolayı ayırdılar ve sevmediğim biriyle nişanladılar şeklinde okunabilir.

Türkü, kızın kendi söylediği türkü değil, kızın duruma aşına üçüncü bir kişinin söylediği türküdür. İlk dörtlükte şimdiki zaman, ikinci dörtlükte geniş zaman kullanılması ise inanılmaz etkileyici.

"Dama bulgur sererler" dizesi, sen her ne kadar yaralıysan da dünya dönüyor, hayat devam ediyor, gündelik işlerden kaçamazsın, bunu dert edip dünyaya küsemezsin iletisini vermektedir.

"Çıkma boyun görürler" ise, sen artık nişanlısın, her ne kadar gönül yarası çekiyorsan da bu işlerde dikkat çekme, özenli ol, başına iş açabilirsin uyarısıdır.

"Saçın ibrişim olmuş" dizesi kızın güzelliğine vurgudur. Türkünün son dizesi "Hançere bağ örerler" kızın ibrişim saçlarıyla birlikte inanılmaz bir estetik anlam alanı sunmaktadır. Çok incelikli söylenmiştir. Senin uğruna ölecekler var, üstelik bir de değil, güzelliğin başa bela olmasının uyarısında bulunmaktadır türküyü yakan kişi.

Sözcüklerin söyledikleri ve sakladıkları bunlarla da sınırlı değil elbet. Bu kadarı bile iki dörtlükten oluşan bir türkünün nasıl bir anlam yükü ve yaşanmışlık taşıdığını, bir avuç kelimeyle âdeta evrensel bir durumun kalbine nişan aldığını göstermesi bakımından ilginçtir.

Türk Edebiyatının en güçlü metinlerinden biri olarak sayılmayı hak etmektedir bu yönüyle türkü.

Bu yazıyı okuduktan sonra bir kez daha dinleyin, ola ki eksik gördüğümüz yerler olabilir.

**Çamdan akan sakız
artık olgunlaşmıştır. İlaç
hâline gelmiştir. Bunu
yaranıza sarabilirsiniz.**

PULSUZ MEKTUPLAR (2)

HÜSEYİN YORULMAZ / MUSTAFA AYDOĞAN

Maraş'ı, Maraşlı edebiyatçıları, Maraş'ın tarihini, iki kadim dost, ayrıca iki Kahramanmaraşlı edebiyatçı olan Mustafa Aydoğan ve Hüseyin Yorulmaz'ın birbirlerine samimi, hesapsız ve dostça yazdıkları mektuplarından okumak... Sadece *Evelâhir*'de...

Merhaba değerli dostum,

En son mektuplaşmamızın ardından iki aya yakın bir süre geçti. Son mektubunda Sezai Karakoç'un Maraş'taki okul yıllarından bahsetmişsin. Nuri Pakdil'i babası okula gönderseydi aynı sınıfta olacağını söylüyorsun. Bu konuyu ben de zaman zaman düşünmüşümdür. İki genç şair Maraş'ın ana caddelerinde, mesela Uzunoluk'ta kendi dünyalarına dalmış olarak yürürken mutlaka karşı karşıya gelmişlerdir. Birbirini tanımadıkları için konuşamamış, selamlaşamamışlardır.

1980'li yılların sonunda çıkan Diriliş'in sayılarında Maraş'taki yıllarını uzun uzun anlatır Sezai Karakoç. Babasının abisi ile birlikte kendisini okutmakta zorlandığını, memlekette fakirliğin diz boyu olduğunu, Diyarbakir'de parasız yatılı imtihanlarına girip uzun bir tren yolculuğundan sonra Maraş'a gelerek ortaokula kaydolduğunu tatlı tatlı anlatır. Sınıfa ilk girdiğinde matematik öğretmeninin çocuklara şöyle seslendiğini ifade eder: "Ahradaşlar, çok zorlu bir rakibe çattınız, bundan sonra daha çok çalışmanız gerekecek!" Artık bu sözden sonra sınıfta bütün dikkatler mahcup yapılmış Erganili Sezai'nin üzerinde toplanır.

Sezai Karakoç'un hatıralarında bu yıllar önemli bir yer tutar ve Maraş'la ilgili enteresan tespitleri vardır. Şiir yazmaya ortaokul sıralarında bir yaz tatilinde başladığını söyler. Düşün, 1940'lı yılların Maraş'ından bahsediyoruz. Üstada göre o yıllarda Maraş Ahır Dağı'nın yamacına yaslanmış büyüğe bir dağ kasabası görünümündeydi. Tam ortasından akan, derin yataklı bir dere, ismi gibi birçok kanlı olaylara sahne olmuştu geçmişte. "Kanlıdere"nin iki yakasında bir vakitler bayağı savaşlar olduğu rivayet ediliyordu. Tarihî rivayetlere meraklı olan Karakoç, çağrışımları korkunç bu dere ile ilgili çok hikâyeler dinledi. Geçmiş zamanlarda, Dülkadiroğulları döneminde dereye kanlar içinde yüzlerce ve binlerce baş yuvarlandığı için onun bu ismi aldığı anlatılırdı. Beyler ya da derebeyleri arasındaki kavgaların kızıla boyanan şahidi işmiş Kanlıdere. Kalesi, Ulu Camisi, Bakırcılar Çarşısı... görenlere Maraş'ın eskiliğini, kadim bir şehir olduğunu hatırlatıyordu. Bu arada o yıllarda şehrin dokusu henüz bozulmamış, birkaç asır öncesinin uzantısı henüz varlığını muhafaza ediyordu.

Maraş'ta ilkleri yaşar Sezai Karakoç. Meselâ zeytin ağacını ilk defa Ahır Dağı'nın eteklerinde burada görür. Üzümden sucuk, samsa, pestil gibi onca çeşit zahire yapıldığına burada şahit olur. Biber tarlalarından toplanan biberlerin toprağa yayılarak kırmızıbiber tarlasına dönüştüğüne ilk defa burada rastlar. Tarhana denilen kışlık zahirenin Maraş usulü yapılışını başka yerde görmemiştir. Bahar aylarında Maraş'ın her tarafından pırl pırl akmaya başlayan coşkun suların ırlıtısını unutmaz. O zaman genellikle toprak yokuşlar olan yollarda, ufak ufak su kaynakları berak bir çizgi hâlinde aşağı doğru akar, Uzunoluk ve Kanlıdere'de

toplaşırdı. Ahır Dağı'nın eriyen karı böylece şehrin merkezinde bin bir kaynağa dönüşerek Aksu ovasında bir araya gelir, hemen sonrasında Ceyhan'da buluşurdu.

"Maraş, çocuk yüreğimin ateş aldığı yer" diyen Sezai Karakoç, ondan önce de rüyâ âlemi gibi derinliğe aday bir iç dünyanın sahibi olduğunu söyler. Bunun Maraş'ta alev aldığını belirtir. Çocuk yüreğinin Maraş'ta aldığı ateş, onu sonraki yıllarda da yalnız bırakmaz, bir çıra olarak önünü aydınlatmaya ve içini ısıtmaya devam eder. Bu aydınlık sonraki yıllarda Diriliş meşalesi olarak karşımıza çıkar ve bütün bir ülke sathına yayılır. Yarım asırdan beri bir yangın yerine dönmüş topraklarda, bir ışığın şavkımını görüyorsak bunu biraz da bu ateşe borçluyuz.

Maraş'ta kendinden çok şey bulur Üstad. Şehrin kurtuluş hikâyesi, şair yaradılışlı Erganili ortaokul öğrencisinin dikkatini çeker ve üzerinde düşünmeye başlar. Fransız askerine karşı Sütçü İmam'ın cesaretle silahını doğrultuşu, kalede dalgalanan Fransız bayrağının indirilerek yerine Türk bayrağının çekilişi onu göndendirir ve bununla gurur duymaya başlar. Üç yıl boyunca Maraş'ın kurtuluşunun canlandırıldığı törenlere katılır. Kış kıyamette sömestr tatiline gitmez, Maraş'ta kalmayı yeğleyerek günlerce süren çete bayramında savaşın yeni olmuş gibi canlandırıldığını görür. Sonraki yıllarda Maraş'ın Kurtuluş Bayramı'nı birkaç yazısında anlatarak bu törenlerden etkilendiğini ifade edecektir. Denemelerinden oluşan Farklar kitabındaki "Süt ve Tabanca" yazısı çok önemlidir ve Maraş'ın kurtuluşunu anlatan en güzel yazılardan biridir. İşte o yazıdan bir bölüm: "Maraş'ın savaşını ben bir insanın "iç savaşı"na benzetirim. "Saf" olanın içine karışan katışığı barındırmaması... Maraş bir denizdir. "Cesed"i ve "ölü"yü hemen dışına atan deniz. Maraş için yabancı "ceset"tir. Maraş kurtuluş günlerinde her mahâlde, kendine mahsus kıyafeti ve sesiyle, bayrak ve filamalarıyla dalga dalga gelir ve belediye meydanına toplanır. Ulu Caminin hemen önüne. Sonra belli bir saatte tam bir susuş olur. Sessizliğin en kabarmış anında bir alarm verilir. Her mahâllenin yiğitleri bütün güçleriyle kalenin bulunduğu tepeye her yandan koşmağa başlar. Bir yarış. Birkaç dakika sonra kalenin bayrak direğine beş on kişinin birden tırmandığı ve direğe bayrağın çekildiği görülür. Kim bayrağı asmışsa, o yılın kahramanı odur o yıl Maraş'ta. Sonra kaledeki otlar yakılır. Bayrak çekilirken her Maraşlı oraya dönüktür. O anda Maraşlı bir "katarsis" anlığı içindedir. Bayrağın direğe çekilişi, düşmanın çarmıha gerilişi gibidir onun gözünde. O anda Maraşlı çağdan ve aktüaliteden sıyrılmıştır. Maraş o anda "saf inanış"ı yaşar, inanmışlığın kendinden ibaretliğini. Anadolu 12 Şubat'ta, her yıl bir kere Maraş'ta, ne olabilecekse onu rüyâ hâlinde yaşar. Ve o gece Türkiye'nin gerçek lambası (Alâaddin'in sihirli lâmbası gibi) bir kerecik yanar."

26 Kasım 2020, İstanbul
Hüseyin Yorulmaz

Cahit Zarifoğlu'nun masasının üzeri de karmakarışık olurmuş. Öyle diyor kendisi. Devamında da şunları ekliyor: "Söyleyin, isteyin bir şey, size onu anında bulup vereyim".

Üstadım,

Nasılsın?

Senin çalışma masan da benimki gibi mi?

Masamın üzerindeki kalabalığı seyrekleştirirsem ben de yazılarım da seyrekleşeceğiz sanki. Seviyorum bu karmaşayı. Eskiden hiç sevmezdim. Hiç. Bak bugün "karmaşa" diye adlandırıyorum. Eskiden "dağınıklık" olarak görürdüm. Bakış değişince tanımlama da değişiyor. Eeee, dil kalbin ordusudur. Komutan nereye, asker oraya. Hücum anları da yazma vakitleri oluyor. Yazarların niye hep diri olduklarını şimdi anlıyor musun? Sürekli fetih hâlinde dirler çünkü. Ya fethitte ya da fetih rüyasında... Ölumsuzlük iksiri dedikleri bence bu.

Cahit Zarifoğlu'nun masasının üzeri de karmakarışık olurmuş. Öyle diyor kendisi. Devamında da şunları ekliyor: "Söyleyin, isteyin bir şey, size onu anında bulup vereyim". Karmaşaya hakimim diyor yani.

Yani diyor ki karmaşayı oluşturan benim, masanın üstü ben öyle istediğim için karmakarışık, ben izin verdiğim için her şey karmaşık duruyor, istersem bu karmaşayı anında bir düzene tebdil edebilirim. Burada iki yönlü kişilik özelliği görüyorum ben: biri özgüven, diğeri sorumluluk bilinci. Özgüven, insana kendi dışındaki hemen her şeye hakimmiş hissi verir. Sorumluluk bilinci ise ayırıştırma, seçmeyi, sezgiyi ve isabet etmeyi mümkün kılar.

Zarifoğlu, acayip bir adam. İlginç, tuhaf, garip, aşırı, olgun, mutedil... ne istersen güzelinden var yani.

Kitaplığıma gelince orada hâlâ düzen hakim. Henüz karmaşa oraya uğramadı. Kitaplığıma geçen aylarda baştan ayağa yeniden düzenledim. Okumadıklarımı tam karşımdaki kitaplığa koydum. Diğerleri arkada ve yanda kaldı. Düzen arzusunun da gerisinde dağınıklık olabiliyormuş. Kitapları yazarına, konusuna bazen de yayınevine göre düzenleyince okuduklarım ile okumadıklarım içiçe karışmış. Dur deyiverdim bu tutuma. Dur. Bi göreyim. Okumadıklarım neler kalmış.

Cimrinin biri yazara sormuş ya hani "Sen bu kitapların hepsini okudun mu?" diye. Yazar da ona şöyle cevap vermiş "Sen eline geçen bütün paraları harcıyorsun?"

Baktım da... Epey okumadığım kitap varmış.

Fakat şu var: Ben bir kitap biriktirici değilim. Bazıları kitap biriktirmeyi seviyor. Ben sevmem. Ne bulursa evine getiren, sahaflardan kitapçılara, oradan internete koşan kitap kurtları gibi olmayı bi türlü beceremedim. Dahası hiç tercih etmedim böyle bir tutumu. Aksine zaman zaman kitaplığıma fazlalıklardan arındırdım. Çok önemli kitaplar hep vardır ve bunlara zaman zaman dönme ihtimalimiz

olduğu için okuduktan sonra da bizi kendilerine bağlamaya devam ederler. Oysa kitapların kahir ekseriyeti böyle değildir. Okursun, önemlidir, sevmişsindir ama elin bir daha değmemiştir o kitaba. Değmez. Orada, köşede yirmi yıl, otuz yıl öyle bekler durur. Yük. Ev taşırısın yük. Tozunu alırsın yük. Aradığın kitabı bulmana bile engel olur bazen.

*

Hayır, bekleme, sözün hiçbir ucunu Maraş'a getirmeyeceğim bu defa.

*

İnsan ölünce nereye gömülmeli.

Haa bak bu önemli. Söz yine Maraş'a mı gelecek yoksa? Hayır.

Bence ölen öldüğü yerde gömülmeli. Doğrusu budur.

Bazıları ölünce illa da memleket der. Ben hiç böyle düşünmem.

Biz neden nefes alıyoruz biliyor musun? Son nefesimizi arıyoruz da onun için. Acaba hangisi diye alıp veriyor, alıp veriyor, alıp veriyoruz. Verdiğimizimizi almadığımız gün o sonuncuyu bulmuş olacağız. Ne demişler... Veren el alan elden üstündür. İnsanoğlu ne kadar cimri olursa olsun, ne kadar bedbaht olursa olsun, ömründe en az bir kez, evet en az bir kez verdiğini almaz. İşte bu, son nefestir. Güzel olan, verdiğini almamaktır. İşte ölüm bunun için güzeldir. "Hiç güzel olmasaydı ölür müydü peygamber?"

Güzeli nerede bulursan orada seversin. Çapkınlar bunu bilir.

En sıcak mezar en yakın olandır.

*

Öyle bir ömür geçiriyoruz ki kütüphaneden mezara bir salıncak bizimkisi.

*

Selamlele kal.

3 Aralık 2020, Ankara
Mustafa Aydoğan

**İstanbul'a yılda bir iki gidersin,
Suriçini dolanırken sanki
arkandan koca bir tarihin seni
takip ettiğini düşünürsün.
Her an yakaza hâli.**

Aziz kardeşim.

Öncelikle geçmiş olsun diyorum. Dünyayı saran bu korona illeti sizin semte de uğramış ve hane hâliyle beraber iki hafta eve hapsetmiş. Umarım hafif atlatmışındır. "Evel yoğ idi iş bu rivayet yeni çıktı" diyor ya şair; -rivayet değil ta kendisi- insanlık kısa zamanda herhâlde bu şekilde hızla yayılan, dünyayı hükmü altına alan böylesine bir hastalıkla karşılaşmamıştır, kim bilir! Vardı ama hız ve etki alanı bu kadar değildi, diyenler de var. En azından yakın zamanda görülmemiştir, diyebiliriz. Her şeyi en iyi sadece O bilir.

*

Neyse... Sözü Maraş'a getirmeyeceğim diyorsun ama yine de kıyısından köşesinden Maraş'ın etrafında dönmüşün. Ölüm güzellemesi güzeldi. Hele "ölümsüzlüğü tadanlar" için daha güzel. Doğru, bazı insanlar illâ doğduğu yere gömülmek istiyor. Bence de kişiöğlü öldüğü yerde toprağı verilmesi. Son nefesimizi nerde, nasıl vereceğimizi bilmiyoruz. O Büyük Günde huzura çıkana kadar toprak, üzerinde yaşayan her fani kulu kabul eder.

Ben de illâ mezarım Maraş'ta olsun istemem. En iyisi şehri uzaktan sevmek. Ne içinde olmak ne de dışında kalmak! İçinde yaşayanların, senin benim gibi özlem duyduklarını sanmıyorum. Kanıksanıyor. Bu aynen şuna benzer: İstanbul'a yılda bir iki gidersin, Suriçini dolanırken sanki arkandan koca bir tarihin seni takip ettiğini düşünürsün. Her an yakaza hâli. Geçmiş bir haşyetle duyumsayarak yaşamak...

Okuduğı okul ve çalıştığı işyeri Bayazıt-Sultanahmet'te bulunan ve o muhitin kaldırımlarını 15 sene çiğneyen bir kişi olarak söylüyorum bunu.

"O mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler" mısraı tam da bu dediğim şeyi anlatıyor.

*

Mektubunda, senin çalışma masan da benimki gibi mi? diye soruyorsun. Sana tuhaf gelecek ama, son on beş seneden beri benim çalışma masam hiç olmadı. Çalıştığım yerle ev arası beş dakikalık bir mesafe olduğu için hep dairede çalışmışımdır. Çoğu zaman gece yarları eve geldiğim oldu, çoğu zaman da sabah erkenden daireye gitmişliğim vardır. Son düzeltmeleri daha doğal ortamda, mesela Alifuatpaşa'da Sakarya nehrinin kenarında yaptım. Bilirsin oraları, Adapazarı'na geldiğinde seni götürmüştüm. Şimdilerde de gerektiğinde yemek masasında çalışıyorum. Sabahdan akşama kadar yaptığımız iş kitap okumak, redakte ve düzeltme yapmak olduğu için, kitabın zarfıyla ve mazrufuyla uğraştığımızdan dolayı onu bir de eve taşımak istemiyorum.

Kitaplara gelince... Bugüne kadar otuz yılda dokuz ev değiştirdim. Her taşınıştaki fire vere vere kitapların sayısı belki de beşte bire kadar indi. Doğal bir ayıklama zaten kendiliğinden oluyor. Ansiklopedik bilgiler artık elinin altında bir tık kadar yakın olduğu için o cilt cilt kitapları okullara ve kütüphanelere verdim yıllar önce.

Çoğu arkadaşın başına gelen benim başıma gelmedi. Ben kütüphaneyi salonun en güzel yerine kurdum. Kendime ait kütüphaneli bir çalışma odam da olmadı.

6 Aralık 2020, İstanbul
Hüseyin Yorulmaz

Hüseyin, merhaba,

Nasılınsın?

Maraş'ta şiir ve edebiyat günlerine katıldım. Beş gün sürüyordu ama benim dördüncü günde dönmem gerekti.

(Dönüşte hasta oldum. Üç gün yatak yorgan terledim. Üçüncü günün akşamı eşim, dördüncü günün akşamı da çocuk hasta olunca test yaptırmaya karar verdik. Üçümü züncü de pozitif çıktı. Covid 19. Bu mektubu yazdığım da izolasyon süremiz biteli bir gün olmuştu. İyileştik şükür. Pek ağır geçmedi. Grip gibiydi. Ağır bir grip gibi. Geçti gitti.)

Maraş'ta kaldığım dört günlük sürede herkesin azimle çalıştığını gördüm. Salgın nedeniyle oturumlar dinleyici açısından biraz sakin geçse de her şey dakik, sağlam ve güzeldi. Belediyeyi takdir etmek gerekiyor. Bu festivalin şehre bir dinginlik kattığını düşünüyorum. Bu dinginliği önemsiyorum.

Bir akşam otel odasına döndüğümde bez bir çanta içinde *İkinci Yazılar*'nı buldum. Tıpkıbasım. Necip Evlice ile Duran Boz'un ortak çalışması olmuş. Temiz bir çalışma yapmışlar.

İkinci Yazıları, edebiyat tarihimiz için önemli. Maraş'ın edebî tarihi içerisinde ise ayrıca önemli.

İkinci Yazılar'ndan yıllarca önce çıkmış, bir bakıma *İkinci Yazılar*'nin öncülü olan bir dergi vardı, hatırlar mısın bilmiyorum: *Esra Yazıları*. Umarım bu derginin de bir gün tıpkıbasımı yapılır ve gün yüzüne çıkarılır.

Esra Yazıları'nı hatırlıyorsun, değil mi?

Rahmetli Feramuz Aydoğan'ın yönetiminde çıkmıştı. İlk sayısı 1980 yılının Ekim ayında yayınlandı. Son sayısı ise 1981 Şubat'ında çıktı. Toplam dört sayı. Derginin kapanışının hikâyesini ben unutmuştum, bir dostumuz hatırlattı.

Bu dergi kendi şartları ile kapanmamıştır.

Ne demek bu?

Bir derginin kendi şartları ile kapanmaması ne demek?

Bir dergi ya maddi imkânsızlıklar nedeniyle kapanır ya da yayımlayacak ürün bulamadığı için kapanır. *Esra Yazıları* için bu iki neden de söz konusu değildi.

Bir mektup almıştık. Uzaktan, derginin tamamen dışında birisinden gelmişti bu mektup. Tabii ki çok can sıkıcıydı. Feramuz'un öfkesini hatırladım şimdi. Bu öfkenin gerekçesi olan mektubu hatırladım. Mektubun emreden dilini hatırladım. Derginin kapanmasını isteyen ama hiçbir gerekçeye yer verilmemiş olan nedensiz, sorgusuz ve keskin ifadeleri hatırladım. Mektup, Ankara'dan geliyordu.

Çok sevdiğimiz ve saygı duyduğumuz birinden geliyordu.

Bizi çaresiz bırakan, büyük umutlarla ve zahmetlerle çıkaracağımız, hayat bağımız olan dergiyi kapatmamızı isteyen mektubu ciddiye almamak pek mümkün görünmüyordu. Günlerce düşündüğümüzü hatırlıyorum: Nasıl bir cevap vermeliydik bu mektuba, ne yapmalıydık, tepkimiz ne olmalıydı vs. vs. vs.

Sonrasında dergi kapandı. Kapattık. Neşemiz, bizim dışımızdaki nedenler yüzünden sönüp gitmişti.

Mektubun kimden geldiğini bir gün yazacağım sana. Şimdilik kalsın.

Esra Yazıları'nı da anlatmak istiyorum ama bu da şimdilik dursun. Kısaca bahsedip bu mektubu sona erdirelim.

Esra Yazıları, *İkinci Yazıları*'nin öncülüdür bir bakıma. Dört sayfalık, *İkinci Yazıları* ebadına yakın bir dergiydi. Feramuz ile Nedim Ali'nin birlikte kaldığı Karamanlı Mahallesindeki kiralık ev derginin bürosu gibiydi. O eve hemen her gün uğurdum. Nedim Ali, Feramuz ve ben sık sık bir araya gelmiş olurduk böylece. Atif Bedir de gelirdi bu eve yanlış hatırlamıyorsam. Edebiyat ile ilgilenen başka genç arkadaşlar da uğurlardı.

İlk sayıda yer alan isimlere derginin sağ üst köşesinde yer verilmiş. Fazla kalabalık sayılmaz: Feramuz Aydoğan, Yurdağül Songül, Nedim Ali, N.S. Aydoğan, Ali Zengin, Ayşe Pınarbaşı, Bilal Öksüz, İdris Zengin, Abdülbaki Kaya. Bu isimlerden bazıları tanıdık geliyor mu?

Sonraki sayılarda yeni yeni isimler eklenmişti.

İlk sayıya yazı vermemişim ben. İkinci sayıya iki şiirle katılmışım. Son iki sayıda da şiir ve yazılarım yer almış.

Dergimize, Ankara'dan İstanbul'dan çok olumlu tepkiler almıştık. Bu tepki verenler arasında önemli isimler de vardı. Tepkilerin olumlu olması bizi çok heyecanlandırıyordu.

Esra Yazıları'nın kapanış öyküsü edebiyat tarihimizde önemli bir husus olarak yer alacaktır. Dediğim gibi bir gün gerektiğinde o mektubun sahibini yazacağım.

Şimdilik bu kadar.

Muhabbet ile...

9 Aralık 2020, Ankara
Mustafa Aydoğan

RASİM ÖZDENÖREN VE ÇOK SESLİLİK

ŞAKİR KURTULMUŞ

Rasim Özdenören, hikâyeciliği ve deneme yazarlığıyla birlikte günümüzde eserleriyle kabul görmüş birçok şairin, yazarın üzerinde emeği olan bir dergi editörüdür. Onunla ilgili hatıralar yazıldıkça, bunlar gelecek kuşaklar için de örnek teşkil edecektir.

Rasim Özdenören deyince benim aklıma ilk gelen şey güler yüz oluyor. Gülümsemenin yakıştığı, gülümseyen yüzüyle hafızalarda hatırlanan ender insanlar vardır. Rasim Özdenören de bu ender insanlardan biridir bana göre. Sonra sade bir dil, ustaca bir anlatım ve öyküler... Ve tabii düşünce kaynaklı denemeler...

İçinde bulunduğumuz toplum insanı çürütüyor gitgide. Ve insan kendinden uzaklaşıyor. İnsana yeniden kimliğini hatırlatan, yaşamı üzerinde düşünmesini isteyen yazarların çabalarının bu anlamda ne kadar katkı sağladığı da öteden beri bilinmektedir. Derdi olan insanlardır bu yazarlar. Onlar hem kendilerini hem de okuyucularını bu çerçevede değerlendirip böyle görmek istedikleri için kitaplarında daima yaralı bir insanı, derdiyle yaralı olan birisini bulup öne çıkarıp, onun üzerinden konuşuyorlar. Bu yazarların gözünde derdi olan insan değerlidir, ileriye dönük iyi şeyler yapabileceği şeklinde umut taşırlar. Rasim Özdenören'i de bu tavır ve tarzı ile öne çıkan bir yazar olarak gösterebiliriz.

Bir yazarın inancı, dünya görüşü, hayatı ve içinde bulunduğu yaşamı algılaması hangi düzeyde eserine yansır? Bu önemlidir. Elbette her yazarın bir dünya görüşü vardır, bu da çok doğaldır. Ancak eserlerine hangi düzeyde yansıyor bu dünya görüşü, burası da önemli. Yazar eseri ortaya koyarken dünya görüşünden yola çıkarak bir öngörü ya da ideolojiyi mi peşinen getirip koyuyor, öne çıkarıyor, yoksa çok ustalıklı olarak bu eserinde şahısların üzerinde gezdirerek mi taşıyor? Evrensel bir dünya görüşüne bağlı olan yazarlar, bu ilkeyi benimsemişlerse, dayatılan bir ideolojik görüş değil, ahlâkî bir tutumla benimsediği düşünce, kimlik ve öz varlığı ile benimsedikleri görüşleri ortaya koyacaklardır.

Bu görüşler yazarın eserine doğal olarak girecek, yansıyacaktır. Eser bu anlamda yazarın dünya görüşünü de, günlük yaşantısını ve maddeye, eşyaya bakışını da ortaya koyacaktır. Evrensel bakış açısına sahip olan yazarlar büyük eserler ortaya koyabilmişlerdir. Rasim Özdenören bu anlamda evrensel bakış açısına sahip olan yazarlarımızla birlikte yerli edebi-

yatımızın beliren çizgileri içerisinde yeni, farklı bir ses tonu ve çok sesliliği ile iz bırakmıştır. Rasim Özdenören'in de içinde olduğu yazarların bu farklı ve yeni ses tonu ile ortaya koyduğu eserler, taşıdıkları evrensel bakış ve ahlâkî tutumun en güzel örnekleri ile donatılmış olarak ortaya çıktılar. Kalıcı olan, uzun soluklu olan ses, bu özellikleri ile, yeni kuşaklar için oldukça önemli olan edebiyatımıza dair, özgün nitelikte eserler ortaya koyabilmiştir. Sanatı, edebiyatı evrensel boyutuyla bu eserlere taşıyabilmişlerdir.

Rasim Özdenören'i yarım yüz yıl öncesinden bugünlere üç önemli eser ve özgün bir ırmak gibi akan hikâye kanalı taşıdı diyebiliriz. Hikâyeleri ayrı bir kanaldan yol aldı ve Çarpılmışlar ile Çok Sesli Bir Ölüm üzerinden daha onlarca hikâye kitabına ulaştı. Hakeza denemeleri *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler* ve *Müslümanca Yaşamak* temelleri üzerine kuruldu ve üç geniş koldan ilerleyerek bugünlere geldi. *Gül Yetiştiren Adam* romanı edebiyatımızda romanı yeniden düşünüp önümüze koymamızı sağladı.

Yukarıda bahsettiğimiz evrensel dünya görüşüne sahip olan Rasim Özdenören'in edebiyata yaklaşımı da bu dünya görüşü bağlamındadır. Sanatçı, dünyaya, evrene nasıl bakıyorsa onun parçalarına da aynı şekilde bakacaktır. Özdenören'in edebiyat anlayışı da evrensel dünya görüşünün bir yansıması olarak var olacaktır. Bu görüşü, *Ruhun Malzemeleri* kitabında "Edebiyat, o uygarlığın eşyayı, olayları, insanı, kısacası tüm varlık alemini, o uygarlığın tüm duyarlılıklarıyla ifade etme sanatıdır", şeklinde ifade eder.

Türk öyküsünün önde gelen ustalarından birisi olarak, düşünce

yazıları ile de ortaya koyduğu denemelerde de bu ustalığı çok rahatlıkla kullanagelmıştır. Hikâyeciliği gibi denemeleri ile de edebiyatımızın öncülerinden, usta bir deneme yazarı olarak entelektüel bilinçle düşüncelerini ifade eden bir düşünürdür.

Gül Yetiştiren Adam'dan söz ederken, romanı getirip önümüze koydu, demiştim. Öteden beri öyküyle arası pek iyi olmayan okuyucunun bu ürkekliğini yazdığı hikâyelerle giderip, iyileştirmiş, *Gül Yetiştiren Adam*'la yine romanla arası pek iyi olmayan okuyucunun arasını düzelttiği gibi, ufukların genişlemesine de imkân sağlamıştır.

Romanlarda kahramanlar aracılığı ile tanımadığımız, görmediğimiz bir çevrenin insanları tanıtılır, anlatılır. Onların iç dünyalarını olsun, dış dünyalarını olsun yakından görebiliriz. O kahramanların görüşlerini, sahip olduğu değerleri öğrenebiliriz. Bunun yanında romanın bize kazandırdığı bir başka şey de bizim göremediğimiz gerçeklerin bize anlatılmasıdır.

Bizim göremediğimiz eşyanın, dünyanın ardında gizli olan gerçekleri pekâlâ bir romancı görüp anlatabilir. Herhangi bir insanı diğerlerinden ayıran özellikleri ancak bir sanatçı görüp eserinde gösterebilir, anlatabilir. Rasim Özdenören bu özelliği *Ruhun Malzemeleri*'nde şöyle ifade eder: "Onun (romancının) yaptığı şey, bizim göremediğimizi görmek, bulamadığımızı bulmak olmuştur.

Bize anlattığı şeyler eşyada zaten gizli olarak bulunmaktadır. Romancı, kişinin ve toplumun bilinen özelliklerini sergilemesi yanında, onların gizli kalmış özelliklerini ve imkânlarını da keşfeder. Bize yabancı gelmeyen bir dünya içinde, roman dünyası içinde onu bize ulaştırır."

Özdenören denemeleri ile de edebiyatımızın öncülerinden, entelektüel bilinçle düşüncelerini ifade eden bir düşünürdür.

Rasim Bey'i ilk kez lise öğrencisiyken Eskişehir'e yaptığı bir ziyaret vesilesiyle gördüm diye hatırlıyorum. Eskişehir'de bir evimiz vardı bekâr arkadaşların kaldığı. Orada her akşam toplanılır, sohbet edilirdi. Gelenler arasında Atasoy Müftüoğlu, Nazif Gürdoğan, Nabi Avcı, Ahmet Kot, rahmetli Abdurrahman hoca, Burhan hoca ve bizim gibi lisede okuyan genç arkadaşlar... Her akşam oradaki sohbete katılmak için çabalardık. Dışarıdan gelen misafirler de bu evde ağırlanırlar, akşam sohbetleri müthiş olurdu.

Sanıyorum Rasim Beyi de Eskişehir'e geldiği böyle bir ziyaret sırasında gördüm. O yıllarda *Edebiyat* dergisi çıkıyor ve yazarlarımızın kitapları da yeni yeni yayınlanmaya başlıyordu. Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Akif İnan, Alaeddin Özdenören'le birlikte Rasim Özdenören'in de kitapları yayınlanı-

yor ve biz de sıkı bir okuyucu olarak hemen alıp okuyorduk. Akşamları bir araya geldiğimiz evde yeni çıkan kitaplar üzerinde konuşuluyor, biz de hararetle konuşmaları dinliyorduk.

Liseden sonra üniversite tahsili için İstanbul'a geldiğimiz yıl *Mavera* dergisi yayınlanmaya başladı. Cahit abi bir mektupla derginin çıkış hazırlıklarından bahsediyor, bizim de katkılarımızı istiyordu. Rasim beyin kaleme aldığı *Mavera*'nın çıkışını duyuran matbu mektuptan da bir miktar göndermiş onunla tanıtım yapmamızı istiyordu. Yapabildiğimiz kadarıyla tanıtımını yaptığımız *Mavera* dergisinin ilk sayısı geldi ve İstanbul'da belli başlı yerlere bırakarak satışını sağlamaya gayret ettik.

Bir yandan üniversite tahsilimize devam ederken bir yandan da çalışabileceğimiz bir iş arayışı içindeydik.

Yeni Devir diye bir gazetemiz vardı ve her gün sabah en erken bir saatte alıp okuyorduk. Gazetede musahih olarak çalışmaya başlamış ve bir süredir gazetede yazılarını okuduğumuz yazarlarımızla daha yakından tanışıp, görüşür olmuştuk. Rasim ağabey, Cahit ağabey, Erdem ağabey, Akif ağabey ve Alaeddin ağabey Ankara'da ikâmet ediyorlar dolayısıyla yazılarını kargo ile şehirlerarası otobüslere veriyorlar, biz de yazıhanelerine gidip alıyorduk. İlk kez Ankara'ya gidip *Mavera*'ya uğradığımda yazarlarımızın hepsiyle bizatihi tanışmış olduk.

Rasim beyi Eskişehir'deki ilk görüşümünden sonra ikinci kez Ankara'da Zafer çarşısındaki Akabe kitapevinde gördüm. Resmi dairede çalıştığı için mesai bitiminden hemen sonra kitapevine geliyor, geç vakte kadar orada kalıyordu. Yazımızın başında Rasim Özdenören deyince benim aklıma ilk gelen şey gülen yüzü oluyor, demiştim.

Akabe kitapevinde olsun, *Mavera*'nın bürosunda olsun karşılaştığımız her yerde onu güler yüzüyle görüyorduk. Ciddi konular üzerinde tartışırken bile yüzündeki gülümseme hiç eksik olmuyordu.

Ankara'ya gidişlerimizde gündüz işlerimizi bitirip akşam mesai saati Zafer çarşısındaki Akabe kitapevinde olmaya çalışırdık. Rasim bey gibi devlet dairelerinde çalışan ağabeylerimiz iş çıkışı mutlaka buraya gelir ve hazır olanlar tadına doyum olmayan sohbetlere şahitlik ederlerdi. Biz de bir an önce işlerimizi tamamlayıp Akabe'deki güzel sohbetten nasibimizi almak için Zafer çarşısına koşuyorduk.

Rasim bey *Yeni Devir*'deki yazılarını Gaffar Taşkın imzasıyla yazıyordu. Devlet memuru olduğu için siyasi bir gazetede günlük yazması sakıncalı olabilir diye müstear bir imza kullanıyordu. Gazetede günlük yazı

yazmak oldukça zordur. Rasim bey'i yazısını yazarken de gördüm *Mavera'nın* bürosunda. Çok sakın ve planlı bir şekilde tasarladığı yazıları kısa sürede daktiloda yazıp İstanbul'a gönderilmek üzere büroya bırakıyordu.

İlk yıllarda yazdığı bu yazılardan oluşan ilk kitap İki Dünya 1977 yılında Akabe Yayınları arasında çıkmış. Bu kitaptan sonraki iki deneme kitabı *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler ve Müslümanca Yaşamak* yıllarca gençliğin el kitabı olarak okundu, kitap tahlillerinin konusu oldu ve gençliğin ufkunun açılmasına büyük ölçüde katkı sağlayan ilk kitaplar olarak yer aldı.

Gül Yetiştiren Adam hikâye mi roman mı soruları eşliğinde roman olarak *Yeni Devir*'de günlük tefrika hâlinde yayınlanmaya başladı ve büyük ilgi gördü. Bu kitaplarla ilgili çok derinlikli yazılar yayınlandığı için analizlere girmeden Rasim beyle kesişen yolculuğumuzu sürdürmeye devam edelim.

Mavera dergisi yayınlanmaya başladığı tarihlerde biz de *Yeni Devir*'de çalışıyor, hem de sanat-e-debiyat sayfası düzenliyorduk. Hem derginin İstanbul'daki dağıtımını hem de sanat sayfası ile ilgili olarak Cahit abi ile daha sık görüşüyorduk.

Cahit abinin isteği üzerine şiirlerimizi dergide yayınlamak üzere göndermeye başladık ve ilk şiirimiz 1978 Mayısında yer aldı dergide. Daha sonra *Yönelişler* dergisi çıkıncaya kadar sadece *Mavera*'da ve *Yeni Devir* sanat edebiyat sayfasında yazmayı sürdürdük. Bir yandan dergi yayınlanıyor, diğer yandan Akabe yayınları da imkânlar ölçüsünde kitap yayımına devam ediyordu. Bu arada biz gazetedeki görevimizden ayrıldık ve yeni kurulan İnsan yayınlarında çalışmaya başladık. Rasim beyle burada da

Akabe kitabevinde olsun, *Mavera'nın* bürosunda olsun karşılaştığımız her yerde onu güler yüzüyle görüyoruz.

yolumuz kesişti ve yukarıda sözünü ettiğimiz *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler* kitabını 1985 yılında İnsan Yayınları arasında basmış olduk. Aynı yıllarda bizim şiir kitabımızın basılması gündeme geldi, Cahit abi dosyamızı istedi. Benimle birlikte *Mavera*'da yazmaya başlayan Mustafa Özçelik, Avni Doğan, Alaeddin Soykan, Mustafa Çelik'in olmak üzere 5 şiir dosyası yayım için hazırlandı ve gecikmeli de olsa 1985 yılında yayımlandı. Neden böyle bir gecikmeyle çıktığına dair bizim bilgimiz olmamıştı.

Yıllar sonra 2015 yılıydı sanıyorum Rasim beyin İstanbul seyahatinde *Yedi İklim*'i ziyareti sırasında öğrenecektik bu gecikmenin nedenini.

Rasim bey dergi bürosunda kalabalık bir ortamda, her zamanki gülen yüzüyle, "Şakir, biliyor musun, sizin kitaplarınızın basılmasını sağlayan kişi benim, siz bunu bilmiyorsunuz belki de" dedi, şaşırdım. Gerçekten bilmiyorduk, heyecanla anlatmasını bekledik.

Yayınevi o tarihlerde maddi sıkıntılar içindeydi, kitap basımında zorlanıyordu. Ticaretle meşgul olan Bahri Zengin, yayınevini İstanbul'a taşımak kaydıyla işlerini üstlenebi-

leceğini söyleyince bu teklif kabul görüyor ve yayınevi İstanbul'a taşınıyor. Çağaloğlu'nda bir büro tutuluyor, Mustafa Çelik de derginin ve yayınevini işlerini takip etmek üzere işe başlıyordu. Ankara'dan hazır dosyalar da Bahri beye gönderiliyor ve basımı bekleniyordu.

Aradan epey zaman geçmiş olmasına rağmen bizim kitapların basımı gecikince Rasim bey Bahri beye soruyor "Neden şiir kitapları çıkmadı," diye. Bahri bey de şiir kitaplarının okuyucusunun az olduğunu, yayınevini maddi imkânlarının buna müsait olmadığını, daha çok ticari gelir getirecek kitaplar basmayı düşündüklerini söylüyor.

Rasim bey de ısrarla bu 5 kitabın basılması gerektiğini, *Mavera'nın* bir mektep olduğunu, burada yetişen gençlerin kitaplarının Akabe'den çıkmasının bu anlamda önemli olduğunu söyleyerek onu ikna etmeye çalışıyor.

Birkaç kez bu konuda kendisiyle görüşüyor ve sonunda Bahri bey ikna oluyor, bizim de içinde bulunduğumuz 5 arkadaşın ilk kitapları böylece 1985 yılında basılmış oluyor. Kitabımızın yayımlanmasından tam 30 yıl sonra öğrenmiş olduk bu ayrıntıyı Rasim beyden.

Rasim bey gösterişten uzak, mütevazı bir kişiliğe sahip bir yazardır. Entelektüel birikimi sağlamdır. İyi bir anlatı ustasıdır. Denemelerinde olsun, öykülerinde olsun anlatımı ile dikkat çekmiştir. Hatta sadece denemeleri ve öykülerinde değil, hazır bulunanlar çok iyi bilirler, dost meclislerinde yaptığı söyleşilerde de anlatıcı kişiliği ile öne çıkar. Samimiyeti, mütevazılığı, içtenliği, dostluğu unutulmazdır.

Rabbim kendisine hayırlı ömürler versin, daha nice eserleri ile buluşmayı bizlere nasip etsin.

MAYASI ŞİİR OLAN ŞEHİR: KAHRAMANMARAŞ

İNCİ OKUMUŞ

Maraş, toprağından insanına kadar aşkı, sevdayı, kahramanlığı, şiiri ve sanatı göğsünde bir madalya gibi taşıyan onurlu duruştur.

Bir şehir, biraz taş-toprak, biraz cadde, ev, sokak olmaktan da önce nedir ki?

Bu sorunun cevabını Maraş için Dostoyevski'den dem vurarak, biraz da muhatapları adına söyleyerek; "gidilecek bir yeri olmak"tan öte sahiplenecek bir nişanı, şanı olmak diyerek verebiliriz.

Bu şan ki Maraş'ı, tarihsel sürecinin en başından beri fersudelerini silen, kadim varlığını her geçen gün daha da ziynetlendiren, görkemliştiren bir şehir olarak abideleştirir önümüzde.

Geleni çok, gideni yoktur Maraş'ın. Çünkü her kalan muhabbetin muhitine gider de dönmek istemez. Belki bu yüzden her nereye gidilirse gidilsin ucu şiire çıkan Maraş sokaklarında yol soran pek azdır.

Söze girelim: İnancın fethinde kale, zafer hazinesinde mülktür Maraş.

Maraş Kahraman'dır. Külün altındaki ateşin solmadığını, muhabbet sofrasında gönül darlığına yer olmadığını, şu mazisi büyük milletin medeniyetten asla geri kalmadığını gösteren şehirdir Maraş.

Maraş, sadakattir. Toprağından

insanına kadar aşkı, sevdayı, kahramanlığı, şiiri ve sanatı göğsünde bir madalya gibi taşıyan onurlu duruştur. Ruhuyla tahsil ettiklerini yerine göre kuvvetiyle yerine göre de kudretiyle dokuyan şehirdir Maraş.

Maraş, latiftir. Tenkidini hakikat hatırıyla, tekdirini hiddetle, nazmını letâfetle yapan şehirdir Maraş.

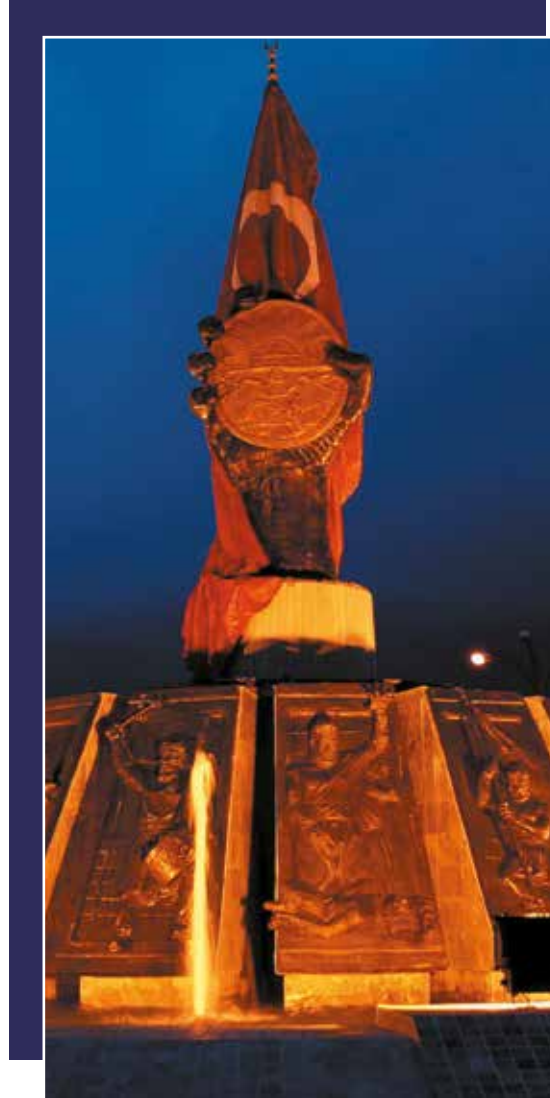
Maraş, muzafferdir. İstirhamını eda ile ileten, ihtirâmını hâtırâ ile donatan, ihtişâmını zafere bırakan şehirdir Maraş.

Maraş, bahtı yâr olanıdır. Sokaklarına kadar bahtiyar olan şehirdir.

İstikbâlinde Âdem'dir. Hakikatinde bir nefer, manasında huzur, sükû-tunda şanlı bir seferdir Maraş.

Maraş, sebatır. Birliği vahdetinden gelir. Dirliği, diriliğinden... Elinden gelen her daim iyiliktir. Maraş'ın yüzünde, alnında ve gözlerinde dinlenen huzuru bozmaya kalkanlarsa, mahşerinden gelenleri iyi bilirler. Zulme karşı zalimdir Maraş.

Maraş, hakkaniyettir. Sözünde, ilhamında, yürüyüş ve muamelesin-

de her daim Hakk'a niyettir. Maraş demek, abdest alanların suyu sarhoş ettiği şehirdir. Beş vaktin yeryüzünü sarıp sarmaladığı o demlerde, duanın ve tek bir kitabın seslenişine dikkat kesilmektir.

Maraş, ülkemizin fazlıdır. Vatan Kâbe'sini kaybetmek yerine, kaleden inen bayrağın son rüzgârını içine çekerek, son nefesine dek karşı koyan faziletli şehirdir Maraş.

Maraş, adı aşk olandır. Üzüm gözlü çocuklar, baki sevdalar, aşk içinde buz kesen eller, gözü pek erler ve tevhit ile koşan gül soluklu nineler aynı heyecan ve iştiaqla tarihin kahraman sayfalarına böyle yürümüşlerdi. Yorgunluğu aşk sayan şehirdir Maraş.

Maraş, şuuruyla bayraklaşan şehirdir. Haddi aşana, cesaretin ve kudretin hadsizliğini gösteren bir tevfiiktir.

En kuvvetli hücumu hiç edecek kadar kudretli olan iman namlusuna, irfanı ve aşkı sürdüklerinde "zafer inananlarındır" müjdesine râm olan, şiirce ağlayıp şiirce gülen şehirdir.

Davulunu zafere tahvil eden, beş vakit ruhunu tahlil eden, nasuh gözyaşlarını topraklarına ilham eden şiir şehirdir. Maraş bütün mazlumlar için, direniş ruhudur. İnsanı ruhuna dek güzelleştiren şehir olan Maraş, saf şiirin de mayasıdır.

İşte bu sebeple yüzyıllardır Kahraman şehir Maraş'ın ve Maraşının ne sırtındaki ter kurumuş ne ellerindeki aşk nasırı geçmiş ne de gözlerindeki fer sönmüştür. Maraş, hayata şiir katar. Ve Maraş'ı solumak da şiire dahildir.

**En kuvvetli hücumu
hiç edecek kadar
kudretli olan iman
namlusuna, irfanı ve
aşkı sürdüklerinde
"zafer inananlarındır"
müjdesine râm olan,
şiirce ağlayıp şiirce gülen
şehirdir.**

8 Başlıkta: Göksun

GÜLİZAR GÜNEŞ

01

Geçiş noktasında bulunur

Kahramanmaraş merkezden hareket edip, kısa yoldan Kayseri, Sivas, Nevşehir ve Ankara'ya, Elbistan, Afşin, Ekinözü ilçelerine gitmek istiyorsanız mutlaka Göksun'a uğramak zorundasınız. Göksun'dan Kadirli, Andırın ve Malatya'ya geçişler de vardır. Bu istikametlerde aktarmalı yolculuk yapan birçok kişi, Göksun terminalinde beklemiştir. Tarihte de Göksun, Tarihi İpek Yolu'nun önemli geçiş noktalarından biridir.

Villa Rustica, Grekçe yazılı mozaik

02

Hareketlidir

Geçiş noktasında olduğu için Göksun, gayet hareketlidir. Haftanın yedi günü trafik yoğunluğu görülür. Çarşısı, her tür ihtiyacınızı göreceğiniz dükkanlarla doludur. Ticaret, Göksun'un belli başlı geçim kaynaklarından biridir.

03

Kütür kütür Göksun Elması

Göksun denilince ilk akla gelen meyve elmadır. Pazarcık, Türkoğlu veya Onikişubat ve Dulkadiroğlu ilçelerine kıyasla yükseltisi fazladır. Bu yüzden yazları dahi, serin bir hava hakimdir ilçeye. Bu serinlik ve kaynak sularından dolayı Göksun elması sulu ve lezzetlidir. Bir kasa alıp, balkona koyduğunuz takdirde, kış boyunca bozulmadan durabilmektedir.

04

Kimler geldi kimler geçti?

Tarihi çok eskidir. Birçok noktası sit alanı ilan edilmiş, arkeolojik kazı çalışmaları başlatılmıştır buralarda. Göksun Selçuklular döneminde Türklerin eline geçmiştir. Mama Krallığından, Asur Koloni Çağından, Hititlerden, Romalılardan, Bizanslılardan, Haçlılardan, Müslüman Araplardan ve Memlukulardan izler taşımaktadır. Dulkadiroğulları Beyliği ile Osmanlı döneminde önemi kaybetmemiştir.

05

Antik Şehir: Villa Rustica

İlçe merkezine 5 km uzaklıkta, Antik dönemden kalma bir yerleşim alanı keşfedilmiştir. Kalıntılar, buranın Antik Şehir, Villa Rustica olduğunu doğrulamaktadır. Kalıntılar içinde bulunan Grekçe yazıtta; "Eşin Hedia ve çocuklarıyla burada sağlıklı banyo yap. Ey İphikrates, düşmanlarına karşı müşfik, dostlarına karşı kararlı ol. Tek başına olsan bile kendini büyük bir kalabalık gibi sunarak en güzel şekilde yaşa. Benim için ne istiyorsan Tanrı sana iki katını versin." yazmaktadır.

06

Göreni hayrete düşürüyor

Görenleri hayrete düşüren derinlik ve uzunlukta olan Hançer Kanyonu'nun içinden Hançer Çayı akmaktadır. Kanyonun derinliği yer yer 350 metreye ulaşmaktadır. 18 km uzunluğundadır. Kanyonun çevresinde Roma döneminden Kaleboynu Manastırı ve Kalesi, Aybastı Kilisesi kalıntıları bulunmaktadır. Hançer Kanyonu dağcılık, paraşütle atlama, doğa yürüyüşleri ve su sporlarına elverişlidir.

07

Sazda sözde Göksun...

Karacaoğlan:

Maraş'tan öte [de] bir uzak yoldur
Önün Tatar Dere(si'nde) dizgini kaldır
Öğle namazını Göğsun'da kıldır
Bu gece Göğsun'da yatalım atım

Dadaloğlu:

Âhır Dağ(in)'da gördüm Maraş(in) beğini
Engüzek de derler ilin çoğunu
Bittiği sarardık da Gâvur Dağ(ı'nı)
Göksun güzelleri ilin var dağlar

GÖKSUN'UM

Akdeniz, Karadeniz, Anadolu
Göksun'dan geçer buraların yolu
Coğrafyası, kültürü dolu dolu
Seni seviyorum yayla Göksun'um

Dağlar delindi tüneller açıldı
Değerine altın değer biçildi
Havası, suyu birinci seçildi
Seni seviyorum yayla Göksun'um

Ovası var sanki bir avuç içi
Etrafını dağlar çevirmiş çit'i
Zemherisi olur kar, boran, tipi
Seni seviyorum yayla Göksun'um

Meşhurdur Hacımirze lahana'sı
Adını duyurmuş Çardak elma'sı
Bir başkadır nohut'u fasulye'si
Seni seviyorum yayla Göksun'um

Yeri düzlük sorma güney'i kuz'u
Türk, Kürt, Çerkez yaşıyor kuzu kuzu
İşte bu, insanlığın tadı tuz'u
Seni seviyorum yayla Göksun'um

Kaman dağı, yüksekten şehre bakar
Karlari erir tırşik, çiriş çıkar
Taş'ı toprağı çiğdem, sümbül kokar
Seni seviyorum yayla Göksun'um

Merkezde, tarihi Ulu Camisi
Saf tutuyor, yabancıyı yerlisi
Birlik ve huzurun açık adresi
Seni seviyorum yayla Göksun'um

Burda yaşa, atarsın derdi, gam'ı
Ömre, ömür katar doğal yaşamı
TUFAN'a ilham veriyor tamamı
Seni seviyorum yayla Göksun'um

Tufan GÜNGÖR, 14.12.2020

08

Evliya Çelebi övmüştür

Meşhur seyyahımız Evliya Çelebi de Göksun yaylarına hayran olmuştur. Onun kaleminden: "Göksun yaylasının bulunduğu dağ (...) Öyle yüksek bir dağdır ki, semasında Allah'ın en sevdiği melekler (melek-i mukerrebün) dolaşır. Öyle bir büyük dağdır ki, yaylasında nerdeyse bir milyon insan rahat bir şekilde dolaşır, on milyon hayvan da bu geniş yaylada barınabilir. Konya ve Maraş Eyaletleri hâliki ve birçok Türkmen boyları bu yaylaya konargöçerler ama o kadar geniştir ki, birbirlerinden haberleri olmaz. Bu yüce dağda o kadar çeşitli bitki, çiçek ve ağaç yetişir ki, başka yerlerin yaylaklarında bulunmaz. Binlerce pınarlar, gözler vardır ki, her biri birer âb-ı hayat gibidir..."

YILIN EDEBİYAT OLAYI

"Çünkü Sözümlerimiz Var!"

İlk sayımızda haberini verdiğimiz Uluslararası Kahramanmaraş Şiir ve Edebiyat Günleri 16-20 Kasım tarihleri arasında yapıldı. Edebiyat Günleri 5 gün sürdü ve 10 ülkeden 100'e yakın şair ve yazar Kahramanmaraş'ta şiir okudu, oturumlara katıldı. Edebiyat Günleri, Kahramanmaraş'ın sadece merkez ilçelerinde gerçekleştirilmedi. 11 ilçenin tamamında programlar yapıldı.

Kahramanmaraş Şiir ve Edebiyat Günleri 2020 yılının edebiyat olayıdır. Bu çapta edebiyat programlarına rastlamak zordur. Programların tamamının da içi doluydu. İçi dolu programlardan kastımız, günümüz edebiyatın sorunlarını, davet edilen şair ve yazarlarla birlikte konuşmak, tartışmak, çözüm önerileri getirmektir.

Öyle ki Kasım ayında edebiyatın nabzı Kahramanmaraş'ta attı diyebiliriz. Program başlıkları, o başlıklara uygun şair, akademisyen ve edebiyatçı seçimleri isabetliydi. Program-

ların merkez-çevre demeden bütün ilçelere dağıtılması da, Kahramanmaraş'ı bütün hâlinde görmek, tanımak açısından önemliydi.

Edebiyat Günleri Kahramanmaraş'ın sonbaharına denk geldi. İlçelere giden şair ve yazarlar, Kahramanmaraş'ın doğasına hayran kaldılar. Ormanlar, bahçeler, su kenarları âdeta birer renk cümbüşüydü. Sonbaharın bu haşmetli güzelliği âdeta yapılan edebiyat programlarının bir parçası oldu.

İlçelerde yapılan programlar, bir moderatör, iki de yazardan oluşuyordu. Başlık "Yazı Atölyesi" veya "Yazar-Okur Buluşması"ydı. Andırın'da *İkinci Yazıları* dergisine özel, farklı bir oturum da gerçekleştirildi.

Bu buluşmalarda, yazarlar kendi deneyimleri üzerinden yazmak, okumak, kitap yayımlamak konularını işlediler. Mesela Gökşun'da sosyal medyanın edebiyatımız üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri konuşuldu. Çağlayancerit'teki oturumda ise, çeviri şiir üzerine duruldu. Oturumlarından sonra, soru cevap faslına geçildi.

Gerçekleştirilen oturumlardan birkaç başlık: "Bir Şiir Nasıl Okunur?", "Yedi Güzel Adam", "Fantastik, Edebiyatın Geleceği mi?", "Yaşamayı Bileydim, Yazar mıydım?", "Karacaöğlan'da Coğrafya", "Büyük Dergiler Çağı Kapandı mı?", "Kıssa, Hikâye, Öykü: Dramatik Dönüşüm"...

Rekor başvuru

Şiir ve Edebiyat Günlerine özel, sekiz farklı dalda açılan edebiyat yarışmalarına rağbet de beklenenin üzerindeydi. 4022 başvuru içinden en iyi şiir, en iyi hikâye, en iyi deneme, en iyi portreler seçildi. Edebiyat Haftasında ödüller sahiplerini buldu. Ödül töreninde şairler kendi şiirlerini seslendirdiler, ayrıca Dilek Türkan Konseri gerçekleştirildi.

Şiir ve Edebiyat Günleri'nin sonunda da yine bir ödül töreni vardı. Bu sefer, Kahramanmaraş Edebiyat Ödülleri başlığı altında şiir, roman, hikâye, çocuk kitabı, akademik çalışma, edebiyat platformu, edebiyat dergisi, edebiyat televizyon programı dalında ödüller

verildi. Jüri üyeleri 2019'ta çıkan kitapları, yayınları dikte alıp, onlar arasından seçim yaptılar. Yücel Arzen konseri de, ödül töreninin bir parçasıydı.

Kimler katıldı Şiir ve Edebiyat Günlerine? Bütün isimleri yazmak, sayfamızı dolduracaktır. Okuyuculara fikir vermesi açısından birkaç isim söyleyelim: Mustafa Aydoğan, Ali Ayçıl, İsmail Kılıçarslan, Cengizhan Konuş, Handan Acar Yıldız, Atif Bedir, Yunus Develi, Üzeyir İlbağ, Güray Süngü, Abdullah Harmancı, Farah Chamma, Cemal Şakar, Yıldız Ramazanoğlu, Selahattin Yusuf, Jordi Joan Banos, Mehmet Narlı, Balazs Szöllössi...

İkinci Yazıları'nın tıpkıbasımı

Büyükşehir Belediyesi Nisan 1985-Ekim 1994 yılları arasında Andırın'da çıkan, Türkiye genelindeki edebiyat okuyucularına ulaşan, *İkinci Yazıları* dergisinin tıpkıbasımını yayımladı. *İkinci Yazıları* denilince akla ilk Nedim Ali'nin (Mehmet Ali Zengin) fedakarlığı, hesapsızlığı, samimiyeti gelmektedir. İkinci akla gelen şey, *İkinci Yazıları*'nın 6000 nüfuslu küçük bir ilçede, diğer ifadeyle imkânların çok kısıtlı olduğu bir yerde çıkarılmasıdır. Abone sistemi de ilginçtir *İkinci Yazıları*'nın. Derginin her sayısı, okuyucusuna yönelik âdeta bir mektuptur. Dergi posta yoluyla okuyucusuna ulaştırılır. Okuyucu, yeni okuyuculara referans olur. Bu referans olmadan, yeni adreslere dergiden gönderilmez. *İkinci Yazıları*'nın akıldaki kalan diğer özelliği de, her sayıyı başka bir editörün hazırlamasıdır.

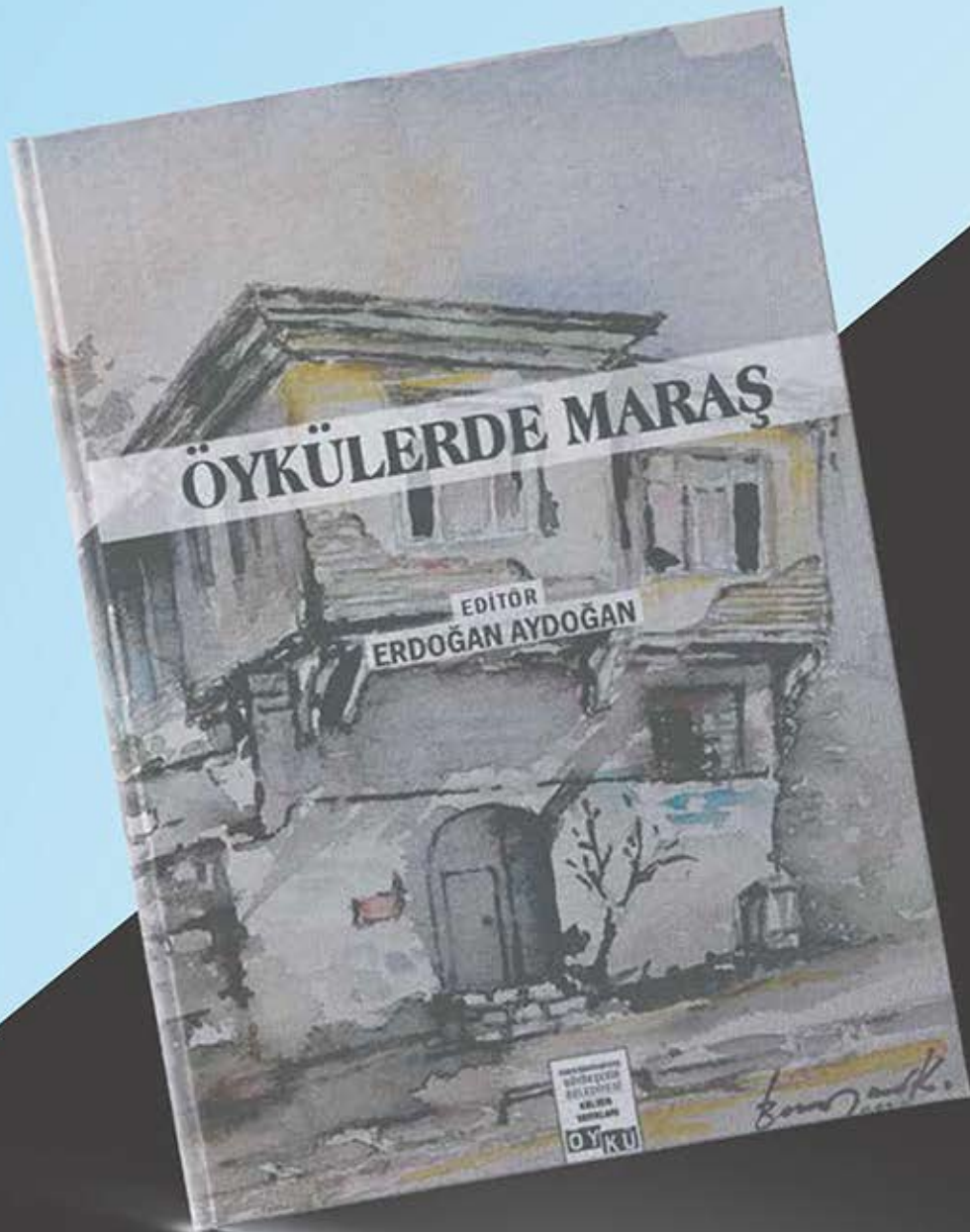
İkinci Yazıları'nın bütün sayılarını içeren tıpkıbasımını okuduğumuzda, derginin çıktığı döneme dair birçok veri elde edebiliriz. Bu yönüyle *İkinci Yazıları* tarihî belge değeri de taşır. Edebiyat tarihçilerinin başvuracağı sağlam bir kaynak olduğu gibi, sosyologlar için de, güvenilir bir çalışma alanıdır. Derginin içeriğine yönelirsek, birincisi *İkinci Yazıları*'nda daha çok "günce", "mektup", "not" türü yazılarla karşılaşırız. Dergide yer alan birçok hikâye de aslında günce, mektup ve not tutma şeklindedir. Derginin cezbedici metinleri arasındadır bunlar. Sıcak, okuyucuyu doğrudan içine çeken, samimi, dostane yazılar... İkincisi *İkinci Yazıları*'nda ağır düşünce yazılarına pek rastlanmaz. Eleştirel metinler ise, yok denecek kadar azdır. Bu tür metinler zaten derginin genel politikasına da uygun değildir. *İkinci Yazıları*'nda dostluk, sevgi, aşk, kardeşlik, paylaşma ön plandadır. Derginin üçüncü ve en önemli ayağını ise, şiirler oluşturur. Farklı tarzda yazılmış şiirlere yer verilir. Dergide daha çok belli bir şiir tarzını dayatmak yerine, kendiliğinden oluşan şiir

hareketlerine, filizlenecekleri ve kendilerini gösterecekleri bir alan açmak istenmiştir. *İkinci Yazıları* denilince bu yüzden belli bir şiir akımı akla gelmez. Şiirlerin geneli serbest nazımla yazılmıştır. Toplumsal kaygılar taşırlar. Aşkı ve hayatı yeniden yorumlarlar. Fakat bir toplanma da gerçekleşmemiş değildir *İkinci Yazıları*'nda. Kimlerden söz ediyorum? Nedim Ali, Mevlana İdris, İbrahim Kiras, Mehmet Efe ve Hakan Albayrak'ın şiirlerinden. Nedim Ali ve Mevlana İdris'in şiirleri hüznüdür. İbrahim Kiras, Mehmet Efe ve Hakan Albayrak'ın şiirleri ise, artistik. Nedim Ali ve Mevlana İdris'te de, diğer şairlerde hemen fark edilen gözünü budaktan sakınmama hâli yok değildir. Kimseye pervası olmayan, bütün acıları yüklenabilen, hafif hüznülü, çokça romantik, hareketli, haksızlıklar karşısında susmayan, delikanlı bir personanın dile geldiği şiirlerdir bunlar. İlginçtir bu şairlerin birçoğu, *İkinci Yazıları*'ndan sonra şiir yazmayı da bırakmışlar, tek şiir kitabı yayımlamakla yetinmişlerdir. İncelenmeye değer bir hareket olarak değerlendirilebilir bu isimlerin bir araya gelmesi ve bir arada duran şiirler yazmaları. *İkinci Yazıları* biraz da bu şiirlerle, mesela kendinden önce çıkmış olan *Diriliş*, *Edebiyat ve Mavera* dergilerinden ayrılmaktadır.

KAHRAMANMARAŞ'IN ÖYKÜLERİ BİR ARAYA GELDİ!

KAHRAMANMARAŞ'A UNESCO YARATICI ŞEHİRLER AĞINA
BAŞVURU SÜRECİNDE BAŞARILAR DİLİYORUZ

UNESCO KAHRAMANMARAŞ'A ÇOK YAKIŞACAK

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

KAHRAMANMARAŞ
city of literature

• Candidate
• City of Literature
• in 2021